

FRIEDRICH ENGELS

ALMAN KÖYLÜ SAVAŞI

Fransızcadan Çeviren:
Okay Gönensin

Yordam Kitap

FRIEDRICH ENGELS • ALMAN KÖYLÜ SAVAŞI

Yordam Kitap'ta Marx-Engels Yapıtları

★

Karl Marx

Kapital I, II, III
Almancadan Çevirenler:
Mehmet Selik, Nail Satlıgan, Erkin Özalp

Fransa'da Sınıf Mücadeleleri 1848-1850
Almancadan Çeviren: Erkin Özalp

Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i
Almancadan Çeviren: Erkin Özalp

Fransa'da İç Savaş
Almancadan Çeviren: Erkin Özalp

Fransız Üçlemesi
Almancadan Çeviren: Erkin Özalp

★

Friedrich Engels

Alman Köylü Savaşı
Fransızcadan Çeviren: Okay Gönensin

★

Karl Marx-Friedrich Engels

Komünist Manifesto
Almancadan Çeviren: Nail Satlıgan

Komünist Manifesto ve Hakkında Yazılanlar
Çeviri: Nail Satlıgan, Şükrü Alpagut

Felsefe İncelemeleri
Fransızcadan Çeviren: Cem Eroğul

Gotha ve Erfurt Programları Üzerine
Derleyen ve Almancadan Çeviren: Erkin Özalp

Friedrich Engels

★

Alman Köylü Savaşı

Fransızcadan Çeviren

Okay Gönensin

★

Yordam Kitap

Yordam Kitap: 326 • **Alman Köylü Savaşı** • Friedrich Engels
ISBN 978-605-172-299-3 • *Çeviri*: Okay Gönensin • *Editör*: Erkin Özalp
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni*: Gönül Göner
Birinci Basım: Ağustos 2018
℗ Okay Gönensin, 2014 © Yordam Kitap, 2018

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 Cağaloğlu 34110 İstanbul
T: 0212 528 19 10 . W: www. yordamkitap. com . E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamKitap . www.twitter.com/YordamKitap

Baskı: **Yazın Basın Yayın Matbaacılık Turizm Tic. Ltd. Şti.** (Sertifika No: 12028)
İ.O.S.B. Çevre Sanayi Sitesi 8. Blok No: 38-40-42-44
Başakşehir - İstanbul
Tel: 0212 565 01 22

ALMAN KÖYLÜ SAVAŞI

Editörün Notu

Friedrich Engels, *Alman Köylü Savaşı* (*Der deutsche Bauernkrieg*) adlı eserinde, "1525 Devrimi" diye de andığı köylü ayaklanmalarını materyalist tarih anlayışıyla inceliyor.

Elinizdeki kitap hazırlanırken, *Alman Köylü Savaşı*'nın Okay Gönensin tarafından Fransızcadan yapılmış ve Ekim 1978'de "Köylüler Savaşı" adıyla Payel Yayınevi (İstanbul) tarafından yayımlanmış olan çevirisi Almanca özgün metin temel alınarak gözden geçirilmiş, karşılaştırma için İngilizce çeviriden yararlanılmıştır.

Kitaptaki tüm çengelli parantez ({ }) işaretleri Türkçe baskı editörüne (bundan sonra *Türkçe ed.*) aittir. Köşeli parantez ([ ]) işaretleri (parantez içindeki parantez işaretlerini ayırt etmek için kullanılanlar hariç) Almanca baskı editörlerine aittir.

Çeviri için temel alınan metin ile gözden geçirme için temel alınan ve başvurulan metinlerin listesi aşağıdadır (*MEW: Marx Engels Werke*, Dietz Verlag Berlin; *MEGA: Karl Marx/Friedrich Engels Gesamtausgabe*; *MECW: Marx & Engels Collected Works*, Lawrence & Wishart):

> Friedrich Engels, ***La Guerre des paysans en Allemagne***, Introduction, traduction entièrement revue et notes d'Émile Bottigelli, Éditions sociales, Paris, 1974

> **MEW, Band 7, 1960, s. 327-413** (*Alman Köylü Savaşı*), s. 529-542 (Önsöz ve eki)

> **MEW, Band 16, 1962, s. 393-400** ([*Alman Köylü Savaşı*'nın ikinci baskısına (1870)] Önsöz)

> **MEW, Band 18, 1976, s. 512-517** (*Alman Köylü Savaşı*'nın 1870 Tarihli Önsözüne Ek)

> MEGA, Abt 1., Band 7, Dietz Verlag Berlin, 1977, s. 367-443 (*Alman Köylü Savaşı*'nın 1850 tarihli birinci baskısı)
> Friedrich Engels, *Der deutsche Bauernkrieg*, Dritter Abdruck, Verlag der Genossenschaftsdruckerei, Leipzig, 1875
> MECW, Volume 10, 1978, s. 397-482 (*Alman Köylü Savaşı*)
> MECW, Volume 21, 1985, s. 93-100 ([*Alman Köylü Savaşı*'nın ikinci baskısına (1870)] Önsöz)
> MECW, Volume 23, 1988, s. 626-632 (*Alman Köylü Savaşı*'nın 1870 Tarihli Önsözüne Ek)

İçindekiler

[*Alman Köylü Savaşı*'nın İkinci Baskısına (1870)] Önsöz . 11

[*Alman Köylü Savaşı*'nın 1870 Tarihli Önsözüne Ek] 23

Alman Köylü Savaşı 33

I [Almanya'nın İktisadi Durumu ve Toplumsal Yapılanması] 37

II [Büyük Muhalefet Grupları ve İdeolojileri. Luther ve Münzer] 53

III [Büyük Köylü Savaşı'nın 1476 ile 1517 Arasındaki Habercileri] 79

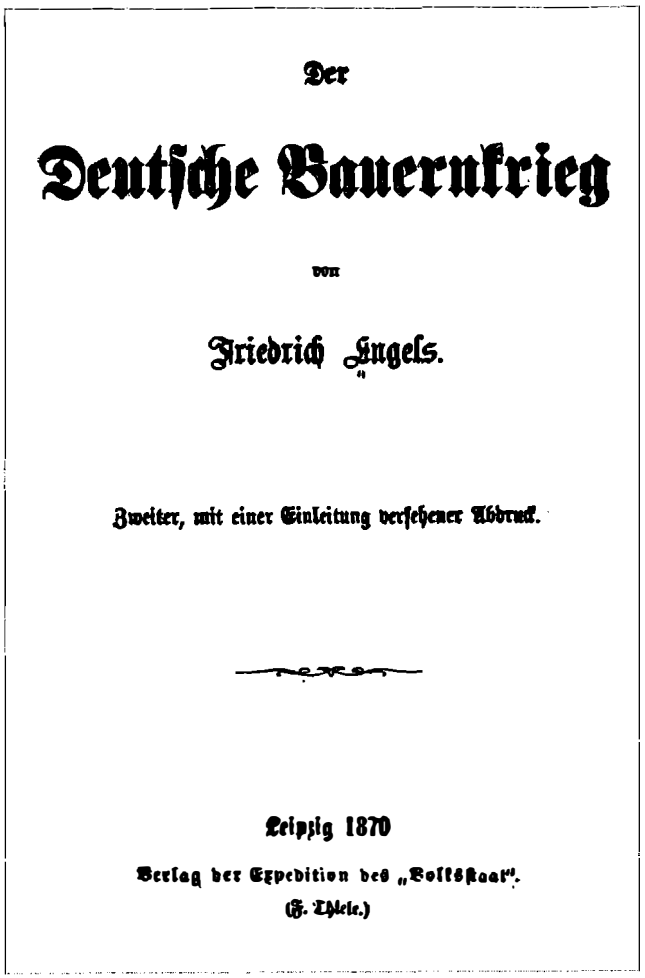
IV [Soyluların Ayaklanması] 97

V [Svabya-Frankonya Köylü Savaşı] 104

VI [Türingiya'da, Alsace'ta ve Avusturya'da Köylü Savaşı] 137

VII [Köylü Savaşı'nın Sonuçları] 150

Dizin ve Sözlükçe 157

Der

Deutſche Bauernkrieg

von

Friedrich Engels.

Zweiter, mit einer Einleitung verſehener Abdruck.

Leipzig 1870

Verlag der Expedition des „Volksſtaat".

(F. Thiele.)

Alman Köylü Savaşı'nın 1870 yılında Leipzig'de yayımlanan ikinci baskısının kapağı

[*Alman Köylü Savaşı*'nın İkinci Baskısına (1870)] Önsöz[1]

Elinizdeki çalışma, 1850 yazında Londra'da, o sıralarda daha yeni sona ermiş olan karşı-devrimin doğrudan etkisi altında yazıldı; 1850'de Hamburg'da Karl Marx tarafından yönetilmekte olan *Neue Rheinische Zeitung, Politisch-ökonomische Revue*'nün 5. ve 6. sayısında yayımlandı. Almanya'daki siyaset arkadaşlarım bunun yeniden basılmasını istiyor ve isteklerini yerine getiriyorum, çünkü bu çalışma, ne yazık ki, bugün hâlâ güncelliğini korumaktadır.

Bu çalışma, kişisel bir araştırmanın sonucu olan malzemeleri sunma iddiasında değildir; tam tersine, köylü ayaklanmaları ve Thomas Münzer'e ilişkin bütün malzemeler Zimmermann'dan alınmıştır. Onun kitabı, çeşitli yerlerinde boşluklar taşımasına rağmen, hâlâ gerçekte olup bitenlerin en iyi derlemesi niteliğindedir. Ayrıca, yaşlı Zimmermann konusunu çok seviyordu. Kitabın her yerinde, ezilen sınıftan yana ortaya çıkan devrimci içgüdü, onu daha sonra aşırı solun[2] Frankfurt'taki en iyi temsil-

1 Engels bu önsözü *Alman Köylü Savaşı* adlı eserinin Ekim 1870'te Leipzig'de yayımlanan ikinci baskısı için yazdı. Önsöze, daha önce, *Der Volksstaat*'ın 2 ve 6 Nisan 1870 tarihli 27. ve 28. sayılarında yer verilmişti. Bu önsöz, Engels'in eserinin 1875'te yayımlanan üçüncü baskısında yeniden yayımlandı. Engels, bu son baskıda, önsöze ikinci bir kısım eklemişti. –*Almanca ed.*

2 *Aşırı sol*, 1848-49 Alman Devrimi sırasında Frankfurt Ulusal Meclisinin sol kanadının iki hizbinden birini oluşturuyor, radikal demokrat parti olarak biliniyor, asıl olarak küçük burjuvaziyi temsil ediyor, ama Alman işçilerinin bir kesiminden de destek alıyordu. –*Türkçe ed.*

cilerinden biri yapmıştı. O zamandan bu yana biraz yaşlanmıştır kuşkusuz.[3]

Zimmermann'ın kitabında iç bağlantıların eksik olması; çağın dinsel ve siyasal çatışmalarının aynı dönemdeki sınıf mücadelelerinin bir yansıması olduğunu göstermeyi başaramaması; bu mücadelelerde yalnızca ezenlerle ezilenleri, iyilerle kötüleri ve kötülerin sonunda kazandığı zaferi görmesi; mücadelenin hem başlangıcını hem de sonucunu belirleyen toplumsal ilişkilere yaklaşımının tamamen hatalı olması, kitabın yayımlandığı dönemin kusurudur. Hatta, kendi zamanı için, bu kitap, idealist Alman tarih çalışmaları arasında, çok gerçekçi olmasıyla, övgüye değer bir istisnadır.

Benim sunumum, mücadelenin tarihsel akışını sadece genel hatlarıyla tarif ederken, Köylü Savaşı'nın kökenini, savaşa katılan farklı tarafların konumlarını, bunların kendi konumları hakkında netlik kazanmak için başvurdukları siyasal ve dinsel teorileri ve son olarak mücadelenin sonucunu, söz konusu sınıfların tarihsel olarak mevcut bulunan toplumsal varoluş koşullarının zorunlu birer ürünü olarak açıklama girişiminde bulunmuştu; yani, Almanya'nın o dönemdeki siyasal yapısının, buna karşı gerçekleştirilen ayaklanmaların, çağın siyasal ve dinsel teorilerinin, birer neden değil, Almanya'da tarımın, sanayinin, kara ve su yollarının, mal ve para ticaretinin o dönemde ulaşmış olduğu gelişim aşamasının sonuçları olduklarını göstermeye çalışmıştı. Tek materyalist tarih anlayışı olan bu anlayış, benden değil, Marx'tan gelmektedir; bu anlayış, onun 1848-49 Fransız Devrimi hakkındaki aynı *Revue*'de yayımlanmış olan çalışmalarında ve *Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i* adlı kitabında da bulunmaktadır.[4]

---

3 Son cümle 1875 baskısında eklenmiştir. –*Türkçe ed.*

4 *Bkz.* Karl Marx, "Fransa'da Sınıf Mücadeleleri 1848-1850" ve "Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i", Karl Marx, *Fransız Üçlemesi*, çev: Erkin Özalp, Yordam Kitap, İstanbul, Ekim 2016. –*Türkçe ed.*

1525 Alman Devrimi ile 1848-49 Alman Devrimi[5] arasındaki benzerlikler, o dönemde, tümüyle gözden uzak tutulamayacak kadar açıktı. Ne var ki, olayların aynı biçimde akmış ve örneğin tek ve aynı prensler ordusunun yerel ayaklanmaları birbiri ardına bastırmış, kent yurttaşlarının her iki durumda da çoğu zaman gülünçlük derecesinde benzer bir tutum almış olmasının yanında, farklılık da açık ve net bir şekilde kendisini göstermişti:

"1525 Devriminden kim kazançlı çıktı? *Prensler*. – 1848 Devriminden kim kazançlı çıktı? *Büyük* prensler, Avusturya ve Prusya. 1525'in küçük prenslerinin arkasında, ödedikleri vergilerle onları kendilerine bağlayan küçük burjuvalar vardı; 1850'nin büyük prenslerinin arkasında, Avusturya ile Prusya'nın arkasında, devlet borçları aracılığıyla onları hızla boyunduruk altına alan modern büyük burjuvalar duruyor. Büyük burjuvaların arkasında da proleterler duruyor."[6]

Üzülerek söylemek zorundayım ki, bu paragrafta Alman burjuvazisi çok fazla onurlandırılmıştı. Alman burjuvazisi Prusya'da olduğu gibi Avusturya'da da monarşiyi "devlet borçları aracılığıyla hızla boyunduruk altına alma" fırsatına sahipti; hiçbir zaman ve hiçbir yerde bu fırsattan yararlanılmadı.

1866 savaşı[7] Avusturya'yı bir armağan olarak burjuvazinin kucağına düşürdü; ama bu burjuvazi hükmetmesini bilmez, hangi konuda olursa olsun güçsüz ve beceriksizdir. Yapabildiği tek şey, kımıldadıklarında emekçilere bağırıp çağırmaktır. Dü-

5 Fransa'da 1848 yılının Şubat ayında gerçekleşen ve krallığa son verilerek cumhuriyetin ilan edilmesini sağlayan devrimi, Avrupa'nın farklı ülkelerindeki bir devrimler dalgası izlemişti. Alman Konfederasyonu'nda da aynı yılın Mart ayından itibaren özellikle konfederasyon üyesi Prusya ile Avusturya'nın baskıcı yönetimlerine karşı demokrasi ve Alman birliği yanlısı ayaklanmalar gerçekleşmişti. Sonunda yenilgiye uğratılan bu ayaklanmalar sırasında işçi sınıfı çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi için mücadele etmişti. –*Türkçe ed.*

6 *Bkz.* elinizdeki kitap, s. 155-156. –*Türkçe ed.*

7 Avusturya'nın yenilgisiyle sonuçlanan Avusturya-Prusya Savaşı. –*Türkçe ed.*

menin başında kalmaya devam etmesinin tek nedeni, *Macarların* buna ihtiyaç duymasıdır.

Ya Prusya'da? Devlet borçlarının baş döndürücü biçimde büyüdüğü, bütçe açığının süreklileştiği, devlet harcamalarının her yıl arttığı, burjuvaların mecliste çoğunluğa sahip olduğu, onlar olmaksızın ne vergilerin artırılabileceği ne de yeni borçların alınabileceği doğrudur; ama burjuvaların devlet üzerindeki iktidarı nerede? Daha birkaç ay kadar önce, bütçe yine açık verdiğinde, çok elverişli bir durumdaydılar. Güzel ödünler koparmak için *biraz* direngen olmaları yeterliydi. Peki ne yapıyorlar? Hükümetin, ona yalnızca *bir* yıl için değil, bundan böyle *her yıl* 9 milyon takdim etmelerini *kabul etmesini* yeterli bir ödün olarak görüyorlar.

Meclisteki zavallı "ulusal liberaller"i[8] hak ettiklerinden daha fazla azarlamak istemiyorum. Arkalarındaki burjuva kitlesi tarafından yüzüstü bırakılmış olduklarını biliyorum; bu kitle egemen olmak *istemiyor*. 1848'in anısı henüz onda çok canlı.

Alman burjuvazisinin bu dikkat çekici korkuya neden kapıldığını aşağıda göreceğiz.

Bunun dışında, yukarıda aktarılan paragraf tamamen doğrulandı. 1850'den beri, Avusturya'nın ya da Prusya'nın entrikalarına yalnızca birer araç olarak hizmet eden küçük devletler giderek daha kesin bir şekilde geri çekildi; Avusturya ile Prusya arasındaki tek başına egemen olma mücadeleleri gittikçe sertleşti; sonunda, 1866'daki şiddetli çatışmayla, Avusturya kendi illerini korudu, Prusya bütün Kuzey'e doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak boyun eğdirdi ve güneydoğudaki üç devlet[9] geçici olarak kapı dışarı edildi.

8 1861 yılında kurulan liberal Alman İlerleme Partisi'nin sağcı üyeleri tarafından 1866-1867 yıllarında kurulan Ulusal Liberal Parti (*Nationalliberale Partei-NLP*). *–Türkçe ed.*

9 Bavyera, Baden, Württemberg. *–İngilizce ed.*

Devletle ilgili bütün bu belli başlı eylemlerde Alman işçi sınıfı açısından önem taşıyanlar sadece şunlardır:

Birincisi, işçilerin genel oy hakkı sayesinde yasama meclisinde doğrudan doğruya temsil edilme gücünü elde etmiş olması.

İkincisi, Prusya'nın iyi bir örnek oluşturmuş ve Tanrı'nın lütfu olan üç diğer tacı yutmuş olması.[10] Prusya'nın, bu işlemden *sonra*, geçmişte iddia ettiği gibi, Tanrı'nın lütfu olan aynı lekesiz taca sahip olduğuna ulusal liberaller bile inanmıyor.

Üçüncüsü, Almanya'da devrimin *tek bir* ciddi hasmının kalmış olması: Prusya hükümeti.

Ve dördüncüsü, Avusturyalı Almanların ne olmak istediklerini sonunda kendilerine sormak zorunda olması: Alman mı yoksa Avusturyalı mı? Hangi tarafa ait olmayı tercih ediyorlar: Almanya'ya mı yoksa Leitha Nehri'nin ötesindeki Alman olmayan eklentilerine[11] mi? Birinden birini terk etmek zorunda oldukları çoktan beri açıktı; ama küçük burjuva demokrasisi bunu her zaman örtbas etmiştir.

1866'da olup bitenler hakkındaki, o zamandan beri "ulusal liberaller" ile "Halk Partisi"[12] arasındaki bıkkınlık verici tartışmalara konu olan öteki önemli anlaşmazlıklara gelince, önümüz-

10 {Dönemin Prusya başbakanı} Bismarck, 1866 yılında, Prusya ile Avusturya arasındaki savaştan sonra, Hannover'in kralını, Hessen'in seçmen prensini ve Nassau'nun dükünü görevden almıştı; hem bunların toprakları hem de Schleswig-Holstein ile özgür imparatorluk şehri Frankfurt (a. M.), Prusya'ya eklenmişti. Savaş, 1815'ten beri tüm Alman devletlerini kapsayan Alman Konfederasyonu'nun varlığına son vermişti ve Bismarck, Main Nehri'nin kuzeyindeki 22 küçük devleti birleştiren Kuzey Alman Konfederasyonu'nu kurmuştu; güneydeki üç devlet, yani Bavyera, Württemberg ve Baden ile Hessen'in bir kısmı konfederasyonun dışında kalmıştı. Kuzey Alman Federasyonu 18 Ağustos 1866'dan 31 Aralık 1870'e kadar ayakta kaldı. *–Almanca ed.*

11 Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Macaristan Krallığı'nı, Transilvanya'yı, Hırvatistan'ı ve Slovenya'yı içeren kısmı kastediliyor. *–Türkçe ed.*

12 1868 yılında kurulan, Prusya'nın Almanya üzerinde üstünlük kurmasına karşı çıkan ve Avusturya'yı da içeren federal bir Büyük Almanya'nın kurulmasını savunan Alman Halk Partisi (*Deutsche Volkspartei*). *–Türkçe ed.*

deki yılların tarihi, bu iki bakış açısının bu kadar şiddetle dövüşmesinin, bunların bir ve aynı dar kafalılığın karşıt kutupları olmalarından başka bir nedeninin bulunmadığını gösterecektir.

1866 yılı, Almanya'daki toplumsal ilişkilerde hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmedi. Yapılan birkaç burjuva reformu (hepsi bürokrasi için uygun olan sınırların içinde kalan, ölçü ve ağırlık birimleri standardizasyonu, serbest dolaşım, girişim özgürlüğü vb. reformları), diğer Batı Avrupa ülkelerinde burjuvazi tarafından çoktan elde edilmiş olanların düzeyine bile erişememekte ve esas felaket olan bürokratik ruhsat sistemine[13] hiç dokunmamaktadır. Zaten, yürürlükteki polis uygulamaları, her tür serbest dolaşım hakkını, yurttaşlık haklarını, pasaportların kaldırılmasını ve diğer yasaları proletarya için tümüyle hayalî kılmaktadır.

1866'nın devletle ilgili belli başlı eylemlerinden çok daha önemli olan şey, Almanya'da sanayinin ve ticaretin, demiryollarının, telgrafın ve okyanuslardaki buharlı gemi seferlerinin 1844'ten beri sergilemiş olduğu gelişmedir. Bu ilerleme, aynı zaman aralığında İngiltere'de ve hatta Fransa'da kaydedilen ilerlemelerin ne kadar gerisinde kalmış olursa olsun, Almanya'da şimdiye dek görülmemiş bir şeydir ve başka dönemlerde bütün bir yüzyılın yapabildiklerinden fazlasını yirmi yılda yapmıştır. Almanya'nın *dünya ticaretinin* içine ciddi olarak ve geri dönüşsüz şekilde çekilmesi ancak bu dönemde gerçekleşmiştir. Sanayicilerin sermayeleri hızla büyümüş, burjuvazinin toplumsal konumu buna uygun olarak yükselmiştir. Sınai gelişmenin en kesin belirtisi olan *spekülasyon* büyük bir yaygınlık kazanmış ve kontlarla dükleri kendi zafer arabasına zincirlemiştir. Alman sermayesi şimdi Rusya'da ve Romanya'da demiryolları inşa etmekte (yolu açık olsun!); oysa daha on beş yıl önce Alman de-

13 1860'lı yılların ortalarında Prusya'da sınai işletmelerin kurulabilmesi için ilgili devlet yetkililerinden ruhsat alma zorunluluğu bulunuyordu ve bu da kapitalist gelişmenin önünde bir engel oluşturuyordu. *–Türkçe ed.*

miryolları İngiliz girişimcilerden yardım dileniyordu. Bu durumda, burjuvazinin siyasal egemenliği ele geçirmemiş olması, hükümet karşısında böylesine korkakça davranması nasıl mümkün oluyor?

Alman burjuvazisinin, Almanların pek sevdikleri tarza uygun olarak geç kalmak gibi bir şanssızlığı vardır. Gelişmesi, diğer Batı Avrupa ülkelerinin burjuvazilerinin siyasal olarak gerileme sürecine girmiş bulunduğu bir dönemde gerçekleşmektedir. Burjuvazi İngiltere'de kendi öz temsilcisi Bright'ı hükümete ancak oy hakkının genişletilmesi yoluyla sokabildi; bu olayın sonuçlarının, burjuvazinin bütün egemenliğini sona erdirmesi kaçınılmazdır. Fransa'da, sadece iki yıl boyunca, 1849'da ve 1850'de, cumhuriyet yönetimi altında bir sınıf olarak egemen olabilen burjuvazi, toplumsal varlığını ancak siyasal egemenliğini Louis Bonaparte'a ve orduya bırakarak sürdürebildi. Ve en ileri üç Avrupa ülkesinin karşılıklı etkileşimlerinin aşırı derecede artmış olduğu bugün, İngiltere'de ve Fransa'da köhnemiş olan burjuvazinin Almanya'da siyasal egemenliğini rahatça kurması artık mümkün değildir.

Daha önce egemen olmuş bütün sınıflardan burjuvaziyi ayıran bir özellik şudur: Bu sınıfın gelişmesinde öyle bir dönemeç vardır ki, bu dönemeçten sonra onun gücündeki, dolayısıyla da en başta sermayelerindeki her tür artış, sadece, burjuvazinin siyasal egemenlik kurmasının giderek daha fazla olanaksızlaşmasına katkıda bulunur. "*Büyük burjuvaların arkasında proleterler duruyor.*" Burjuvazi, sanayisini, ticaretini ve ulaşım araçlarını geliştirmesi ölçüsünde, proletaryayı üretir. Ve her yerde aynı anda ya da aynı gelişme aşamasında varılması gerekmeyen belirli bir noktada, burjuvazi, bu proleter ikizinin kendisini aşmakta olduğunu anlamaya başlar. Bu andan itibaren tek başına siyasal egemenlik kurma gücünü yitirir; koşullara bağlı olarak iktidarını paylaşacağı ya da tümüyle bırakacağı müttefikler arar.

Almanya'da burjuvazi için bu dönemeç daha 1848'de gelmiştir. Ve o dönemde, Alman burjuvazisi, Alman proletaryasından çok Fransız proletaryasından korkmuştu. Paris'teki Haziran 1848 muharebesi,[14] kendisini bekleyenin ne olduğunu ona göstermişti; Alman proletaryası, aynı ürünü verecek olan ekimin burada da yapıldığını kanıtlayacak kadar hareketlenmişti; ve o günden sonra burjuvazinin siyasal eylemleri keskinlikten yoksun kaldı. Burjuvazi müttefikler aradı, ne pahasına olursa olsun kendisini onlara sattı ve bugün bile bir adım ilerlemiş değildir.

Bu müttefiklerin hepsi gericidir: Ordusu ve bürokrasisi ile krallık, büyük feodal soylular, küçük taşra beyleri ve hatta din adamları. Sadece güzelim postunu kurtarmak için bütün bunlarla anlaşan ve sözleşen burjuvazi, sonunda, pazarlayabileceği her şeyden yoksun kaldı. Ve proletarya daha fazla geliştikçe, kendisini bir sınıf olarak hissetmeye, bir sınıf olarak davranmaya başladıkça burjuvazi de daha fazla korkaklaştı. Prusyalıların şaşırtıcı derecede kötü stratejisi, Sadowa'da[15] Avusturyalıların şaşırtıcı derecede daha kötü olan stratejisi karşısında zafer kazandığında, Sadowa'da kendisi de yenilgiye uğratılmış olan Prusyalı burjuvanın mı yoksa Avusturyalı burjuvanın mı daha rahat bir soluk aldığını söylemek zordu.

Bizim büyük burjuvalarımız, 1870'te, tıpkı 1525'teki orta burjuvalar gibi davranıyor. Küçük burjuvalara, zanaatçılara ve esnafa gelince, bunlar hep aynı kalacaktır. Büyük burjuvazinin düzeyine yükselmeyi umut eder, proletaryanın saflarına düşürülmekten çekinirler. Korku ile umut arasında kalarak, mücade-

14 Fransa'daki 1848 Şubat Devriminin ardından cumhuriyetin ilan edilmesini ve bazı sosyal hakların tanınmasını sağlayan Parisli işçiler, devrim sonrasında kurulan "ulusal atölyeler"in kapatılması nedeniyle Haziran ayında ayaklanmıştı. Bu ayaklanma kanlı bir şekilde bastırılmıştı. –*Türkçe ed.*

15 3 Temmuz 1866'daki Sadowa (ya da Königgraetz) Muharebesi, Avusturya-Prusya Savaşı'nı Prusya'nın kazanmasını sağlamıştı. –*Türkçe ed.*

le sırasında değerli postlarını kurtaracak ve mücadeleden sonra kazananlara katılacaklardır. Doğaları budur.

Proletaryanın toplumsal ve siyasal[16] eylemleri 1848'den beri sanayinin hızlı gelişimine ayak uydurdu. Sadece Alman işçilerinin bugün sendikalarında, kooperatiflerinde, siyasal örgütlerinde ve toplantılarında, seçimlerde ve "İmparatorluk Meclisi"nde {*Reichstag*} oynadıkları rol bile, Almanya'nın şu son yirmi yılda farkına varılmadan ne kadar köklü bir dönüşüme uğradığını kanıtlamaktadır. Fransızlar da İngilizler de bunu henüz başaramamışken, parlamentoya işçiler ve işçi temsilcileri yollamayı *sadece* Alman işçilerinin başarmış olması onlar için en büyük onurdur.

Ama proletarya da henüz 1525 yılı ile olan benzerliği aşmış değildir. Yaşam boyu yalnızca ücretle geçinmesi gereken sınıf henüz Alman halkının çoğunluğunu oluşturmanın çok uzağındadır. Dolayısıyla o da müttefikler aramak zorundadır. Bu müttefikler ise yalnızca küçük burjuvalar, kentlerdeki *lumpen proletarya*, küçük köylüler ve tarım gündelikçileri arasında aranabilir.

Küçük burjuvalardan daha önce söz ettik. Bunlar, zafer kazanılana kadar, fazlasıyla güvenilmezdir; zafer kazanıldığında, meyhanelerde kulakları sağır eden çığlıklar atarlar. Yine de bunların arasında kendiliklerinden işçilerle birleşen çok iyi unsurlar vardır.

Ana karargâhlarını büyük kentlerde kuran, bütün sınıfların çürümüş unsurlarından oluşan bir döküntü olan *lumpen proletarya*, bulunabilecek müttefiklerin en kötüsüdür. Bu ayaktakımı her zaman kendisini satmaya hazırdır ve her zaman arsızdır. Fransız işçileri her devrimde evlerin duvarlarına *Mor aux voleurs!* Hırsızlara ölüm! diye yazarken ve bunlardan bazılarını da kurşuna dizerken, bunu mülkiyet hayranlığıyla değil, her şey-

16 1875 baskısında "pratik". –*Almanca ed.*

den önce bu güruhtan yakayı kurtarmak gerektiğini çok doğru olarak bildikleri için yapıyorlardı. Bu serserileri muhafız olarak kullanan ya da bunlara yaslanan her işçi önderi, sadece bunu yaparak bile hareketin bir haini olduğunu kanıtlar.

Küçük köylüler (ne de olsa büyükleri burjuvazinin bir parçasını oluşturur) farklı türlere ayrılır. Bunların bir bölümü, soylu efendileri için yapacak angaryaları olan *feodal köylüler*dir. Burjuvazinin bu insanları kölelikten kurtarma görevinde başarısızlığa uğraması sonrasında, onları, kurtuluşu yalnızca işçi sınıfından bekleyebileceklerine inandırmak zor olmayacaktır.

Bir başka bölümü *kiracı çiftçiler* oluşturur. Bu örnekte çoğu zaman İrlanda'daki durumun aynısı geçerlidir. Kira öylesine yüksektir ki, hasat ortalama olduğunda köylü ile ailesi ancak yaşamlarını sürdürebilir, hasat kötü olduğunda neredeyse açlıktan kırılır, çiftlik kirasını ödeyemez ve böylece tamamen toprak sahibinin insafına kalırlar. Bu tür kişiler için burjuvazi, ancak zorunda bırakılırsa bir şey yapar. İşçilerden başka kimden bekleyebilirler kurtuluşlarını?

Kendi küçük toprak parçalarını eken köylüler kalıyor geriye. Bu köylüler, çoğu zaman öyle ipotekler altına girmişlerdir ki, kiracı çiftçi toprak sahibine ne kadar bağımlıysa bunlar da tefeciye o kadar bağımlıdır. Bunlara da sadece çok sınırlı ve üstüne üstlük hasadın iyi ya da kötü olmasına bağlı olarak fazlasıyla belirsiz bir ücret kalır. Burjuvaziden en az şey bekleyebilecek olanlar da bunlardır, çünkü tam da burjuvalar, yani tefeci kapitalistler tarafından soyulurlar. Ama çoğu zaman, gerçekte kendilerine değil tefeciye ait olmasına rağmen, mülklerine çok bağlıdırlar. Yine de, tefeciden kurtulmalarının tek yolunun, halka bağlı bir hükümetin bütün ipotek borçlarını tek bir devlet borcuna dönüştürmesinden ve böylece faiz oranlarını düşürmesinden geçeceği konusunda ikna edilebileceklerdir. Bunu da yalnızca işçi sınıfı gerçekleştirebilir.

Orta ve büyük toprak mülkiyetinin egemen olduğu her yerde, *gündelikçi tarım işçileri* kırdaki en kalabalık sınıfı oluşturur. Kuzey ve Doğu Almanya'nın tamamında durum böyledir ve kentlerdeki sanayi işçileri *en kalabalık ve en doğal müttefiklerini* tam da *buralarda* bulur. Sanayi işçisinin karşısına kapitalist nasıl çıkıyorsa, gündelikçi tarım işçisinin karşısına da toprak sahibi ya da büyük kiracı çiftçi aynı şekilde çıkar. Birine yardımcı olan önlemler zorunlu olarak diğerine de yardımcı olur. Sanayi işçileri ancak burjuvazinin sermayesini, yani üretim için gerekli olan hammaddeleri, makineler ile aletleri ve geçim araçlarını toplumun varlıklarına, yani kendileri tarafından ortaklaşa kullanılan kendi varlıklarına dönüştürerek kurtulabilir. Aynı şekilde tarım işçileri de korkunç sefaletlerinden, ancak, öncelikle temel emek nesneleri olan toprak, büyük köylülerin ve daha büyük feodal beylerin özel mülkü olmaktan çıkarılır, toplumsal mülke dönüştürülür ve tarım işçilerinin kooperatifleri tarafından ortaklaşa ekilirse kurtulabilir. Ve burada, Basel'de toplanan Uluslararası İşçi Kongresinin ünlü kararına geliyoruz: toplumun çıkarı toprak mülkiyetinin kolektif, ulusal mülkiyete dönüştürülmesindedir.[17] Bu karar özellikle büyük toprak mülkiyetinin ve bununla bağlantılı olarak tek bir bey ile çok sayıda gündelikçi işçinin bulunduğu geniş çiftliklerin var olduğu ülkeleri ilgilendiriyordu. Ama bu durum genel olarak bakıldığında Almanya'da hâlâ egemendir ve bu nedenle söz konusu karar, İngiltere'den sonra, *tam da Almanya için fazlasıyla zamana uygundur*. Tarım proletaryası, ücretli tarım işçileri, prenslerin ordularının en büyük

17 Enternasyonal'in Basel Kongresinde, 10 Eylül 1869'da, toprak mülkiyeti sorunuyla ilgili olarak, Marksist delegeler tarafından önerilen aşağıdaki karar kabul edilmişti:

"1. Toplum, topraktaki özel mülkiyeti ortadan kaldırma ve kolektif mülkiyeti getirme hakkına sahiptir.

2. Topraktaki özel mülkiyeti ortadan kaldırmak ve kolektif mülkiyeti getirmek bir zorunluluktur." –*Almanca ed.*

bölümünün devşirildiği sınıftır. Genel oy hakkı sayesinde bugün parlamentoya bütün o feodal beyler ve *Junker*'ler[18] kalabalığını yollayan sınıf budur; ama bu, aynı zamanda, kentlerdeki sanayi işçilerine en yakın, onlarla aynı yaşam koşullarını paylaşan, hatta onlarınkinden daha derin bir sefalet içinde bulunan sınıftır. Bu sınıf, bölünmüş ve dağınık olduğu için güçsüzdür; ama hükümet ve soylular onda saklı bulunan gücü öylesine iyi bilirler ki, cahil kalsın diye okulları kasten kötü durumda bırakırlar. Alman işçi hareketinin en ivedi görevi bu sınıfı canlandırmak ve hareketin içine çekmektir. Tarım işçileri kitlesinin kendi öz çıkarlarını anlamayı öğrendiği günden itibaren, Almanya'da gerici, feodal, bürokratik ya da burjuva bir hükümetin varlığı olanaksız hâle gelecektir.

11 Şubat 1870 civarında yazılmıştır.
Kaynak: Friedrich Engels,
Der Deutsche Bauernkrieg
Zweiter Abdruck, Leipzig 1870.

18 *Junker*: Prusya'da toprak sahibi soylu. – *Türkçe ed.*

[*Alman Köylü Savaşı*'nın 1870 Tarihli Önsözüne Ek][19]

Yukardaki satırlar yazılalı dört yıldan fazla oluyor. Ama geçerliliklerini bugün bile koruyorlar. Sadowa'dan ve Almanya'nın bölünmesinden sonra doğru olan ne varsa, Sedan'dan ve Prusya Ulusunun Kutsal Alman İmparatorluğu'nun kurulmasından[20] sonra da doğrulanıyor. Büyük siyaset denen şeyin devletle ilgili belli başlı "dünyayı sarsan" eylemlerinin tarihsel hareketin yönü üzerindeki etkisi bu kadar az.

Buna karşılık devletle ilgili belli başlı eylemlerin yapabileceği şey, tarihsel hareketin hızını artırmaktır. Ve bu açıdan, yukarıdaki "dünyayı sarsan olayların" failleri, ellerinde olmaksızın, kuşkusuz hiçbir biçimde arzu etmedikleri başarılar kazandılar ve ister istemez bunlara katlanmak zorunda kaldılar.

1866 savaşı eski Prusya'yı temellerinden sarsmıştı. 1848'den sonra Batı illerinin asi sınai (hem burjuva hem de proleter) unsurunu yeniden eskisi gibi disiplin altına almak hayli zor olmuştu; yine de başarıya ulaşılmıştı ve Doğu illerindeki

---

19 Engels, 1850'de yazdığı *Alman Köylü Savaşı* adlı çalışmasının üçüncü baskısını hazırlarken, Şubat 1870'te ikinci baskı için yazmış olduğu önsöze ek yaptı. Söz konusu eserin önsözü genişletilmiş üçüncü baskısı 1875 yılında Leipzig'de yayımlandı. –*Almanca ed.*

20 1 Eylül 1870'teki Sedan Muharebesi, Prusya'nın 1870-71 Fransa-Prusya Savaşı'nda üstünlük kurmasına ve Fransa'yı işgal etmeye başlamasına yol açmıştı. Prusya, Ocak 1871'de Alman İmparatorluğu'nu kurdu. Engels, Prusya'nın bu yeni imparatorluktaki başatlığına işaret etmek için, "Alman Ulusunun Kutsal Roma İmparatorluğu" diye de anılan "Kutsal Roma İmparatorluğu"na (962-1806) gönderme yapıyor. Elinizdeki kitapta, tek başına geçen "imparatorluk" sözcüklerinin çoğu Kutsal Roma İmparatorluğu anlamına geliyor. – *Türkçe ed.*

Junker'ler ile ordunun çıkarları devlet içinde yeniden egemen duruma gelmişti. 1866'da hemen hemen bütün Kuzeybatı Almanya Prusya'ya katıldı. Tanrı'nın lütfu olan Prusya tacının yine Tanrı'nın lütfu olan üç başka tacı yutarak uğradığı onarılmaz manevi zarar[21] bir yana, monarşinin ağırlık merkezi o zaman önemli ölçüde batıya kaymıştı. Beş milyon Renanyalı ve Vestfalyalı, Kuzey Alman Konfederasyonu tarafından önce doğrudan doğruya ilhak edilen 4 milyon Almanla, sonra da dolaylı olarak ilhak edilen 6 milyon Almanla güçlendirildi.[22] 1870'te bunlara 8 milyon Güneybatı Almanı da eklendi;[23] bunun sonucu, "yeni imparatorluk"ta, (aralarında 2 milyon da Polonyalı bulunan, Elbe'nin doğusundaki altı ildeki) 14½ milyon eski Prusyalının karşısına, eski Prusya *Junker* feodalizmini çoktan geride bırakmış olan 25 milyon Almanın çıkmasıydı. Böylece, tam da Prusya ordusunun zaferleri, Prusya devlet yapısının bütün temelini yerinden etti; *Junker* egemenliği gitgide, hükümet için bile katlanılmaz hâle geldi. Ama aynı zamanda, sanayinin son derece hızlı gelişmesi, *Junker*'ler ile burjuvalar arasındaki mücadelenin yerine burjuvalarla işçiler arasındaki mücadeleyi getirmişti; böylece, içeride, eski devletin toplumsal temelleri de tamamıyla altüst oldu. 1840'tan bu yana ağır ağır çürümekte olan monarşinin varlığının temel koşulu, soylularla burjuvazi arasındaki, içinde denge unsuru olduğu mücadeleydi; ama artık, soyluları burjuvazinin saldırılarına karşı korumanın değil, bütün mülk sahibi sınıfları işçi sınıfının saldırılarına karşı korumanın gerekli duruma geldiği andan itibaren, eski mutlak monarşi, özel olarak bu amaç için geliştirilmiş olan devlet biçimine tümüyle geçmek zorunda kaldı: *Bonaparist mo-*

21 *Bkz.* 10. dipnot. –*Türkçe ed.*

22 *Bkz.* 10. dipnot. –*Türkçe ed.*

23 1870 yılında dört Güneybatı Almanya devleti (Baden, Hessen, Bavyera ve Württemberg) Kuzey Alman Konfederasyonu'na katıldı. –*Türkçe ed.*

narşi. Prusya'nın Bonapartizme geçişini daha önce başka bir yerde çözümlemiştim (*Wohnungsfrage* {*Konut Sorunu*}, 2. Heft, s. 26 vd.).[24] Orada belirtmemin gerekmediği, ama burada temel önem taşıyan şey, bu geçişin, 1848'den bu yana Prusya'nın *ileriye doğru attığı en büyük adım* olduğudur; Prusya, modern gelişimin işte bu kadar gerisinde kalmıştı. Prusya henüz yarı feodal bir devletti; Bonapartizm ise her durumda feodalizmin ortadan kaldırılmasını şart koşan modern bir devlet biçimidir. Demek ki, Prusya, sayısız feodal kalıntılarından kurtulma, *Junker* katmanının kendisini feda etme kararını almak zorundadır. Tabii bu iş en ılımlı biçimde ve sevilen melodiye uygun adımlarla yapılıyor: Hep yavaşça ileri![25] Örneğin ünlü ilçe düzenlemesi böyledir.[26] Bu düzenleme, tek tek *Junker*'lerin kendi çiftlikleri üzerindeki feodal ayrıcalıklarını kaldırıyor, ama bunları, büyük toprak sahiplerinin tümünün bütün ilçe üzerindeki ayrıcalıkları olarak yeniden getiriyor. Konunun özü değişmiyor; sadece feodal lehçeden burjuva lehçesine çevriliyor. Eski Prusya *Junker*'i, zorla İngiliz *squire*'ı {toprak ağası} gibi bir şeye dönüştürülüyor ve buna kafa tutmaya falan da pek ihtiyacı yoktu, çünkü biri ne kadar budalaysa diğeri de o kadar budaladır.

24 *Bkz.* MEW, Band 18, s. 258-260. –*Almanca ed.*

25 1813 tarihli halk şarkısı *Die Kraehwinkler Landwehr*'in {Kraehwinkel Milis Gücü} nakaratında geçen ifade. {Kraehwinkel adlı kurgusal yerleşim yerinin sakinleri, dar görüşlü taşralılar olarak betimleniyordu. Napolyon Savaşları döneminde yazılmış olan şarkıda, milis güçlerinin yetişebilmesi için Prusya ordusunun yavaş ilerlemesi gerektiği söyleniyordu.} –*Almanca ed.*

26 13 Aralık 1872 tarihli, Prusya'nın Brandenburg, Pomeranya, Poznan, Silezya ve Saksonya illerine yönelik *ilçe düzenlemesi*. Prusya'daki idari reformun temelini oluşturmuştu. Bu düzenlemeyle, kırdaki çiftlik sahiplerinin miras yoluyla devrolan polislik yetkileri kaldırıldı ve seçilebilir muhtarlar, sınıf sistemine göre seçilebilir ilçe meclisleri vb. gibi bazı yerel özyönetim unsurları devreye sokuldu. Reformun hedefi, *Junker* katmanının çıkarları doğrultusunda, devlet aygıtını sağlamlaştırmak ve merkezî iktidarı güçlendirmekti. Çiftlik sahibi *Junker*'ler, seçimlerle gelinen makamların çoğunu ellerinde tutarak ya da bunların görevlileri tarafından doldurulmasını sağlayarak, pratikte, ilçelerdeki ve illerdeki iktidarlarını korumuştu. –*Almanca ed.*

Böylece, Prusya'nın garip yazgısı, 1808-1813'te başlattığı ve 1848'de bir parça ileriye taşıdığı burjuva devrimini, bu yüzyılın sonunda, kabul edilebilir Bonapartizm biçimi altında tamamlamak oldu. Ve eğer her şey iyi giderse, dünya huzur içinde kalırsa ve biz de o zamana kadar ölmez sağ kalırsak, belki de 1900 yılında Prusya'daki hükümetin tüm feodal kurumları gerçekten yok etmiş, Fransa'nın 1792'de durduğu noktaya Prusya'nın sonunda ulaşmış olduğunu görebiliriz.

Feodalizmin ortadan kaldırılması, somut bir şekilde ifade edilecek olursa, burjuva koşullarının getirilmesi demektir. Soyluların ayrıcalıkları ne ölçüde son bulursa yasama da o ölçüde burjuvalaşır. Ve burada, Alman burjuvazisinin hükümetle ilişkisinin can alıcı noktasına gelmiş oluyoruz. Hükümetin bu yavaş ve küçük reformları yapmak *zorunda* olduğunu gördük. Ama hükümet, burjuvaziye, bu küçük ödünlerden her birini, burjuvalar için yapılmış bir *fedakârlık*, tahttan zar zor koparılmış, karşılığında burjuvaların da hükümete bir şey vermeleri gereken bir ödün olarak sunmaktadır. Burjuvalar ise gerçekte olup bitenleri bildikleri hâlde bu aldatmacayı kabullenmekteler. Berlin'de, İmparatorluk Meclisi ile diğer meclislerdeki tüm tartışmaların temelinde yatan üstü kapalı anlaşmanın kaynağı budur: Bir yanda, hükümet, salyangoz hızıyla, yasalarda burjuvazinin çıkarları doğrultusunda reformlar yapmakta, sanayinin önündeki feodal ve küçük devletlere bölünmüşlükten kaynaklanan engelleri kaldırmakta, para, ağırlık ve ölçü birliğini, girişim özgürlüğünü vb. getirmekte, serbest dolaşım yoluyla Almanya'nın emek gücünü sermayenin tam ve sınırsız kullanımına sunmakta, ticareti ve spekülasyonu teşvik etmektedir; öte yanda, burjuvazi de her tür gerçek siyasal gücü hükümete bırakmakta, vergiler, borçlar ve askere almalar lehine oy kullanmakta ve tüm yeni reform yasalarının, hoşa gitmeyen kişiler üzerindeki eski polis zorunun eksiksiz olarak korunmasını sağlayacak şekilde kaleme alınmasına

yardımcı olmaktadır. Burjuvazi, adım adım ilerleyen toplumsal kurtuluşunu, kendi siyasal iktidarından hemen vazgeçmek pahasına satın alıyor. Doğal olarak, böyle bir anlaşmayı burjuvazi için kabul edilebilir kılan temel neden, hükümetten duyduğu korku değil, proletaryadan duyduğu korkudur.

Burjuvazimizin siyasal alandaki tutumu ne kadar acınası olursa olsun, sanayi ve ticaret alanlarındaki görevlerini sonunda yerine getirdiği yadsınamaz. İkinci baskının önsözünde değinilen sınai ve ticari büyüme,[27] o zamandan bu yana çok daha büyük bir canlılıkla devam etti. Bu açıdan bakıldığında, 1869'dan beri Renanya-Vestfalya sanayi bölgesinde yaşananlar Almanya için gerçekten işitilmedik bir şeydir ve bu yüzyılın başında İngiliz fabrika bölgelerinde yaşanan gelişmeyi hatırlatmaktadır. Saksonya'da ve Yukarı Silezya'da, Berlin'de, Hannover'de ve sahil kentlerinde de aynı şey olacaktır. Sonunda bizim de bir dünya ticaretimiz, gerçekten büyük bir sanayimiz, gerçekten modern bir burjuvazimiz var; buna karşılık, gerçek bir bunalımı da yaşadık[28] ve gerçek ve güçlü bir proletaryaya da sahip olduk.

Gelecekteki tarihçi için Spichern, Mars-la-Tour ve Sedan'daki muharebe gümbürtüleri[29] ve bunları izleyen gelişmeler, 1869 ile 1874 yılları arasındaki Almanya tarihi içinde, Alman proletaryasının iddiasız, sakin, ama kesintisiz bir şekilde ilerleyen gelişiminden çok daha az önem taşıyacaktır. Alman işçileri

27 *Bkz.* elinizdeki kitap, s. 16-17. *–Türkçe ed.*

28 1873 iktisadi bunalımı. *–Türkçe ed.*

29 6 Ağustos 1870 tarihli *Spichern Muharebesi*'nde (Lorraine) Fransız ordusunun General Frossard'ın komutası altındaki II. Kolordu'su Prusyalılar tarafından yenilgiye uğratılmıştı. Spichern Muharebesi tarih çalışmalarında Forbach Muharebesi olarak da anılır.
Mars-la-Tour Muharebesi (Vionville Muharebesi) 16 Ağustos 1870'te gerçekleşmişti. Bunun stratejik sonucu, Prusya'nın, Metz'den geri çekilmeye başlamış olan Fransız Ren ordusunu durdurması ve geri çekilme yollarını kesmesi olmuştu. *–Almanca ed.*
Sedan Muharebesi için *bkz.* 20. dipnot. *–Türkçe ed.*

daha 1870'te zorlu bir sınavla karşı karşıya kaldı: Bonapartist savaş provokasyonu ve onun doğal sonucu olan, Almanya'daki genel ulusal coşkunluk. Sosyalist Alman işçileri bir an bile şaşkınlığa kapılmadı. Ulusal şovenizmin en küçük bir belirtisini bile göstermediler. En çılgınca zafer sarhoşluğunun ortasında soğukkanlı durdular ve "Fransız cumhuriyeti ile ilhaksız, adil bir barış"[30] istediler; sıkıyönetim bile onları susturamadı. Ne savaş zaferlerinden ne de Alman "imparatorluk görkemi" hakkındaki gevezeliklerden etkilendiler; tek amaçları bütün Avrupa proletaryasının kurtuluşu olarak kaldı. Şu rahatça söylenebilir: bugüne dek başka hiçbir ülkenin işçileri, böylesine parlak biçimde üstesinden gelinen, böylesine çetin bir sınavla karşı karşıya kalmadı.

Savaş sırasındaki sıkıyönetimin ardından, vatana ihanet, imparatora ihanet ve memurlara hakaret davaları, barış döneminin gitgide ağırlaşan polis baskıları geldi. Genel olarak, *Der Volkstaat*'ın üç ya da dört yazarı aynı anda hapiste tutuluyordu ve diğer gazeteler için de aynı oran geçerliydi. Partinin az çok tanınmış her konuşmacısı yılda en az bir kez mahkemeye çıkarılıyor ve hemen her seferinde mahkûm ediliyordu. Sürgünler, el koymalar, toplantı dağıtmalar dolu gibi yağıyordu; ama bütün bunlar boşunaydı. Tutuklanan ya da sınır dışı edilen her militanın yerini hemen bir başkası alıyordu; dağıtılan her toplantının yerine iki yeni toplantı yapılıyor ve polisin keyfî hareketleri, sabırla ve yasalara tam olarak bağlı kalınarak, bir gün bir yerellikte ertesi gün bir başkasında boşa çıkarılıyordu. Bütün baskılar, amaçlananın tam tersine yol açtı; işçi partisini parçalamak ya da dize getirmek şöyle dursun, her seferinde sadece yeni katılımlara neden oldular ve örgütü güçlendirdiler.

30 Alman birliklerinin III. Napoleon {Louis Bonaparte} karşısındaki zaferinin ardından {Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin yayın organı} *Der Volksstaat*'ın 21 Eylül tarihli sayısında bu slogana yer verilmişti. –*Almanca ed.*

İşçiler, resmî yetkililerle mücadelelerinde olduğu gibi tek tek burjuvalara karşı yürüttükleri mücadelelerde de, her yerde, düşünce ve ahlak açısından onlardan üstün olduklarını gösterdi ve özellikle "işveren"lerle çatışmalarında, kaba insanların kapitalistler, eğitimli insanlarınsa kendileri, yani işçiler olduğunu kanıtladı. Mücadelelerinde çoğu zaman öne çıkan alaycılık, davalarından ne kadar emin ve üstünlüklerinin ne kadar farkında olduklarının en iyi kanıtıdır. Tarihsel olarak hazırlanmış bir zeminde bu şekilde yürütülen bir mücadele büyük sonuçlar doğurmak zorundadır. Ocak seçimlerinde[31] elde edilen başarılar, modern işçi hareketinin tarihinde bugüne kadar benzersiz kalmıştır ve bunların bütün Avrupa'da yarattığı şaşkınlık tamamen haklıydı.

Avrupa'nın geri kalanındaki işçilere göre Alman işçilerinin iki temel üstünlüğü vardır. Birincisi, Avrupa'nın en teorik halkının bir parçasıdırlar ve Almanya'nın "eğitimli" denen kişilerinde tamamen kaybolmuş olan teorik anlayışı korumuşlardır. Öncesinde Alman felsefesi, özellikle de Hegel olmasaydı, Alman bilimsel sosyalizmi (bugüne kadar var olmuş tek bilimsel sosyalizm) kesinlikle ortaya çıkamazdı. İşçiler arasında teorik anlayış bulunmasaydı, bu bilimsel sosyalizm işçiler tarafından hiçbir zaman bugün olduğu kadar içselleştirilemezdi. Bunun ne kadar muazzam bir üstünlük olduğunu, bir yandan, İngiliz işçi hareketinde görülen ve tek tek sendikaların çok iyi örgütlenmiş olmasına rağmen hareketin az ilerleme sergilemesinin başlıca nedenlerinden biri olan, her tür teoriye kayıtsızlık; öte yandan da, Proudhon'culuğun, ilk biçimiyle Fransızlarda ve Belçikalılarda, Bakunin tarafından karikatürleştirilmiş biçimiyle de İspan-

31 10 Ocak 1874 tarihli İmparatorluk Meclisi seçimlerinde sosyal demokrasi 350.000'den fazla oy aldı (tüm oyların yüzde 6'sı) ve meclise 9 temsilci sokabildi. Seçilenler arasında, seçim sırasında henüz kale hapsi cezalarını çekmekte olan August Bebel ile Wilhelm Liebknecht de vardı. –*Almanca ed.*

yollarda ve İtalyanlarda ortaya çıkardığı uygunsuz davranışlar ve kafa karışıklığı göstermektedir.

İkinci üstünlük ise, kronolojik açıdan bakıldığında, Almanların, işçi hareketine bir hayli geç gelmiş olmalarıdır. Nasıl ki, Alman teorik sosyalizmi, her tür hayalciliklerine ve ütopyacılıklarına rağmen bütün zamanların en önemli beyinleri arasında yer alan ve doğruluklarını bugün bilimsel olarak kanıtladığımız sayısız şeyi dâhice öngörmüş olan üç adamın, Saint-Simon, Fourier ve Owen'ın omuzlarında yükseldiğini hiçbir zaman unutmayacaksa, aynı şekilde, pratikteki Alman işçi hareketi de, İngiliz ve Fransız hareketlerinin omuzları üzerinde geliştiğini, onların pahalıya edinilmiş deneyimlerinden kolayca yararlanabildiğini ve o dönemde çoğu kaçınılmaz olan yanlışlarından bugün kaçınabildiğini asla unutmamalıdır. Geçmişte İngiliz sendikaları ve Fransız işçilerinin siyasal mücadeleleri olmasaydı, özellikle de Paris Komünü'nün[32] sağladığı devasa itki olmasaydı, bugün nerede olurduk?

Alman işçilerinin, durumlarının üstünlüklerinden ender görülen bir kavrayışla yararlandıklarını teslim etmek gerekir. Bir işçi hareketinin ortaya çıkmasından bu yana ilk kez, mücadele, üç yanıyla (teorik, siyasal ve pratik-iktisadi [kapitalistlere karşı direnme] yanlarıyla) uyum içinde ve planlı bir şekilde yürütülmektedir. Alman hareketinin gücünün ve yenilmezliğinin temelinde, tam da, eş merkezli diyebileceğimiz bu saldırılar bulunmaktadır.

Bir yandan bu üstün konumları sayesinde, öte yandan İngiliz hareketinin adaya özgü özellikleri ve Fransız hareketinin şiddetle bastırılması sonucu, Alman işçileri şu an için proletaryanın mücadelesinin öncülüğüne yerleşmiş durumdadır. Gelişmelerin, onlara bu onurlu yeri daha ne kadar bırakacağı şimdiden söylenemez. Ama bu yerde bulundukları sürece, umarız, görev-

32 18 Mart 1871 ile 28 Mayıs 1871 arasında Paris'in yönetimini elinde tutan, tarihteki ilk işçi sınıfı iktidarı. –*Türkçe ed.*

lerini gerektiği gibi yerine getireceklerdir. Bunun için, mücadelenin ve ajitasyonun bütün alanlarında çabalarını iki katına çıkarmak zorundalar. Özellikle önderlerin görevi de, teorik sorunlar hakkında gitgide daha fazla aydınlanmak, eski dünya görüşüne ait olan yerleşmiş boş sözlerin etkisinden gitgide kurtulmak ve sosyalizmin, bir bilim hâline gelmesinden bu yana, bir bilim gibi ele alınması, yani üzerinde çalışılması gerektiğini hiçbir zaman unutmamaktır. Bundan sonra önemli olan, böylece edinilen ve gitgide berraklaşan kavrayışı, artan bir çabayla işçi kitleleri arasında yaymak, parti ve sendika örgütlerini gitgide güçlendirmektir. Ocak ayında verilen sosyalist oylar şimdiden güzel bir orduyu temsil etseler de, henüz Alman işçi sınıfının çoğunluğunu oluşturmanın çok uzağındadır ve kır nüfusu arasındaki propagandanın başarıları ne kadar cesaret verici olursa olsun, tam da bu alanda yapılması gereken sonsuz iş vardır. Yani mücadele gevşetilmemeli; tam tersine, bir kentin ardından bir başkası, bir seçim çevresinin ardından bir başkası düşmanın elinden koparılmalı; ama her şeyden önce, hiçbir şovenizmi kabul etmeyen ve hangi ulustan gelirse gelsin proletarya hareketindeki her yeni adımı sevinçle selamlayan gerçek enternasyonal ruh korunmalıdır. Eğer Alman işçileri bu şekilde devam ederse, hareketin başında yürümeyecek (herhangi bir ulusun işçilerinin hareketin başında yürümesi hiçbir şekilde bu hareketin çıkarına değildir) ama savaş hattında onurlu bir yer tutacaktır; ve beklenmedik zorluktaki sınavlar ya da ciddi olaylar onlardan daha fazla cesaret, daha fazla kararlılık ve azim istediğinde, silahlı ve hazır olacaklardır.

Friedrich Engels

Londra, 1 Temmuz 1874

Kaynak: *Der deutsche Bauernkrieg*
Dritter Abdruck, Leipzig 1875.

★

Alman Köylü Savaşı

★

Alman Köylü Savaşı Engels tarafından 1850 yazında Londra'da yazıldı ve aynı yıl *Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*'nün 5-6. sayısında yayımlandı. Eser 1870 yılında bir broşür şeklinde yeniden basıldı ve Engels tarafından bir önsözle zenginleştirildi {*bkz.* elinizdeki kitap, s. 11}. Alman işçileri arasında büyük bir ilgi uyandırması nedeniyle 1875'te yeni bir baskı yapıldı ve Engels 1870 tarihli önsöze bir ek yaptı {*bkz.* elinizdeki kitap, s. 23}. Engels, seksenli yıllarda, Almanya'nın tarihiyle ilgili kapsamlı malzemelerle genişletmeyi düşündüğü *Alman Köylü Savaşı* üzerinde yeniden çalışmaya başladı. 31 Aralık 1884'te Sorge'ye, "*Köylü Savaşı* adlı eserimi baştan aşağı gözden geçiriyorum; bütün Alman tarihinin eksenini oluşturacak" diye yazdı. Ne var ki, *Kapital*'in 2. ve 3. ciltlerinin yayına hazırlanması işi ve öngörülemeyecek başka işler Engels'in bu planını hayata geçirmesine engel oldu. Elde kalanlar, yapılması düşünülen eklemelerin tamamlanmamış bir elyazmasından ve üstünkörü yazılıvermiş çok sayıda nottan ibaret.

Elinizdeki kitap için, *Alman Köylü Savaşı*'nın Engels tarafından hazırlanmış olan 1875 tarihli baskısı temel alındı. İlk baskı ile bu baskı arasındaki içerikle ilgili tüm farklılıklar dipnotlarda belirtiliyor. Bir dizi yerleşim yeri ve aile adının yanlış oldukları anlaşılan yazım biçimleri düzeltildi. Eserin farklı bölümlerinin başlarına, içerikleri hakkında bilgi veren başlıklar eklendi.

Engels, eserinde neredeyse yalnızca Wilhelm Zimmermann'ın şu çalışmasından yararlanmıştı: *Allgemeine Geschichte des großen Bauernkrieges* {*Büyük Köylü Savaşı'nın Genel Tarihi*}, Th. 1-3, Stuttgart 1841-1843. Münzer'in, Luther'in vb. eserlerinden yapılan alıntılar da bu çalışmadan alınmıştır. Bu nedenle kaynak gösterilirken sadece Zimmermann'ın çalışması anılmıştır; ama dipnotlarda, Münzer'in, Luther'in vb. eserlerinin ilgili yerleri de belirtilmiştir. *–Almanca ed.*

Alman halkının da kendi devrimci geleneği vardır. Öyle bir zaman oldu ki, Almanya diğer ülkelerin devrimlerindeki en iyi kişilerle kıyaslanabilecek insanlar yetiştirdi; Alman halkı, merkezîleşmiş bir ulusta en görkemli sonuçlara yol açabilecek bir dayanıklılık ve enerji gösterdi; Alman köylüleri ve plebleri,[33] torunlarını çoğu zaman ürperten düşünceler ve planlar geliştirdi.

İki yıllık mücadelenin ardından hemen her yerde görülen bugünkü gevşeklik karşısında, büyük Köylü Savaşı'nın kaba ama güçlü ve dayanıklı kişiliklerini Alman halkına yeniden sunmanın zamanı geldi. Aradan üç yüzyıl geçmiş ve pek çok şey değişmiş olsa bile, Köylü Savaşı bugünkü mücadelelerimizin o kadar da uzağında değil ve mücadele edilmesi gereken hasımlar büyük ölçüde aynı kaldı. 1848'de ve 1849'da her yerde ihanet etmiş olan sınıfları ve sınıf kesimlerini, daha 1525'te, daha aşağı bir gelişim aşamasında olmalarına karşın, yine hain rolünde buluyoruz. Ve Köylü Savaşı'nın güçlü vandallığının son yıllardaki harekette sadece bazı yerlerde, Odenwald'da, Kara Orman'da, Silezya'da ortaya çıkmış olması da kesinlikle modern ayaklanmanın bir üstünlüğü değildir.

---

33 *Plebler*: Eski Roma'da, egemen sınıfı oluşturan *patrici*lerin ayrıcalıklarından yoksun olan sıradan (halktan) insanlar. Elinizdeki kitapta, Orta Çağ toplumlarının kentlerde yaşayan ama yurttaşlık haklarına sahip olmayan yoksul insanları. –*Türkçe ed.*

I

[Almanya'nın İktisadi Durumu ve Toplumsal Yapılanması]

İlkin, Almanya'nın on altıncı yüzyılın başındaki durumuna kısaca bir göz atalım.

Alman sanayisi, on dördüncü ve on beşinci yüzyıllarda önemli bir gelişme göstermişti. Feodal, kırsal yerel sanayinin yerini, kentlerdeki, daha çok sayıda ilçe ve hatta daha uzak pazarlar için üretim yapan lonca örgütlenmesi almıştı. Kaba yünlü kumaş ve keten bezi dokumacılığı, yerleşik ve çok yaygın bir sanayi dalı durumuna gelmişti; hatta daha o sırada, Augsburg'da, daha ince yünlü ve keten kumaşların yanı sıra ipekli kumaşlar da üretiliyordu. Dokumacılığın yanında, Orta Çağ sonlarındaki ruhani ve dünyevi lüksle beslenen, sanata yakın sanayi özellikle gelişmişti: Kuyumcular, heykeltıraşlar ve oymacılar, bakır ve ahşap gravürcüleri, silah imalatçıları,[34] madalya imalatçıları, tornacılar, vb., vb. Tarihsel dorukları barut[35] ve matbaa olan, az ya da çok önemli bir dizi buluş sanayi dallarının gelişimine önemli ölçüde katkıda bulunmuştu. Sanayi ile birlikte ticaret de aynı hızla gelişiyordu. Hansa Birliği,[36] yüz yıllık denizcilik tekeli sayesinde, Kuzey Almanya'nın Orta Çağ barbarlığını aşmasını sağlamıştı; daha on beşinci yüzyılın sonundan itibaren İngilizlerin ve Hollandalıla-

34 1850 baskısında "silah imalatçıları" bulunmuyordu. –*Almanca ed.*

35 Bugün tartışmasız şekilde kanıtlanmış olduğu üzere, barut, Çin'den Hindistan üzerinden Araplara getirilmiş ve Araplardan da ateşli silahlarla birlikte İspanya üzerinden Avrupa'ya gelmişti. – *[Engels'in 1875 baskısına dipnotu.]*

36 12-17. yüzyıllar arasında özellikle Kuzey Almanya'da bulunan tüccar loncaları ile kentlerin oluşturduğu ticaret ve savunma birliği. –*Türkçe ed.*

rın rekabeti karşısında hızla yenilgiye uğramaya başlamışsa da, Vasco da Gama'nın keşiflerine rağmen, Hindistan'dan kuzeye giden büyük ticaret yolu hâlâ Almanya'dan geçiyordu; Augsburg da hâlâ İtalyan ipeklilerinin, Hindistan baharatlarının ve Doğu Akdeniz'in bütün ürünlerinin büyük ambarıydı. Yukarı Almanya kentleri, özellikle de Augsburg ve Nürnberg, dönemin önemli zenginlik ve lüks merkezleriydi. Hammadde üretimi de önemli ölçüde artmıştı. On beşinci yüzyılda Alman madencileri dünyanın en becerikli madencileriydi; öte yandan kentlerin gelişmesi tarımı da başlangıçtaki Orta Çağ kabalığından koparmıştı. Geniş topraklar ekime açılmakla kalmamış, boya bitkileri ve ithal edilmiş başka bitkiler de ekilmiş ve bunların düzenli bir şekilde yetiştirilmesi tarım üzerinde genel bir olumlu etki yaratmıştı.

Yine de, Almanya'nın ulusal üretiminin gelişimi diğer ülkelerdeki gelişmenin gerisinde kalmıştı. Tarım İngiltere'ye ve Hollanda'ya göre, sanayi İtalya'ya, Flanders'e ve İngiltere'ye göre çok geriydi ve deniz ticareti alanında İngilizler ve özellikle de Hollandalılar Almanlar üzerinde rekabet üstünlüğü kurmaya başlamıştı bile. Nüfus hâlâ çok seyrekti. Almanya'da uygarlık sadece bazı yerlerde, yalıtık sanayi ve ticaret merkezlerinde toplanmış olarak vardı; bu yalıtık merkezlerin çıkarları bile büyük ölçüde farklılaşıyordu ve aralarında pek az bağlantı noktası bulunuyordu. Güney'in ticaret bağlantıları ve pazarları Kuzey'inkilerden çok farklıydı; Doğu ile Batı arasında neredeyse hiçbir ilişki yoktu. Tek bir kent bile, örneğin İngiltere'nin Londra'sı gibi, bütün ülkenin sınai ve ticari ağırlık merkezi olmayı başaramamıştı. İç ulaşım hemen hemen yalnızca kıyılardaki ve ırmaklardaki su ulaşımıyla ve Augsburg ile Nürnberg'de başlayıp Köln üzerinden Hollanda'ya ve Erfurt üzerinden kuzeye giden birkaç büyük ticaret yoluyla sınırlıydı. Irmakların ve ticaret yollarının uzağında, büyük ticaret yollarının dışında kalan, pek az yabancı ürün tüketen, pek az ihraç ürünü sağlayan, geç Orta

Çağ'ın sıkıntılı yaşam koşullarını oldukları gibi koruyan bazı küçük kentler bulunuyordu. Kır nüfusu içinde yalnızca soyluların daha geniş çevrelerle ve yeni ihtiyaçlarla bağlantısı vardı; köylü kitlesi, en yakındaki yerel ilişkilerin ve bunlarla bağlantılı yerel ufkun ötesine hiçbir zaman geçemiyordu.

Ticaretin ve sanayinin gelişmesi, İngiltere'de ve Fransa'da, ülke ölçeğindeki çıkarların sıkı sıkıya birleşmesini ve bunun sonucu olarak da siyasal merkezîleşmeyi getirirken, Almanya'da, çıkarların sadece iller düzeyinde ve tümüyle yerel merkezler etrafında birleşmesine ve dolayısıyla da siyasal parçalanmaya yol açtı; bundan kısa bir süre sonra, Almanya'nın dünya ticaretinden kopması, bu siyasal parçalanmaya yerleşiklik kazandırdı. *Katıksız feodal* imparatorluk çözüldükçe, imparatorluğu bir arada tutan bağlar da çözüldü, imparatorluğun büyük vasalları hemen hemen bağımsız prenslere dönüştü ve bir yandan imparatorluk kentleri, diğer yandan imparatorluk şövalyeleri, kâh birbirlerine karşı, kâh prenslere ya da imparatora karşı ittifaklar kurdu. Kendi konumu hakkında ne düşüneceğini artık bilemeyen imparatorluk iktidarı, imparatorluğu oluşturan çeşitli unsurlar arasında bocalıyor ve böylece otoritesini gitgide yitiriyordu. XI. Louis tarzı merkezîleştirme girişimi, bütün entrikalara ve zorbalıklara rağmen, miras yoluyla devralınmış Avusturya topraklarının birliğini korumaktan başka bir başarı sağlayamadı. Bu karışıklıktan, iç içe geçen bu sayısız çatışmadan sonunda ister istemez kazançlı çıkanlar, bölünmüşlüğün içindeki merkezîleşme temsilcileri, yerellikler ve iller düzeyindeki merkezîleşmenin temsilcileri, yani *prensler* olurken, imparator da gitgide prenslerden herhangi biri konumuna düştü.

Bu koşullar altında, Orta Çağ'dan kalma sınıfların konumu temelden değişmiş ve eskilerin yanında yeni sınıflar oluşmuştu.

Prensler, yüksek soyluluktan gelmişti. İmparatordan hemen hemen tamamen bağımsız olmuşlar ve egemenlik haklarının

çoğunu ellerine geçirmişlerdi. Kendi başlarına savaş çıkarıp barış yapıyor, sürekli ordular besliyor, yerel meclisler topluyor ve vergiler koyuyorlardı. Alt kademelerdeki soyluların ve kentlerin büyük bir bölümünü kendi otoriteleri altına almış bulunuyorlardı. İmparatorluğun geriye kalan kentlerini ve baronluklarını kendi topraklarına katmak için ellerindeki bütün olanakları durmadan kullanıyorlardı. İmparatorluk iktidarının karşısına merkeziyetçilik karşıtlığıyla çıkarken, bu kentler ve baronluklar karşısında merkeziyetçi bir tutum alıyorlardı. İçeride, yönetimleri çok keyfîydi. Yerel meclisleri neredeyse yalnızca başka çareleri kalmadığında toplantıya çağırıyorlardı. Canları istediğinde vergi koyuyor ve para topluyorlardı. Yerel meclislere vergiler için oy kullanma hakkı nadiren tanınıyor ve daha da nadiren uygulanıyordu. O zaman da, vergi vermeyen ama vergilerden yararlanan iki sınıf, şövalyeler ve yüksek din görevlileri sayesinde prens genellikle çoğunluğu elde ediyordu. Lüks tüketimle, sarayların ve sürekli orduların büyümesiyle ve yönetim masraflarının artmasıyla birlikte prenslerin para ihtiyacı artıyordu. Vergiler gitgide ağırlaşıyordu. Kentler, çoğu zaman, ayrıcalıklarıyla bunlardan korunuyordu; vergi yükü, bütün ağırlığıyla, prenslere bağlı köylülerin ve prenslerin vasallığını yapan şövalyelerin serflerinin, bağımlı köylülerinin ve yarıcılarının[37] sırtına bindiriliyordu. Dolaysız vergiler yetmediğinde dolaylı vergilere başvuruluyor; mali açıkları kapatmak için maliye sanatının en ince manevraları uygulanıyordu. Bunlar da yetmediğinde, rehin verilecek hiçbir şey kalmadığında ve hiçbir özgür imparatorluk şehri borç vermek istemediğinde, en kirli sikke işlemlerine başvuruluyor, tağşiş edilmiş paralar basılıyor, ödeme aracı olarak kabul edilmesi zorunlu para miktarı mali duruma göre yüksek ya da düşük tutuluyordu. Kent ayrıcalıklarının ve diğer ayrıca-

37 1850 baskısında sadece "serflerinin ve bağımlı köylülerinin". –*Almanca ed.*

lıkların ticaret konusu yapılması ve daha yüksek fiyata yeniden satılmak üzere sonradan zorla geri alınması; her muhalefet girişiminin her tür haraç ve yağma için sömürülmesi vb. vb. de dönemin prensleri için kârlı ve sıradan gelir kaynaklarıydı. Adalet de prensler için sürekli ve ihmal edilemeyecek bir ticari maldı. Kısacası, bunların dışında prenslerin idarecilerinin ve diğer memurlarının açgözlülüğünü de doyurmak zorunda olan dönemin uyrukları, "babacan" yönetim sisteminin nimetlerinden eksiksiz olarak yararlanıyordu.

Orta kademelerdeki soylular, Orta Çağ'ın feodal hiyerarşisinden hemen hemen tümüyle silinmişti; üyelerinin bir bölümü bağımsız küçük prensler olmuş, diğerleri alt kademelerdeki soyluların saflarına düşmüştü. *Alt kademelerdeki soylular*, yani şövalyeler hızla yıkıma sürükleniyordu. Bunların büyük bir bölümü daha o dönemde tümüyle yoksullaşmıştı ve geçimlerini yalnızca prenslerin hizmetinde, asker ya da sivil memurlar olarak sağlayabiliyordu; bunların bir diğer bölümü vasallık yapıyordu ve prenslerin otoritesi altındaydı; bunların en küçük bölümü doğrudan doğruya imparatorluğa bağlıydı. Savaş biliminin gelişmesi, piyadenin artan önemi, ateşli silahların yaygınlaşması, ağır süvariler olarak şövalyelerin askerî önemini gitgide azaltı ve aynı zamanda kalelerinin ele geçirilemezliğine son verdi. Sanayinin ilerlemesi, Nürnberg'in zanaatçıları gibi şövalyeleri de gereksiz kılmıştı. Parasal ihtiyaçları, yıkıma uğramalarına önemli ölçüde katkıda bulundu. Şatolardaki lüks, turnuvalardaki ve şenliklerdeki gösteriş rekabeti, silahların ve atların fiyatları toplumsal gelişmedeki ilerlemelerle[38] birlikte arttı; oysa şövalyelerin ve baronların gelir kaynakları çok az artıyor ya da hiç artmıyordu. Kaçınılmaz olarak yağmaları ve haraç kesmeleri beraberinde getiren çatışmalar, yol kesmeler ve soylulara

38 1850 baskısında "toplumsal gelişmedeki ilerlemelerle" yerine "uygarlıktaki ilerlemelerle". –*Almanca ed.*

özgü benzer uğraşlar zamanla çok tehlikeli hâle geldi. Uyrukların ödediği vergilerin ve sundukları hizmetlerin sağladığı gelir eskisine göre neredeyse hiç artmamıştı. Artan ihtiyaçlarını karşılamak için beyefendiler de prenslerin kullandığı araçlara başvurmak zorunda kaldı. Soyluların köylüler üzerindeki sömürüsü her yıl daha da arttı. Serfler son sınıra kadar ezildi, bağımlı köylüler her tür bahane ve isim altında yeni ödeme ve hizmet sunma yükümlülükleri altına sokuldu. Angaryalar, vergiler, toprak kiraları, toprak satış vergileri, ölüm vergileri, koruma paraları vb. bütün eski sözleşmeler bozularak keyfî biçimde artırıldı. Adalet sağlanmıyor ya da satılıyordu ve şövalye köylüden para sızdırmak için başka yol bulamadığında onu hemen zindana atıyor ve fidye ödemeye zorluyordu.

Alt kademelerdeki soylular diğer sınıflarla da iyi geçinemiyordu. Vasallık yapan soylular imparatorluğun vasalları olmak için çabalıyor, imparatorluk vasalları da bağımsızlıklarını korumaya çalışıyordu. Bu nedenle de prenslerle sürekli çatışmalar yaşanıyordu. Şövalyeler, o dönemde kibirle şişinen din adamlarını tümüyle gereksiz bir sınıf olarak görüyor, büyük mülklerini, bekâret ve kilise yasaları sayesinde bir arada tutulan zenginliklerini kıskanıyordu. Kentlerle sürekli kavga hâlindeydiler; kentlere borçları vardı, onların topraklarını yağmalayarak, tüccarlarını soyarak ve savaşlar sırasında ellerine geçen tutsaklar için fidye alarak yaşıyorlardı. Ve para sorunu kendileri için de gitgide bir ölüm kalım sorunu hâline gelirken, şövalye sınıfının bütün bu sınıflara karşı mücadelesi şiddetleniyordu.

Orta Çağ feodalizminin ideolojisini temsil eden *ruhban sınıfı* da bu tarihsel dönüşümün etkisini daha az hissediyor değildi. Matbaa ve büyüyen ticaretin gerekleri, onları sadece okuma ve yazma tekelinden değil, yüksek öğretim tekelinden de yoksun bırakmıştı. İşbölümü, düşünsel alanda da kendisini göstermeye başlamıştı. Yeni ortaya çıkan hukukçular sınıfı ruhban sınıfını

bir dizi çok etkili makamdan uzaklaştırdı. Ruhban sınıfı da büyük ölçüde gereksizleşmeye başladı ve durmadan artan tembelliğiyle ve cehaletiyle bunu o da kabul etti. Ama eldeki bütün araçları kullanarak durmadan artırmaya devam ettiği muazzam zenginlikleri sayesinde, ne kadar gereksizleştiyse o kadar kalabalıklaştı.

Ruhban sınıfı, birbirinden tamamen farklı iki gruba ayrılıyordu. Feodal kilise hiyerarşisi *aristokrat* sınıfı oluşturmuştu: piskoposlar ve başpiskoposlar, başrahipler, manastır başrahipleri ve diğer yüksek din görevlileri. Bu yüksek kilise görevlileri, ya kendileri de imparatorluk prensleriydi ya da başka prenslere bağlı feodal beyler olarak çok sayıda serf ve bağımlı köylüyle birlikte geniş topraklara hükmediyorlardı. Bunlar uyruklarını soylular ve prensler kadar insafsızca sömürmekle kalmıyor, bunu çok daha arsızca yapıyorlardı. Uyruklarının son meteliklerini koparmak ya da kilisenin miras payını artırmak için, kaba kuvvetin yanı sıra dinin bütün hilelerini, işkence dehşetinin yanı sıra aforoz ve günahların bağışlanmasını reddetme dehşetlerini, günah çıkarma odasının bütün entrikalarını kullanıyorlardı. Belge sahteciliği bu saygın adamlar için alışılmış ve sevilen bir zorla para sızdırma yoluydu. Ama olağan feodal ödeme ve vergiler dışında ondalık da almalarına rağmen, bütün bu gelirler onlara yine yetmiyordu. Halktan daha fazla para sızdırmak için mucizevi aziz resimleri ve kutsal emanetler imal edildi, kurtuluş sağlayan dua yerleri örgütlendi, günah affı ticareti yapıldı ve uzun bir süre boyunca fazlasıyla başarılı olundu.

Hem halkın hem de soyluların din adamlarına yönelik nefretinin odağında bu yüksek din görevlileri ile siyasal ve dinsel fesatların yaygınlaşmasıyla birlikte durmadan güçlenen keşiş ordusu vardı. Bunlar, doğrudan doğruya imparatorluğa bağlı[39] oldukları ölçüde, prensler için bir engel oluşturuyordu. Göbek-

39 1850 baskısında "doğrudan doğruya imparatorluğa bağlı" yerine "özerk". *–Almanca ed.*

li piskoposların, başrahiplerin ve bunların keşişler ordusunun rahat yaşama biçimleri, soyluların kıskançlığını uyandırıyor ve verdikleri öğütlerle gitgide daha açık bir karşıtlık içine girdikçe, bunun masraflarına katlanmak zorunda olan halkı daha fazla öfkelendiriyordu.

Ruhban sınıfının *plebyen* kesimi, kırdaki ve kentlerdeki vaizlerden oluşuyordu. Bunlar feodal kilise hiyerarşisinin dışındaydı ve onun zenginliklerinden pay almıyorlardı. Daha az denetlenen çalışmaları, kilise için ne kadar önemli olursa olsun, o an için, kışlalarda toplanmış keşişlerin polislik hizmetlerinden çok daha az gerekliydi. Bu nedenle çok daha az maaş alıyorlardı ve ödenekleri de çoğu zaman çok düşüktü. İster kentli[40] ister pleb kökenli olsunlar, kitlelerin yaşamlarına, din adamları olmalarına rağmen kentlilerin ve pleblerin sempatisini koruyabilecek kadar yakındılar. Dönemin hareketlerine katılım, keşişler için bir istisnayken onlar için bir kuraldı. Harekete teorisyenlerini ve ideologlarını verdiler ve aralarından birçoğu, pleblerin ve köylülerin temsilcileri olarak darağacında can yerdi. Bu yüzden de halkın din adamlarına öfkesi çok seyrek olarak onlara yöneldi.

Prenslerin ve soyluların üzerinde imparator vardıysa, yüksek ve alt kademelerdeki din adamlarının üzerinde de *papa* bulunuyordu. İmparatora nasıl "genel pfennig",[41] yani imparatorluk vergileri ödeniyorduysa, papaya da, Roma'daki sarayının lüksünü karşılaması için genel kilise vergileri ödeniyordu. Bu kilise vergileri hiçbir ülkede Almanya'daki kadar özenli ve katı bir biçim-

40 *Bürgerlich*: Almancada bu sözcük hem "burjuva" anlamına geliyor, hem de "Orta Çağ kentlerinin yurttaşlık haklarına sahip sakinleriyle ilgili" anlamına. Avrupa'da, Orta Çağ'ın erken dönemlerinde, kentlerde yaşayan ve yurttaşlık haklarına sahip olan kişiler (*Bürgern*), kentlerin üst katmanlarını oluşturuyordu. –*Türkçe ed.*

41 *Gemeiner Pfennig*: Eski Alman İmparatorluğu'nda bir imparatorluk vergisi; kişi başına vergi ile varlık vergisinin bir bileşimiydi. Bu verginin asıl yükü köylülüğün omuzlarına biniyordu. –*Almanca ed.*

de toplanmıyordu (din adamlarının gücü ve sayısı sayesinde). Örneğin yeni piskoposlardan alınan yıllık vergiler söz konusu olduğunda durum böyleydi. İhtiyaçların artmasıyla birlikte, para elde etmek için yeni yollar yaratıldı: kutsal emanet ticareti, günah affı paraları ve yıldönümü bağışları vb. Böylece her yıl Almanya'dan Roma'ya büyük tutarlar aktarılıyor ve bunun sonucu olarak büyüyen baskı, din adamlarına yönelik nefreti artırmakla kalmıyor, özellikle dönemin en ulusal sınıfı olan soylular arasında ulusal duyguları güçlendiriyordu.

Orta Çağ *kentlerinin* başlangıçtaki sınırlarının dışında kalan yurttaşlardan,[42] ticaretin ve sanayinin gelişmesiyle birlikte, birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılan üç kesim çıkmıştı.

Kent toplumunun tepesinde, "*seçkinler*" diye anılan *patrici*[43] *aileleri* bulunuyordu. Bunlar en zengin ailelerdi. Meclislerde ve tüm kent makamlarında sadece bunlar oturuyordu. Bu nedenle, kentin gelirlerini yönetmekle kalmıyor, aynı zamanda bunları tüketiyorlardı. Zenginliklerinden, hem imparator hem de imparatorluk tarafından tanınan geleneksel aristokrat konumlarından güç alarak kent halkını olduğu kadar kente bağlı köylüleri de bütün yollarla sömürüyorlardı. Tahıl ve para tefeciliği yapıyor, her tür tekeli ellerine geçiriyor, bir topluluğun ardından bir diğerini kent ormanlarını ve çayırlarını kullanma haklarından tümüyle yoksun bırakıyor ve bunları doğrudan doğruya kendi özel çıkarları için kullanıyor, keyfî bir şekilde yol, köprü ve kapı vergileri ve başka yükümlülükler getiriyor, lonca ayrıcalıklarının, ustalık ve yurttaşlık haklarının ve adaletin ticaretini yapıyorlardı. Kente bağlı alandaki köylülere, soylulardan ya da din

42 *Pfahlbürgern*: Orta Çağ'da, kentlerin başlangıçtaki sınırlarının dışında oturmaya başlamış ve kentler tarafından (çoğu zaman savunma gücünü artırmak için) yurttaşlık hakları verilmiş olan kişiler. – *Almanca ed.*

43 *Patriciler*: Eski Roma'da, egemen sınıfı oluşturan ayrıcalıklı ailelerin üyeleri. – *Türkçe ed.*

adamlarından daha iyi davranmıyorlardı; tam tersine, çoğu patrici olan kent idarecileri ve yetkilileri, köylere, vergilerin toplanmasında, aristokratik sertliğe ve açgözlülüğe ek olarak belirli bir bürokratik titizlik getiriyordu. Bu şekilde toplanan kent gelirleri en keyfî biçimde yönetiliyordu; sadece bir formalite olan kent muhasebesi mümkün olduğunca ihmal ediliyor ve karmaşıklaştırılıyordu; yolsuzluklar ve açıklar hep gündemdeydi. 1848 yılında çok sayıda kent yönetiminde ortaya çıkan yolsuzluklar ve dolandırıcılıklar düşünülürse, her yandan ayrıcalıklarla çevrili, fazla kalabalık olmayan, akrabalık bağlarıyla ve ortak çıkarlarla sıkı sıkıya kenetlenmiş bir kastın kent gelirleriyle muazzam derecede zenginleşmesinin ne kadar kolay olduğu anlaşılır.

Patriciler, kent halklarının özellikle maliye alanındaki haklarının her yerde askıya alınmasına özen göstermişti. Sonradan, bu beylerin sahtekârlıkları çok daha ciddileşince, kent halkları, en azından kent yönetimlerini kendi denetimleri altına alabilmek için yeniden harekete geçti. Çoğu kentte gerçekten de haklarını yeniden elde ettiler. Ama loncalar arasındaki sürekli uyuşmazlıklar, patricilerin direngenliği ve imparatorluğun ve müttefik kentlerin yönetimlerinin bunları korumaları sayesinde, patrici meclis üyeleri çok kısa bir süre sonra kurnazlıkla olsun, şiddetle olsun mutlak egemenliklerini fiilen yeniden kurmayı başardı. On altıncı yüzyılın başında bütün kentlerin halkları yeniden muhalefete geçmişti.

Patriciler aleyhindeki kent muhalefeti, Köylü Savaşı sırasında çok açık şekilde ortaya çıkan iki kesime ayrılıyordu.

Bugünkü liberallerimizin selefi olan *kentli muhalefeti*, zengin ve orta burjuvalarla, küçük burjuvaların yerel koşullara göre daha büyük ya da daha küçük olan bir bölümünü kapsıyordu. Talepleri anayasal zeminin sınırlarını hiçbir şekilde aşmıyordu. Kent yönetimi üzerinde denetim hakkı ve belediye meclisi aracılığıyla olsun, bir halk temsilciliği (büyük konsey, halk komitesi)

aracılığıyla olsun yasama gücüne katılmayı; ayrıca, patricilerin akraba kayırıcılığının ve bunlar arasında gitgide daha açık şekilde ortaya çıkan az sayıda aile oligarşisinin kısıtlanmasını istiyorlardı. Bunlardan başka ileri sürdükleri en ileri talep, meclisteki bazı sandalyelerin kendi aralarından seçilmiş yurttaşlara verilmesiydi. Şurada burada patricilerin hoşnutsuz ve yoksullaşmış kesiminin de katıldığı bu parti, bütün olağan yerel meclislerde ve loncalarda çoğunluğu oluşturuyordu. Konsey taraftarları ile muhalefetin daha radikal kesiminin toplamı, gerçek *kentliler* arasında çok küçük bir azınlıktı.

On altıncı yüzyıldaki hareket sırasında, bu "ılımlı", "yasal", "varlıklı" ve "akıllı" muhalefetin, onun mirasçısı olan anayasacı partinin 1848 ve 1849 yıllarındaki harekette oynadığı rolün[44] tam olarak aynısını tam olarak aynı başarıyla oynadığını ileride göreceğiz.

Kentli muhalefeti, bunların dışında, tembel yaşam tarzlarına ve zayıf ahlaklarına büyük bir kızgınlıkla baktığı din adamlarını şiddetle protesto ediyordu. Bu önemli adamların rezil yaşama biçimlerine yönelik önlemlerin alınmasını istiyordu. Din adamlarının yararlandığı özel yargılamanın ve vergi bağışıklığının kaldırılmasını ve genel olarak keşişlerin sayısının kısıtlanmasını talep ediyordu.

Plebyen muhalefet, yıkıma uğramış kentlilerden ve yurttaşlık haklarından yoksun kent sakinleri kitlesinden oluşuyordu: zanaat kalfaları, gündelikçiler ve kentsel gelişimin en alt basamak-

---

44 1848-49 Devrimi sırasında Alman burjuva liberalleri Frankfurt Ulusal Meclisinde ve farklı Alman devletlerinin ulusal meclislerinde çoğunluğu oluşturuyordu. Devrimin ilk aylarında bir dizi devlette (örneğin Prusya'da) anayasal hükümetlerin başında liberaller vardı; ama daha sonra bunların yerine bürokrasinin ve soyluların temsilcileri getirildi. Anayasacı parti, kralın iktidarını burjuva-liberal bir anayasayla sınırlandırmak ve bu iktidarı, devrimin gelişmeye devam etmesini ve derinleşmesini engelleyecek bir kale olarak korumak istiyordu. Bu partinin gerici partilerle anlaşma taktiği ve haince uzlaşma politikası 1848-49 Alman Devriminin yenilgiye uğramasının başlıca nedenlerinden biriydi. –*Almanca ed.*

larında bile görülebilen *lumpen proletarya*nın sayısız ilk unsuru. Genel olarak, *lumpen proletarya,* bugüne kadarki toplumsal aşamaların hemen hemen hepsinde az ya da çok gelişmiş olarak bulunan bir görüngüdür. Belirli bir mesleği ya da sabit bir evi olmayan insanların sayısı, özellikle bu dönemde, her mesleğin, her yaşam alanının bir sürü ayrıcalığın ardında korunduğu bir toplumda, feodalizmin çözülmesi nedeniyle önemli ölçüde artmıştı. Gelişmiş ülkelerin hiçbirinde, serserilerin sayısı, on altıncı yüzyılın ilk yarısındaki kadar büyük olmamıştı. Bu serserilerin kimileri savaş dönemlerinde ordulara giriyor, kimileri dilenerek ülkeyi dolaşıyor, kimileri de kentlerde, o sırada loncaların denetimi altında olmayan gündelik işlerde çalışarak kıt kanaat geçinmeye çalışıyordu. Her üç unsurun da Köylü Savaşı'nda birer rolü vardır: birincisinin, köylüleri ezen prens ordularında; ikincisinin, moral çökertici etkisini her an ortaya koyduğu köylü komplolarında ve silahlı köylü topluluklarında;[45] üçüncüsünün, kent partilerinin mücadelelerinde. Şunu unutmamak gerekir ki, bu sınıfın büyük bir bölümü, özellikle kentlerdeki unsur, o dönemde, henüz önemli bir ölçüde sağlıklı köylü doğasına sahipti ve bugünkü uygar *lumpen proletaryanın* satın alınabilirlik ve çürümüşlüğünün henüz çok uzağındaydı.

Görüldüğü gibi, o dönemde, kentlerdeki plebyen muhalefet çok karışık unsurlardan oluşuyordu. Eski feodal ve loncalara dayalı toplumun yıkıma uğramış bileşenleri ile tomurcuklanmakta olan modern burjuva toplumunun henüz gelişmemiş, yeni yeni ortaya çıkmakta olan proleter unsurlarını bir araya getiriyordu. Bir yanda, henüz ayrıcalıkları aracılığıyla mevcut yurttaşlık düzenine bağlı olan yoksullaşmış lonca yurttaşları; öte yanda,

45 Almanya'daki Köylü Savaşı sırasında, isyancı köylülerden oluşan, askerî disiplinden yoksun olan ve sayıları 10 bini aşabilen silahlı kuvvetler için, "yığın" anlamını da taşıyan "*Haufen*" sözcüğü kullanılmıştı. Elinizdeki Türkçe baskıda bu sözcüğün karşılığı olarak "(silahlı) topluluk" tercih edildi. –*Türkçe ed.*

henüz proleterleşememiş olan topraklarından kovulmuş köylüler ve görevlerine son verilmiş vasallar vardı. Bu iki grubun arasında da, o an için resmî toplumun dışında bulunan ve çağın sanayisinin ve lonca ayrıcalıklarının izin verdiği ölçüde, yaşama koşullarıyla proletaryaya yaklaşan, ama aynı zamanda, tam da bu ayrıcalıklar nedeniyle, hemen hepsi geleceğin kentli ustaları olan kalfalar yer alıyordu. Bu nedenle, bu karışımın siyasal tutumu zorunlu olarak fazlasıyla güvenilmezdi ve yöreden yöreye değişiyordu. Köylü Savaşı öncesinde plebyen muhalefet siyasal mücadelelerde bir parti olarak değil, sadece kentli muhalefetinin düzensiz, yağma meraklısı, birkaç fıçı şarap karşılığında satın alınabilen kuyruğu olarak ortaya çıkıyordu. Onu bir partiye dönüştüren, köylü ayaklanmaları oldu; partiye dönüştüğünde bile hemen her yerde talepleriyle ve eylemleriyle köylülere bağımlı kalmıştı; bu da, kentlerin o dönemde henüz kıra ne kadar bağımlı olduğunun dikkat çekici bir kanıtıdır. Bağımsız bir tavır aldığı kadarıyla, kentlerdeki ticaret tekelinin kırda kurulmasını ister, çünkü kent gelirlerinin kentlere bağlı topraklardaki feodal yüklerin kaldırılması yoluyla azaltılmasını istemez, vb.; kısacası, bağımsız tavır aldığı kadarıyla, gericidir; kendi küçük burjuva unsurlarına boyun eğer ve böylece modern küçük burjuvazinin üç yüz yıldan beri demokrasi adı altında oynamakta olduğu trajikomedinin tipik bir başlangıcını sunar.

Kentlerin plebyen kesimi, yalnızca Türingiya'da Münzer'in ve birkaç başka yerde müritlerinin doğrudan etkisi altında o kadar ileriye taşındı ki, embriyo hâlindeki proleter unsur bir an için hareketin bütün diğer kesimlerine[46] üstün geldi. Bütün bir Köylü Savaşı'nın doruk noktasını oluşturan ve en büyük kişisi olan *Thomas Münzer*'in çevresinde toplanan bu kesit, aynı zamanda en kısa olanıdır. Bu unsurun en hızlı çöken unsur olması, daha

46 1850 baskısında "etmenlerine". – *Almanca ed.*

çok fantastik bir nitelik taşıması ve taleplerinin zorunlu olarak fazlasıyla muğlak bir şekilde ifade edilmiş olması, anlaşılır şeylerdir; dönemin koşulları içinde sağlam bir zeminden en yoksun olanı bu unsurdu.

Sonuncusu dışında bütün bu sınıfların altında ulusun büyük sömürülen kitlesi bulunuyordu: *köylüler*. Toplumun bütün yapılanması köylünün omuzlarının üzerinde yükseliyordu: Prensler, memurlar, soylular, din adamları, patriciler ve kentliler. İster bir prense, ister bir imparatorluk baronuna, bir piskoposa, bir manastıra ya da bir kente ait olsun, köylüye her yerde bir nesne, bir yük hayvanıymış gibi ve hatta daha kötü davranılıyordu. Eğer bir serfse, efendisine kayıtsız şartsız itaat etmek zorundaydı. Bağımlı bir köylüyse, sözleşmelere dayanan yasal yükümlülükleri onu ezmeye yetiyordu; ama bu yükümlülükler günden güne artırılıyordu. Zamanının çoğunu efendisinin toprakları üzerinde çalışarak geçirmek zorundaydı; az sayıdaki serbest saatinde kazandıklarından da efendisine ondalık, vergi ve toprak kirası, yolculuk parası (savaş vergisi), toprak vergisi ve imparatorluk vergisi ödemek zorundaydı. Efendisine ödeme yapmadan ne evlenebilir ne de ölebilirdi. Olağan angaryalar dışında efendisi için saman toplamak, çilek toplamak, yaban mersini toplamak, salyangoz kabuğu toplamak, sürek avlarında yardımcılık yapmak, odun kesmek zorundaydı. Balık tutma ve avlanma hakları efendiye aitti; köylü, ürününe zarar veren vahşi hayvanları sakince seyretmek zorundaydı. Köylülerin ortak meralarına ve ormanlarına hemen hemen her yerde efendiler tarafından el koyulmuştu. Efendi, mülkleri olduğu gibi köylünün kendisini, karısını ve kızlarını da dilediği gibi kullanıyordu. İlk gece hakkına sahipti. Canı istediğinde köylüyü zindana atıyordu; zindana düşenlerin karşısına bugün sorgu yargıcının çıkacağı ne kadar kesinse, o dönemde de işkence görecekleri o kadar kesindi. Canı istediğin-

de köylüyü öldürüyor ya da kafasını kestiriyordu. Carolina'daki[47] "kulak kesme", "burun kesme", "gözleri oyma", "parmakları ve elleri kesme", "kafa kesme", "tekerlek işkencesiyle öldürme", "yakma", "kızgın maşayla et koparma", "dört hayvana bağlayarak parçalama" vb. hakkındaki yüksek duygulara ulaştıran bölümlerin bir teki yoktu ki, soylu efendiler ve koruyucular köylülere karşı istedikleri gibi kullanmış olmasın. Köylüyü kim koruyabilirdi? Mahkemelerde, ne için para aldıklarını çok iyi bilen baronlar, din adamları, patriciler ya da hukukçular oturuyordu. Ne de olsa, imparatorluğun bütün resmî sınıfları köylülerin sömürülmesi yoluyla geçiniyordu.

Korkunç baskı altında dişlerini gıcırdatsalar da, köylüleri ayaklandırmak çok zordu. Dağınıklıkları, her tür ortaklaşmayı fazlasıyla güçleştiriyordu. Kuşaktan kuşağa aktarılmış eski boyun eğme alışkanlığı, birçok bölgede silah kullanma alışkanlığının yitirilmiş olması, efendinin kişiliğine göre kâh azalıp kâh artan sömürü derecesi, köylülerin sakin tutulmasına yardımcı oluyordu. Bu nedenle, Orta Çağ'da sayısız yerel köylü isyanı görürken, (en azından Almanya'da) Köylü Savaşı'na kadar tek bir genel, ulusal köylü ayaklanmasıyla karşılaşmıyoruz. Buna, karşılarında tek bir güçlü ittifak hâlinde birleşmiş olan prenslerin, soyluların ve kentlerin örgütlü gücü durduğu sürece, köylülerin kendi başlarına bir devrim yapamayacaklarını da eklemek gerekir. Bir zafer kazanma şansını ancak diğer sınıflarla bir ittifak kurarak kazanabilirlerdi; ama hepsi tarafından aynı şekilde sömürülürken diğer sınıflarla ittifak kurmaları nasıl mümkün olabilirdi?

Gördüğümüz üzere, on altıncı yüzyılın başında imparatorluğun çeşitli sınıfları, prensler, soylular, yüksek din görevlileri, patriciler, kentliler, plebler ve köylüler, çok farklı ve her yönde

47 *Constitutio Criminalis Carolina*: İmparator V. Karl döneminde, 1532 yılında kabul edilen, Almanya'nın ilk genel ceza yasası. –*Türkçe ed.*

birbirleriyle çelişen ihtiyaçlara sahip, son derece karmaşık bir kitle oluşturuyordu. Her sınıf diğerine engel oluyor, tüm diğerleriyle süreklileşmiş, kâh açıkça kâh gizlice yürütülen bir mücadelenin içinde bulunuyordu. Bütün ulusun, birinci Fransız Devrimi[48] patlak verdiğinde tanık olunduğu ve bugün daha yüksek bir gelişme aşamasında en ileri ülkelerde görüldüğü gibi iki büyük kampa bölünmesi, bu koşullar altında tümüyle olanaksızdı; buna yakın bir şey, ancak, ulusun en alt katmanının, bütün diğer sınıflar tarafından sömürülen köylüler ile pleblerin ayaklanması durumunda gerçekleşebilirdi. Feodal soylulardan, burjuvaziden, küçük burjuvaziden, köylülerden ve proletaryadan oluşan bugünkü Alman ulusunun çok daha az karmaşık bileşiminin son iki yılda yaratmış olduğu karışıklık hatırlanırsa, o dönemin çıkarlar, görüşler ve eğilimler karmaşasını anlamak kolaylaşır.

48 1789 yılında gerçekleştirilen, monarşinin yerine cumhuriyeti, feodalizme özgü toplumsal katmanlaşmanın yerine "yurttaşlık" hukukunu, din-devlet ayrımını getiren, ulusalcılığı devletin temel ideolojisi düzeyine yükselten devrim. –*Türkçe ed.*

II

[Büyük Muhalefet Grupları ve İdeolojileri. Luther ve Münzer]

Adem-i merkeziyet ve yerel ve iller düzeyindeki bağımsızlık, illerin sınai ve ticari olarak birbirlerine yabancı olmaları, ulaşım araçlarının kötülüğü, o dönemde fazlasıyla büyük bir çeşitlilik gösteren sınıfların daha büyük birimlerde toplanmasını neredeyse olanaksız kılmaya yetmişti. Bu toplanma ancak devrimci dinsel-siyasal düşüncelerin Reform hareketi sırasındaki yaygınlaşmasıyla birlikte başlar. Bu düşüncelere katılan ya da onları reddeden farklı sınıflar, ulusu, kuşkusuz büyük zorluklarla ve yaklaşık olarak, üç büyük kampta toplar: Katolik ya da gerici kamp, Lutherci kentli-reformcu kamp ve devrimci kamp. Ulusun bu büyük yarılmasında pek fazla tutarlılık göremiyorsak, ilk iki kampta kısmen aynı unsurları buluyorsak, bunun nedenleri, Orta Çağ'dan kalma sınıfların çoğunun içinde bulunduğu çözülme durumu ve farklı bölgelerde aynı sınıfları anlık olarak karşıt yönlere iten adem-i merkeziyetçilikti. Son yıllarda Almanya'da çok benzer olguları gözleme fırsatını o kadar sık bulduk ki, on altıncı yüzyılın çok daha karmaşık koşulları altındaki grupların ve sınıfların bu göze çarpan birbirine karışmışlığı bizi şaşırtamaz.

Alman ideolojisi, en yeni deneyimlere rağmen, Orta Çağ'ın sonunu getiren mücadelelerde şiddetli teolojik çatışmalardan başka bir şey görmemeye hâlâ devam ediyor. Yurtsever tarihçilerimizin ve bilge devlet adamlarımızın söylediğine göre, eğer o dönemin insanları gökyüzüne ilişkin konularda anlaşabilseydi,

bu dünyanın işleri hakkında çatışmaları için hiçbir neden kalmayacaktı. Bu ideologlar, bir çağın kendi kendisi hakkındaki ya da bir dönemin ideologlarının o dönem hakkındaki bütün yanılsamalarını doğru kabul edecek kadar saftır. Bu tür kişiler, örneğin 1789 Devriminde, anayasal krallığın mutlak krallık karşısındaki avantajları hakkındaki biraz ateşli bir tartışmadan; Temmuz Devriminde, "Tanrı'nın lütfu"na dayalı hukuku savunmanın olanaksızlığı hakkındaki pratik bir anlaşmazlıktan; Şubat Devriminde[49] ise, "cumhuriyet mi krallık mı" sorununun çözümüne yönelik bir girişimden başka bir şey görmez. İdeologlarımız, bütün bu sarsıntılar sırasında yürütülen ve tek ifadeleri bayrağa yazılı siyasal slogan olan *sınıf mücadelelerinden* bugün bile neredeyse tümüyle habersizdir; oysa sınıf mücadelelerinin haberleri yurt dışından kulaklarına dek ulaşmakla kalmayıp, bizdeki binlerce proleterin gürlemesinde ve öfkesinde de çınlamaktadır.

On altıncı yüzyılın "din savaşları"nda da her şeyden önce çok somut maddi sınıf çıkarları söz konusuydu ve bu savaşlar, tıpkı daha sonra İngiltere'de ve Fransa'da ortaya çıkan iç çatışmalar gibi, sınıf mücadeleleriydi. Bu sınıf mücadelelerinin o dönemde dinsel işaretler taşıması, tek tek sınıfların çıkarlarının, ihtiyaçlarının ve taleplerinin dinsel bir örtünün altında gizlenmesi, işin özünü hiçbir şekilde değiştirmez ve dönemin koşullarıyla kolayca açıklanabilir.

Orta Çağ, tümüyle ilkel olandan hareket etmişti. Her şeye yeniden başlamak için eski uygarlığa, eski felsefeye, siyasete ve

49 *Temmuz Devrimi* (1830): Fransa'da, Bourbon hanedanından Kral X. Charles'ı düşüren, Orléans hanedanından Louis-Philippe'in kral olmasını sağlayan ve 1848 yılındaki Şubat Devrimine kadar sürecek olan Temmuz Monarşisi dönemini başlatan devrim.
Şubat Devrimi (1848): Fransa'da, Orléans hanedanından Louis-Philippe'i tahttan indiren, Fransa'nın İkinci Cumhuriyet dönemini başlatan devrim. *-Türkçe ed.*

hukuka sünger çekmişti. Yok olan eski dünyadan yalnızca Hıristiyanlığı ve yarı yıkık, bütün uygarlıklarını yitirmiş belli sayıda kenti almıştı. Bunun sonucu, gelişimin bütün başlangıç aşamalarında olduğu gibi, din adamlarının düşünsel eğitim tekelini ellerine almaları ve böylece eğitimin esas olarak teolojik bir nitelik kazanması oldu. Din adamlarının elinde bütün diğer bilimler gibi siyaset ve hukuk da teolojinin basit dalları olarak kaldı ve teolojide geçerli olan ilkelere göre ele alındılar. Kilisenin dogmaları aynı zamanda siyasal aksiyomlardı ve İncil'in pasajları her mahkemede yasa gücündeydi. Ayrı bir hukukçular sınıfı oluştuğunda bile, hukuk uzun bir süre boyunca teolojinin vesayeti altında kalmayı sürdürdü. Teolojinin, düşünsel faaliyet alanının tümü üzerindeki bu egemenliği, aynı zamanda, kilisenin, yürürlükteki feodal egemenliğin en genel özeti ve onay makamı olmasının zorunlu sonucuydu.

Dolayısıyla, açık ki, feodalizme yöneltilmiş tüm genel ve açık saldırılar her şeyden önce kiliseye yöneltilmiş saldırılar ve bütün devrimci, toplumsal ve siyasal öğretiler aynı zamanda ve esas olarak teolojik sapkınlıklar olmak zorundaydı. Var olan toplumsal ilişkilere dokunabilmek için, bunların kutsallık hâlesinin çekilip alınması gerekiyordu.

Feodalizme yönelik devrimci muhalefet bütün Orta Çağ boyunca sürdü. Dönemin koşullarına göre, kâh gizemcilik biçiminde, kâh açık sapkınlık biçiminde, kâh silahlı ayaklanma biçiminde ortaya çıkıyordu. On altıncı yüzyılın reformcularının gizemciliğe ne kadar bağımlı oldukları bilinmektedir. Münzer de ona çok şey borçludur. Sapkınlıklar, kısmen Alpler'deki ataerkil çobanların kendilerine kadar ulaşan feodalizme yönelik tepkilerinin (Valdocular); kısmen feodalizmi aşmış kentlerin feodalizme muhalefetinin (Albililer, Arnaldo da Brescia vb.); kısmen de köylülerin doğrudan ayaklanmalarının yansımalarıydı (John

Ball, Picardie'deki Macaristanlı usta[50] vb.). Burada, biçimleri ve içerikleri açısından tarihsel hareketin önünü kesmeye yönelik gerici birer girişim olan ve sadece yerel önem taşıyan ataerkil Valdoculuk sapkınlığını ve İsviçrelilerin isyanını bir yana bırakabiliriz. Orta Çağ sapkınlığının diğer iki biçiminde, daha on ikinci yüzyılda, kentli muhalefeti ile köylü-pleb muhalefeti arasındaki, Köylü Savaşı'nın başarısızlığa uğramasına yol açan karşıtlığın habercilerini buluruz. Bu karşıtlık geç Orta Çağ boyunca devam eder.

Kentlerin sapkınlığı (ve Orta Çağ'ın asıl resmî sapkınlığı budur), temel olarak din adamlarını hedef alıyor, onların zenginliklerine ve siyasal konumlarına saldırıyordu. Burjuvazi bugün nasıl bir *gouvernement à bon marché*, bir ucuz hükümet istiyorsa, Orta Çağ kentlileri de öncelikle bir *église à bon marché*, bir ucuz kilise istiyordu. Kilisenin ve dogmaların gelişiminde bir yozlaşmadan başka bir şey göremeyen her sapkınlık gibi biçim açısından gerici olan kentli sapkınlığı, Hıristiyanlığın başlangıç dönemindeki kilise düzeninin yeniden kurulmasını ve ayrıcalıklı rahipler sınıfının ortadan kaldırılmasını istiyordu. Bu ucuz düzenleme, keşişleri, yüksek din görevlilerini, Roma sarayını, kısacası kilisede pahalı olan her şeyi ortadan kaldıracaktı. Kralların koruması altında olsalar bile birer cumhuriyet olan kentler, papalığa yönelik saldırılarıyla, burjuva egemenliğinin olağan biçiminin cumhuriyet olduğunu ilk kez genel bir biçim altında ifade ediyordu. Bir dizi dogmaya ve kilise yasasına muhalefetleri kısmen yukarıda söylenenlerden, kısmen de onların diğer varoluş koşullarından kaynaklanıyordu. Örneğin rahiplerin bekâretine neden bu kadar şiddetle karşı çıktıklarını Boccaccio'dan daha iyi açıklayan kimse yoktur. İtalya'da ve Almanya'da Arnaldo da Brescia, Güney Fransa'da Albililer,

50 Jakob. –*Almanca ed.*

İngiltere'de John Wycliffe, Bohemya'da Hus ve Calixtinler bu eğilimin başlıca temsilcileriydi. Feodalizm karşıtı muhalefetin burada yalnızca *ruhani* feodalizm karşıtı muhalefet olarak ortaya çıkmış olması, kentlerin, daha o dönemde her yerde kabul görmüş bir sınıf oluşturmalarıyla ve silahlarıyla ya da zümre meclislerinde, ayrıcalıklı dünyevi feodalizmle yeterince mücadele edebilmeleriyle kolayca açıklanabilir.

Burada da, hem Güney Fransa'da hem de İngiltere'de ve Bohemya'da, alt kademelerdeki soyluların en büyük bölümünün din adamlarına karşı mücadelede ve sapkınlıkta kentlerle birleştiğini görmekteyiz; alt kademelerdeki soyluların kentlere bağımlılığından ve prensler ile yüksek din görevlileri karşısında kentlerle aynı çıkarları paylaşmalarından kaynaklanan bu görüngüyle Köylü Savaşı'nda yeniden karşılaşacağız.

Köylülerin ve pleblerin ihtiyaçlarının doğrudan ifadesi olan ve neredeyse her zaman bir ayaklanmayla bağlantılı olan sapkınlık bambaşka bir nitelik taşıyordu. Bu sapkınlık, kentli sapkınlığının din adamlarına, papalığa ve Hıristiyanlığın başlangıç dönemindeki kilise düzeninin yeniden kurulmasına ilişkin taleplerini paylaşıyor, ama aynı zamanda sonsuz derecede ileri gidiyordu. Cemaat üyeleri arasında Hıristiyanlığın başlangıç dönemine özgü eşitlik ilişkisinin yeniden kurulmasını ve bu ilişkinin tüm yurttaşlar için de kural olarak kabul edilmesini istiyordu. "Tanrı'nın çocuklarının eşitliği"nden yurttaşlar arası eşitlik ve hatta kısmen servet eşitliği sonucunu çıkarıyordu. Soylular ile köylüler arasında, patriciler ve ayrıcalıklı kentliler ile plebler arasında eşitliğin sağlanması, angaryaların, toprak kiralarının, vergilerin, ayrıcalıkların ve en azından en göze batan servet farklılıklarının kaldırılması, daha yüksek ya da daha düşük bir kararlılıkla ileri sürülen ve Hıristiyanlığın başlangıç dönemindeki öğretinin zorunlu sonuçları oldukları savunulan taleplerdi. Feodalizmin yükseliş dönemindeki, örneğin

Albililerde görülen ve kentli sapkınlığından ayırt edilmesi çok zor olan bu köylü-pleb sapkınlığı, 14. ve 15. yüzyıllarda, kentli sapkınlığının yanında tümüyle bağımsız bir şekilde ortaya çıkan tümüyle farklı bir parti görüşüne dönüşür. İngiltere'de, Wycliffe hareketinin yanında ortaya çıkan Wat Tyler ayaklanmasının vaizi John Ball, Bohemya'da, Calixtinlerin yanında ortaya çıkan Taborlular bunun örnekleriydi. Hatta, Taborlularda, teokratik süslemelerin ardında cumhuriyetçi eğilim bile ortaya çıkmıştı ve bu eğilim 15. yüzyılın sonu ile 16. yüzyılın başında Almanya'da plebllerin temsilcileri tarafından daha da geliştirildi.

Baskı dönemlerinde devrimci geleneği sürdüren gizemci Flagellantlar, Lollardlar vb. tarikatların hayalleri bu sapkınlık biçiminin bir parçasını oluşturur.

Plebler, o dönemde, mevcut resmî toplumun tümüyle dışında duran tek sınıftı. Bu sınıf hem feodal topluluğun hem de kentli topluluğunun dışındaydı. Ne ayrıcalıkları ne de mülkleri vardı; köylülerden ve küçük burjuvalardan farklı olarak, ağır vergilere tabi kılınan varlıkları bile bulunmuyordu. Her açıdan mülksüz ve hak yoksunuydu; yaşam koşulları ile onu tümüyle yok sayan mevcut kurumlar arasında hiçbir doğrudan temas yoktu. Feodal ve loncalara dayalı toplumun çözülmesinin canlı belirtisi ve aynı zamanda modern burjuva toplumunun ilk habercisiydi.

Plebyen kesimin bu konumu, onun daha o dönemde, feodalizmle ve kentlerin başlangıçtaki sınırlarının dışında yaşayan ayrıcalıklı yurttaşlarla mücadeleyle yetinememesinin; en azından hayal dünyasında, henüz yeni yeni ortaya çıkmakta olan modern burjuva toplumunun ötesine geçmesinin; tümüyle mülksüz bir kesim olarak, sınıf karşıtlıklarına dayalı toplum biçimlerinin hepsinde ortak olan kurumları, görüşleri ve düşünceleri sorgulamak zorunda kalmasının nedenlerini açıklar. İlk

Hıristiyanlığın binyılcı hayalleri[51] bunun için elverişli bir çıkış noktası sunuyordu. Ama anın yanı sıra geleceğin bile bu şekilde aşılması, ancak zorlama, hayalî bir aşma hamlesi olabilirdi ve bu hamlenin, hayata geçirilmesine yönelik ilk girişimde, dönemin ilişkilerinin izin verdiği dar sınırların içine geri düşmesi kaçınılmazdı. Özel mülkiyete yönelik saldırı, ortak mülkiyet talebi, kaba bir hayırseverlik örgütlenmesine dönüşmek zorunda kaldı; muğlak Hıristiyan eşitliği, en fazla, burjuvaziye özgü "yasa önünde eşitlik"e evrilebildi; her tür otoritenin ortadan kaldırılması, sonunda, halkın seçtiği cumhuriyetçi hükümetlerin kurulmasına dönüşüyor. Hayal dünyasındaki komünizm öngörüsü, gerçeklikte, modern burjuva ilişkilerinin bir öngörüsüne dönüştü.

Geleceğin tarihi hakkındaki bu zorlama, ama plebyen kesimin yaşam koşullarıyla son derece uyumlu öngörüyle ilk olarak *Almanya*'da, *Thomas Münzer*'de ve onun partisinde karşılaşırız. Kuşkusuz, Taborlular, bir tür binyılcı ortak mülkiyete sahipti; ama sadece askerî bir önlem olarak. Bu komünist tınılar ilk olarak Münzer'de gerçek bir toplum kesiminin özlemlerinin ifadesi olmuş, ilk olarak onun tarafından belirli bir kesinlikle formüle edilmiştir ve o zamandan beri, adım adım modern proletarya hareketiyle bütünleşmelerine kadar, her büyük halk sarsıntısında onlarla karşılaşıyoruz. Orta Çağ'da da, özgür köylülerin onları giderek daha fazla baskı altına alan feodal egemenliğe karşı mücadeleleri, aynı şekilde, serflerin ve bağımlı köylülerin feodal egemenliğin tümüyle kırılmasına yönelik mücadeleleriyle bütünleşmişti.

51 Binyılcılık: İsa'nın yeryüzüne döneceği ve bin yıllık bir krallık kuracağı inancı. Bu krallıkta adalet, genel eşitlik ve refah hüküm sürecekti. Hıristiyanlığın ilk döneminde baskı görenler arasında yaygınlaşan bu inanç, köylülerin ve pleblerin görüşlerini dile getiren farklı Orta Çağ tarikatlarının öğretilerinde yeniden canlanmıştı. –*Türkçe ed.*

Üç büyük kamptan birincisi olan *muhafazakâr-Katolik* kampta, var olanın korunmasını isteyen bütün unsurlar, yani imparatorluk iktidarı, ruhani prensler ve dünyevi prenslerin bir bölümü, zengin soylular, yüksek din görevlileri ve kent patricileri bir araya gelirken, *Lutherci kentli-ılımlı* reform bayrağının altında, muhalefetin mülk sahibi unsurları, alt kademelerdeki soylular, kentliler ve hatta dünyevi prenslerin, kilise mallarına el koyulması yoluyla zenginleşmeyi uman ve imparatorluktan daha fazla bağımsızlık kazanma fırsatını kullanmak isteyen bir bölümü toplandı. Son olarak, köylüler ve plebler, taleplerinin ve öğretilerinin en keskin ifadesini Münzer'de bulan *devrimci* partide birleşti.

Luther de Münzer de, hem öğretileriyle hem de karakterleriyle ve eylemleriyle, kendi partilerini eksiksiz şekilde temsil ediyordu.

Luther, 1517 ile 1525 yılları arasında, modern Alman anayasacılarının 1846 ile 1849 yılları arasında geçirdiği ve bir an için hareketin en önüne yerleştirildikten sonra bu harekette arkasında duran plebyen parti ya da proletarya partisi tarafından geride bırakılan her burjuva partisinin geçirdiği dönüşümlerin tam olarak aynılarını geçirdi.

Luther 1517'de Katolik Kilisesi'nin dogmalarına ve örgütlenmesine ilk kez karşı çıktığında, onun muhalefeti kesin bir karakter taşımaktan henüz tümüyle uzaktı. Önceki kentli sapkınlığının taleplerinin ötesine geçmezken, daha ileri giden eğilimlerin tek birini bile dışlamıyordu ve bunu yapamazdı. İlk aşamada, tüm muhalif unsurların birleştirilmesi, en kararlı devrimci enerjinin kullanılması ve Katolik ortodoksisini hedef alan o zamana kadarki sapkınlığın bir bütün olarak temsil edilmesi gerekiyordu. Liberal burjuvalarımız da 1847'de henüz aynı şekilde devrimciydi, kendilerine sosyalist ve komünist diyor ve işçi sınıfının kurtuluşunu düşlüyorlardı. Luther'in güçlü köylü do-

ğası onun etkinliklerinin bu ilk döneminde en coşkun biçimde ortaya çıktı:

> "Eğer" (Romalı din adamlarının) "zincirlerinden boşanmış hiddeti böyle devam edecekse, bana öyle geliyor ki, bunu durdurmak için, kralların ve prenslerin güce başvurmalarından, silahlanmalarından ve bütün dünyayı zehirleyen bu zararlı kişilere saldırmalarından ve bu oyuna *sözlerle değil silahla* son vermelerinden daha iyi bir öğüt ve ilaç bulunamaz. Hırsızları kılıçla, katilleri iple,[52] sapkınları ateşle cezalandırıyorsak, çürümenin bu zararlı öğretmenlerine, papalara, kardinallere, piskoposlara ve bütün bir Roma Sodom'u[53] güruhuna niye *her tür silahla saldırmıyor ve ellerimizi onların kanıyla yıkamıyoruz*?"[54]

Ama bu ilk devrimci heyecan uzun sürmedi. Luther'in indirdiği yıldırım hedefini vurdu. Bütün Alman halkı harekete geçti. Bir yanda, köylüler ve plebler, onun din adamlarına karşı mücadele çağrılarında, Hıristiyan özgürlüğü üzerine vaazlarında ayaklanma işaretini gördü; diğer yanda, ılımlı kentliler ve alt kademelerdeki soyluların büyük bir bölümü ona katıldı; hatta prensler bile akıntıya kapıldı. Kimileri, onları ezen herkesle hesaplaşabilecekleri günün geldiğine inanırken, diğerleri, din adamlarının gücünü, Roma'ya bağımlılığı, Katolik hiyerarşisini kırmaktan ve kilise mallarına el koyulması yoluyla zenginleşmekten başka bir şey istemiyordu. Partiler birbirlerinden ayrıldı ve kendi temsilcilerini buldu. Luther iki parti arasında seçim yapmak zorunda kaldı. Saksonya seçmen prensinin koruduğu, bir gecede güç ve ün kazanmış bu saygın Wittenberg profesö-

52 Zimmermann: "Hırsızları iple, katilleri kılıçla". -*Almanca ed.*

53 *Sodom*: Tek tanrılı dinlere göre, sapkınca cinsel ilişkilerin kurulması nedeniyle Tanrı tarafından Gomora kenti ile birlikte yakılarak yok edilen kent. -*Türkçe ed.*

54 Engels'in Luther alıntısının kaynağı: Zimmermann, *Allgemeine Geschichte des großen Bauernkrieges*, Th. 1, s. 364-365. Bu pasajın kaynağı: Luther, *Epitoma responsionis ad Martinum Luther* [(Prierias) Auszug einer Erwiderung an Martin Luther] (1520). -*Almanca ed.*

rü, çevresi ona bağımlı yaratıklarla ve dalkavuklarla dolu olan bu büyük adam, bir an bile tereddüt etmedi. Hareketin halkçı unsurlarını bıraktı ve kentlilerin, soyluların ve prenslerin safına geçti. Roma'nın kökünü kurutma mücadelesi için yapılan çağrılar son buldu; Luther şimdi *barışçıl gelişmeyi* ve *pasif direnişi* öğütlüyordu (*krş.* örneğin *An den Adel teutscher Nation* {*Alman Ulusunun Soylularına*}, 1520 vb.). Hutten'in, soyluların din adamlarına ve prenslere yönelik komplo girişimlerinin merkezi olan Ebern Kalesi'nde onu ve Sickingen'i ziyaret etmesi için yaptığı davete Luther şu karşılığı verdi:

> "İncil'in *zor yoluyla ve kan dökülerek savunulmasını* istemiyorum. Dünya sözle fethedildi, kilise sözle korundu, eski durumuna yine sözle gelecek ve elde ettiklerini zora borçlu olmayan Mesih Karşıtı[55] da zora başvurulmadan yenilgiye uğrayacak."[56]

Korunacak ya da yeniden düzenlenecek kurumlar ve dogmalar hakkındaki çekişmeler ve pazarlıklar, reforma tabi tutulmuş burjuva kilisesinin sonunda elde edilmiş anayasası olan Augsburg İnanç Bildirgesi'yle[57] sonuçlanan tiksindirici diplomasi, uzlaşmalar, entrikalar ve anlaşmalar, Luther'in doğrultusundaki bu dönüşümle ya da daha doğrusu onun doğrultusunun daha

55 *Antichrist*: Hıristiyanlığa göre, İsa'nın mesih olduğunu reddeden sahte peygamber. Müslümanlıktaki karşılığı Deccal'dir. *–Türkçe ed.*

56 Engels'in Luther alıntısının kaynağı: Zimmermann, *a.g.y.*, Th. 1, s. 366. Luther'in Hutten'e yazdığı bir mektupta yer alan bu pasaj, Luther'in 16 Ocak 1521'de Spalatin'e yazdığı bir yazıda alıntılanmış ve buradan alınmıştır. *–Almanca ed.*

57 1530 yılında Augsburg'daki İmparatorluk Meclisinde İmparator V. Karl'a sunulan ve Lutherciliğin temel ilkelerini içeren metin. Burjuvaziye özgü "ucuz kilise" idealinin (gösterişli törenlerin kaldırılması, kilise hiyerarşisinin sadeleştirilmesi vb.), prenslerin çıkarlarına uygun hâle getirilmesinin ürünüydü. Kilisenin başında papa yerine iş başındaki prens bulunacaktı. Augsburg İnanç Bildirgesi imparator tarafından reddedildi. Luthercilik inancına bağlı prenslerin imparatora karşı yürüttüğü savaş 1555 yılında Augsburg din barışıyla sona erdi; buna göre, her bir prens, uyruklarının dinini kendi başına belirleme hakkına sahip olacaktı. *–Almanca ed.*

kesin bir şekilde belirlenmesiyle başladı. Son zamanlarda Alman ulusal meclislerinde, anlaşma meclislerinde, gözden geçirme meclislerinde ve Erfurt parlamentolarında[58] siyasal biçim altında bıkkınlık verinceye kadar tekrarlanmış olan Yahudi pazarlığı, öncekinin tam olarak aynısıdır. Resmî Reform hareketinin dar kafalılara özgü karakteri en açık hâliyle bu tartışmalar sırasında ortaya çıktı.

Bu andan itibaren kentli reformunun tanınmış temsilcisi olan Luther'in yasal ilerlemeyi öğütlemesi boşuna değildi. Kentlerin çoğunluğu ılımlı reform taraftarı olmuştu; alt kademelerdeki soylular bunu giderek daha fazla benimsiyordu; prenslerin bir bölümü taraftarlık yaparken bir başka bölümü kararsızdı. En azından Almanya'nın büyük bir bölümünde ılımlı reformun başarıya ulaşacağı neredeyse kesindi. Barışçıl gelişmenin devam etmesi durumunda diğer bölgeler uzun vadede ılımlı muhalefetin baskısına direnemezdi. Ama her şiddetli sarsıntı, ılımlı partiyi aşırı uçtaki pleb ve köylü partisiyle çatışmaya sokmak, prensleri, soyluları ve bazı kentleri hareketten uzaklaştırmak zorundaydı ve sadece iki seçenek bırakıyordu: Kentli partisinin köylüler ve

58 {Prusya Kralı} IV. Friedrich Wilhelm 1850 yılında Hannover ile Saksonya'nın krallarıyla ve 17 başka Alman prensiyle ittifak kurarak Avusturya hariç Almanya'yı Prusya'nın hegemonyası altında birleştirme ve bu yolla bir "Küçük Almanya" yaratma planını hayata geçirme girişiminde bulundu. Bu plan, karşıdevrimci büyük burjuvaziyi temsil eden, Frankfurt Ulusal Meclisini terk etmiş ve Haziran 1849'da "Gotha Partisi"ni kurmuş olan sağcı liberallerin desteğini aldı. Bu parti, planlanan küçük Alman federal devleti için Prusya tarafından karşıdevrim ruhuyla hazırlanmış bir federasyon anayasası tasarısının kabul edilmesi amacıyla 20 Mart 1850'de Erfurt'ta toplanan bir "Birlik Parlamentosu"nun seçimlerine katıldı. Bunu izleyen gelişmeler, Marx ile Engels'in, Erfurt Parlamentosunun uzun ömürlü olmayacağı yönündeki öngörülerini doğruladı. Daha önce Prusya'yı desteklemiş olan çok sayıda Alman prensi, Avusturya monarşisinin ve Rus çarlığının baskısı altında Avusturya'nın tarafına geçti. Bunun üzerine, I. Nikolay'ın karşısına çıkma cesaretini gösteremeyen Prusya iktidarı 29 Nisan 1850'de Erfurt Parlamentosunun toplantısını erteledi ve bu parlamento bir daha toplanmadı. Prusya, 29 Kasım 1850 tarihli Olmütz Anlaşması'yla birlik planlarından vazgeçti. –*Almanca ed.*

plebler tarafından aşılması ya da tüm hareket partilerinin Katolik restorasyonla bastırılması. Ve burjuva partilerinin, en küçük başarıları elde eder etmez, yasal ilerleme aracılığıyla devrim Scylla'sı ile restorasyon Charybdis'i[59] arasında kendilerine nasıl yol açmaya çalıştıklarını yakın geçmişteki olaylar bize yeterince gösterdi.

Dönemin genel toplumsal ve siyasal koşulları altında her tür dönüşümün sonuçları nasıl zorunlu olarak prenslere yarar sağladıysa ve onların gücünü artırdıysa, kentli reformu da, pleb ve köylü unsurlardan kopuşunun keskinleşmesi ölçüsünde, reform geçirmiş prenslerin denetimi altına daha fazla girmek zorundaydı. Luther'in kendisi de giderek onların bir uşağına dönüştü ve halk, Luther'in de diğerleri gibi prenslerin bir hizmetçisi olduğunu söylerken ve Orlamünde'de onu taşlarken, ne yaptığını çok iyi biliyordu.

Köylü Savaşı, prenslerin ve soyluların çoğunun Katolik olduğu bölgelerde patlak verdiğinde, Luther, arabulucu rolü oynamaya çalıştı. Yönetimlere kararlı bir şekilde saldırdı. Halkı ezdikleri için ayaklanmadan onların sorumlu olduğunu söyledi; onlara karşı çıkanlar, köylüler değil, Tanrı'nın kendisiydi. Diğer yandan, ayaklanmanın elbette aynı zamanda Tanrı'nın buyruklarına ve İncil'e aykırı olduğunu söyledi. Sonuç olarak, iki tarafın da boyun eğmesini ve dostça bir anlaşmaya varmalarını öğütledi.

Ama ayaklanma, bu iyi niyetli arabuluculuk önerilerine rağmen hızla yayıldı, hatta Lutherci prenslerin, beylerin ve kentlerin egemenliği altındaki Protestan bölgelerine ulaştı ve "ölçülü" kentli reformunu hızla aştı. İsyancıların Münzer'in yönetimi altındaki en kararlı kesimi ana karargâhını Luther'in hemen

59 Yunan mitolojisine göre, İtalya'nın güneyindeki Calabria bölgesi ile Sicilya adası arasındaki Messina Boğazı'nda bulunan ve birine yakalanmamaya çalışan denizcilerin diğerine yakalandığı iki deniz canavarı. – *Türkçe ed.*

dibinde, Türingiya'da kurdu. Birkaç başarı daha kazansalar, bütün Almanya ateşler içinde kalır, Luther'in etrafı sarılır, belki hain olarak mızraklarla kovalanır ve kentli reformu, köylü-pleb devriminin fırtına dalgalarına kapılıp giderdi. Artık tereddüde yer yoktu. Devrim karşısında bütün eski düşmanlıklar unutuldu. Roma Sodom'unun hizmetçileri, köylü çetelerinin yanında masum kuzular, Tanrı'nın uysal çocukları gibiydi. Kentliler ve prensler, soylular ve din adamları, Luther ve papa, "kanlı ve yağmacı köylü çetelerine karşı"[60] birleşti:

> "*Kudurmuş bir köpeği* gebertmek nasıl gerekliyse, yapabilen herkes bunları *gizlice* ve *açıkça, parça parça etsin, boğazlasın, bıçaklasın*!" diye haykırdı Luther. "İşte bu nedenle, aziz efendilerim, kurtulun, kurtarın, yapabilen herkes onları bıçaklasın, dövsün, boğazlasın; bunu yaparken ölürsen, ne mutlu sana; bundan daha iyi bir ölümü bir daha hiçbir zaman elde edemezsin."

Köylülere acıma yanlışına düşülmemeliydi. Tanrı'nın acımadığı, aksine cezalandırıp yok etmek istediği kişilere acıyanlar, isyancıların saflarındaydı. Gelecekte, köylüler, bir ineklerini vermek zorunda kaldıklarında, diğerini huzur içinde kullanabildikleri için Tanrı'ya şükretmesini öğrenecekti; prensler de, ayaklanma sayesinde, sadece zor yoluyla yönetilebilecek olan ayaktakımının ruhunun neye benzediğini görecekti.[61]

60 Bu ifade Luther'in Mayıs 1525'te (Köylü Savaşı en şiddetli dönemindeyken) yayımladığı ve "Saldıran köylülere karşı" diye de anılan *Widder die reubischen und mordische'n rotten der andern bawren* (Diğer yağmacı ve katil köylü güruhlarına karşı) broşürünün başlığıdır (Luther'in toplu eserlerinin eleştirel Weimar Baskısı [*Weimarer Ausgabe*], Band 19, Weimar, 1908, s. 357). Engels aşağıdaki pasajı Zimmermann'dan almıştır (*a.g.y.*, Th. 3, s. 713). –*Almanca ed.*

61 Engels'in alıntısının kaynağı: Zimmermann, *a.g.y.*, Th. 3, s. 714. Luther'in metni: *Ein Sendbrief von dem harten Büchlein wider die Bauern* (1525), Luther'in toplu eserlerinin eleştirel Weimar Baskısı (*Weimarer Ausgabe*), Band 18, Weimar, 1908, s. 384. –*Almanca ed.*

> Bilge der ki: *Cibus, onus et virga asino.*[62] Bir köylüye gereken şey samandır; söze kulak vermezler ve aptaldırlar; dolayısıyla kulak vermeleri gereken şey sopadır, silahtır ve bunu hak ederler. İtaat etmelerini dileyelim; bunu yapmadıklarında, onlara fazla merhamet gösterilmemeli. *Bırakın aralarında silahlar uğuldasın*; yoksa bin kat kötüsünü yaparlar."[63]

Proletarya, Mart günlerinin[64] ertesinde gelip de zaferin meyvelerinden kendi payına düşeni istediğinde, bizim bir zamanlar sosyalist ve hayırsever olan burjuvazimiz de aynen böyle konuştu.

Luther, Kutsal Kitap'ı çevirerek, plebyen hareketin eline güçlü bir alet vermişti. Kutsal Kitap'ta, o dönemin feodalleştirilmiş Hıristiyanlığının karşısına ilk yüzyılların alçakgönüllü Hıristiyanlığını, çürümekte olan feodal toplumun karşısına da çok katmanlı yapay feodal hiyerarşiden tümüyle habersiz bir toplumun resmini çıkarmıştı. Köylüler bu aleti prenslere, soylulara ve din adamlarına karşı çok yönlü olarak kullanmıştı. Şimdi Luther bu aleti onların üzerine doğru çeviriyor ve mutlak monarşinin hiçbir çanak yalayıcısının o güne dek başaramadığı biçimde, Kutsal Kitap'tan, Tanrı tarafından görev başına getirilmiş otoritelere adanmış gerçek bir ilahi çıkarıyordu. Tanrı'nın lütfuna dayalı prenslik, edilgen itaat, hatta kölelik, Kutsal Kitap yardımıyla onaylanıyordu. Böylelikle, yalnızca köylü ayaklanması değil, Luther'in ruhani ve dünyevi otoritelere yönelik bütün isyanı da inkâr edilmiş oluyordu; böylece, prensler için, yalnızca halk hareketine değil, kentli hareketine de ihanet edilmiş oluyordu.

---

62 Eşeğe yem, yük ve sopa lazım. *–Almanca ed.*

63 Engels'in alıntısının kaynağı: Zimmermann, *a.g.y.*, Th. 3, s. 714. Luther'in metni: *Schreiben an Johann Rühel*, 30 Mayıs 1525, Luther'in toplu eserlerinin eleştirel Weimar Baskısı (*Weimarer Ausgabe*), Abt. Briefwechsel, 3. Band, Weimar, 1933, s. 515. *–Almanca ed.*

64 1848-49 Alman Devrimine "Mart Devrimi" de deniyordu. *–Almanca ed.*

Kendi geçmişini inkâr etmenin örneklerini yakın geçmişte bize yeniden vermiş olan burjuvaları anmamıza gerek var mı?

Şimdi, kentli reformcusu Luther ile pleb devrimcisi *Münzer*'i karşılaştıralım.

Thomas Münzer 1498 yılı civarında[65] Harz'a bağlı *Stolberg*'de doğdu. Söylenenlere göre, Stolberg kontunun keyfî tutumlarının bir kurbanı olan babası darağacında can vermişti. Münzer, daha on beş yaşındayken, Halle'deki okulunda Magdeburg başpiskoposuna ve genel olarak Roma Kilisesi'ne karşı gizli bir birlik kurmuştu. Dönemin teolojisi hakkındaki derin bilgisi sayesinde erken zamanda doktorluk unvanı ve Halle'deki bir rahibe manastırında papazlık görevi elde etti. Daha burada, kilisenin dogmalarını ve törenlerini fazlasıyla hor gördü, ekmeğin ve şarabın İsa'nın bedenine ve kanına dönüşmesinden ayinlerde hiç söz etmedi ve Luther'in aktardığına göre yüce tanrıları kutsamadan yiyordu.[66] Ana çalışma alanı, Orta Çağ gizemcileri ve özellikle Calabria'lı Joachim'in binyılcı eserleriydi. Bu yazarın bildirdiği ve betimlediği bin yıllık krallık, yozlaşmış kilise ile çürümüş dünyanın yargılanacağı gün, Münzer'in gördüğü kadarıyla, Reform hareketiyle ve dönemin genel hareketliliğiyle birlikte çok yaklaşmıştı. Yakın çevresinde çok başarılı vaazlar verdi. 1520'de, ilk Protestan vaiz olarak Zwickau'ya gitti. Orada, pek çok bölge-

65 Thomas Münzer'in kesin doğum yıl ve günü bugüne kadar saptanamadı. Doğum yılı muhtemelen 1490 civarındadır (1489-1493); ama 15. yüzyılın sonunda doğduğunu söyleyen tarihçiler ve biyografi yazarları da vardır. Engels, *Allgemeine Geschichte des großen Bauernkrieges* adlı eserinin birinci baskısında 1498 yılını veren Zimmermann'a dayanıyor (Th. 2, s. 53). –*Almanca ed.*

66 Engels, Zimmermann'ın *Allgemeine Geschichte des großen Bauernkrieges* adlı eserindeki Luther alıntısını kastediyor (Th. 2, s. 55). Luther orada Münzer hakkında şunu söylüyor: "Ekmeğin ve şarabın İsa'nın bedenine ve kanına dönüşmesi hakkında söylemesi gerekenleri istemeye istemeye söylüyor, ekmeğe ve şaraba kendini beğenmişlikle yaklaşıyor ve yüce tanrılar diye andığı ayin ekmeklerini kutsamadan yiyordu." Bu alıntı şuradan alınmıştır: Luther, *Schrift von der Winkelmesse*, Luther'in eserlerinin Walch Baskısı, Bd. XIX, 1511. –*Almanca ed.*

de sessizce varlıklarını sürdüren, o döneme özgü alçakgönüllülüklerinin ve inzivaya çekilmişliklerinin ardında toplumun en alt katmanlarının mevcut koşullara yönelik hızla büyüyen muhalefetini gizleyen ve artık huzursuzluğun artmasıyla birlikte giderek daha açık ve daha ısrarlı bir şekilde gün ışığına çıkan o coşkulu binyılcı tarikatlardan birini buldu. Bu, başında Niklas *Storch*'un bulunduğu Anabaptistler[67] tarikatıydı. Kıyamet gününün ve bin yıllık krallığın yaklaştığını söylüyorlardı; "hayalleri, vecde gelmeleri ve kehanette bulunma yetenekleri" vardı. Kısa bir süre sonra Zwickau Konseyi ile çatışmaya girdiler; Münzer, onlara hiçbir zaman kayıtsız şartsız bağlanmamış, aksine onları kendi etkisi altına almış olmasına karşın, Anabaptistleri savundu. Konsey onlara karşı kararlı bir tutum aldı; kenti terk etmek zorunda kaldılar ve Münzer de onlarla birlikte ayrılmak zorunda kaldı. 1521 yılının sonuydu.

Münzer Prag'a gitti ve Husçular hareketinden arta kalanlara katılarak orada tutunmaya çalıştı; ama bildirgesi,[68] Bohemya'dan da kaçmak zorunda kalmasından başka bir sonuç vermedi. 1522'de, Türingiya'ya bağlı Allstedt'te vaiz oldu. Burada ibadet reformu yaparak işe başladı. Luther henüz bu kadarına cesaret edememişken, Latince kullanımını tamamen kaldırdı ve halka, sadece önceden belirlenmiş pazar incillerinin ve mektuplarının değil, bütün Kutsal Kitap'ın okunmasını emretti. Aynı zamanda bölgedeki propagandayı örgütledi. Halk dört bir yandan ona koştu ve Allstedt kısa bir süre içinde bütün Türingiya'daki din adamları karşıtı halk hareketinin merkezi oldu.

67 Reform hareketinin radikal unsurları arasında yer alan ve reşit bireylerin yeniden vaftiz edilmesi gerektiğini savunan tarikatın üyeleri. – *Türkçe ed.*

68 Münzer'in Prag'da kaleme aldığı bildirgenin içeriği şurada yer almaktadır: Zimmermann, *a.g.y.*, Th. 2, s. 64-67. Bildirgenin Almanca ve Latince metinleri şurada basılmıştır: Strobel, *Leben, Schriften und Lehren Thomä Müntzers, des Urhebers des Bauernaufruhrs in Thüringen*, Nürnberg und Altdorf, 1795, s. 19-39. – *Almanca ed.*

Münzer henüz her şeyden önce teologdu; henüz saldırılarını neredeyse sadece din adamlarına yöneltiyordu. Ama Luther'in daha o dönemde yapmaya başladığı gibi sakin tartışma ve barışçıl ilerleme öğütlemiyordu; Luther'in geçmişteki şiddetli vaazlarını sürdürüyor ve Saksonya prensleri ile halkı Roma'ya bağlı din adamlarına karşı silahlı mücadeleye çağırıyordu.

> "Barışı değil, kılıcı getirmeye geldim, demiyor mu İsa? Ama siz" (Saksonya prensleri) "bu kılıçla ne yapacaksınız? Eğer Tanrı'nın iyi hizmetkârları olmak istiyorsanız, sadece, İncil'in yoluna engel olarak çıkan kötüleri ortadan kaldırmak ve tecrit etmek için kullanacaksınız. İsa, Luka 19,27'de büyük bir ciddiyetle, düşmanlarımı getirin ve gözümün önünde kılıçtan geçirin, diye emretti... Boş boş, Tanrı'nın gücünün sizin kılıcınızın yardımı olmaksızın da bunu yapacağını iddia etmeyin; yoksa kınında paslanıp gider kılıcınız. Çünkü Tanrı'nın vahyine karşı çıkanları acımasızca ortadan kaldırmak gerekir; tıpkı, Baal'in[69] din adamlarını yok eden Hizkiya, Kiros, Yoşiya, Daniel ve İlyas gibi. Hıristiyan Kilisesi'ni kaynağına geri götürmek başka türlü olanaksızdır. Hasat döneminde, Tanrı'nın bağındaki zararlı otları ayıklamak gerekir. Tanrı, Musa'nın 5. kitabının 7. bölümünde demiştir ki, putperestlere acımamalısınız; eğer öfkemin sizin üzerinize çökmesini istemiyorsanız onların sunaklarını yıkın, kutsal resimlerini parçalayın ve yakın."[70]

Ama prenslere yapılan bu çağrılar hiçbir başarıya ulaşmadı; oysa o sırada halktaki devrimci heyecan günden güne büyüyordu. Düşünceleri gitgide netleşen ve cesareti gitgide artan Mün-

69 Hıristiyanlıkta şeytan benzeri bir varlık. –*Türkçe ed.*

70 Engels'in Münzer'in prensler vaazından yaptığı alıntının kaynağı: Zimmermann, *a.g.y.*, Th. 2, s. 69. Özgün metin şurada yer alıyor: *Thomas Müntzer. Politische Schriften*, mit Kommentar herausgegeben von Carl Hinrichs, Halle, 1950, s. 23-26 (*Außlegung des andern vnterschyds Danielis deß propheten gepredigt auffm schlos zu Alstet vor den tetigen thewren Herzcogen vnd Vorstehern zu Sachssen durch Thomä Müntzer diener des wordt gottes*, Alstedt, MDXXIIII). –*Almanca ed.*

zer kentli Reform hareketinden kesin olarak ayrıldı ve bu andan itibaren aynı zamanda doğrudan doğruya bir siyasal ajitatör olarak sahneye çıktı.

Onun teolojik-felsefi öğretisi, sadece Katolikliğin değil, genel olarak Hıristiyanlığın tüm temel noktalarına saldırıyordu. Hıristiyan biçimleri altında, modern spekülatif bakış açısıyla[71] dikkat çekici bir benzerliğe sahip olan ve hatta yer yer ateizme yaklaşan bir panteizmi öğretiyordu. Kutsal Kitap'ın biricik ve şaşmaz vahiy olduğunu reddediyordu. Münzer, gerçek yaşayan vahyin, bütün zamanlarda ve bütün halklarda bulunmuş ve hâlâ bulunmakta olan bir vahiy olan akıl olduğunu söylüyordu. Akıl ile Kutsal Kitap'ı karşı karşıya koymak, ruhu harflerle öldürmek demekti. Çünkü Kutsal Kitap'ın sözünü ettiği Kutsal Ruh bizim dışımızda var olan bir şey değildi; Kutsal Ruh, aklın kendisiydi. İnanç, aklın insanın içinde canlanmasından başka bir şey değildi ve bu yüzden paganlar da inançlı olabilirdi. İnsan, bu inançla, ete kemiğe bürünen akılla yücelir ve mutlu olurdu. Bu yüzden de cennet öteki dünyada olan bir şey değildi, onu bu yaşamın içinde aramak gerekirdi ve inançlıların görevi, bu cenneti, Tanrı'nın krallığını, burada, yeryüzünde kurmaktı. Öteki dünyadaki bir cennet nasıl yoksa, öteki dünyadaki bir cehennem ve lanetlenme de yoktu. Aynı şekilde, insanların kötü arzularından ve hırslarından başka şeytan da yoktu. İsa da bizim gibi bir insan, bir peygamber ve bir öğretmendi ve onun Son Akşam Yemeği,[72] mistik hiçbir şey katılmaksızın yalnızca ekmeğin ve şarabın yenip içildiği basit bir anma yemeğiydi.

---

71 Engels, erken dönem çalışmalarında dinsel sorunlara panteist bakış açısıyla yaklaşan idealist filozof {David} Strauss'un ve başka Genç Hegelcilerin görüşlerini kastediyor. –*Almanca ed.*

72 İsa'nın çarmıha gerilmesinden önceki gün havarileriyle birlikte yediğine inanılan akşam yemeği. –*Türkçe ed.*

Münzer bu öğretileri çoğu zaman, günümüz felsefesinin de belli bir süre boyunca altında gizlenmek zorunda kaldığı aynı Hıristiyan deyimlerinin altına saklayarak anlatıyordu. Ama aşırı sapkın temel düşünce bütün yazılarında kendisini göstermektedir ve Kutsal Kitap maskesini, Hegel'in günümüzdeki müritlerinin bazılarından çok daha az ciddiye aldığı görülmektedir. Oysa Münzer ile modern felsefe arasında üç yüz yıl vardır.

Siyasal öğretisi tamamen bu devrimci dinsel bakış açısıyla örtüşüyordu ve teolojisi döneminin geçerli düşüncelerini ne kadar aşıyorsa, siyasal öğretisi de o anda var olan toplumsal ve siyasal ilişkileri o kadar aşıyordu. Münzer'in din felsefesi nasıl ateizme yaklaşıyorsa, siyasal programı da komünizme yaklaşıyordu ve günümüzün birden fazla komünist tarikatı, Şubat Devriminin arifesinde bile, on altıncı yüzyıldaki "Münzer" tarikatınınkinden daha zengin bir kuramsal donanıma sahip değildi. Dönemin pleblerinin taleplerinin derlemesinden çok, bu plebler arasındaki henüz neredeyse hiç gelişmemiş proleter unsurların kurtuluşunun koşullarının dâhice bir öngörüsü olan bu program, kilisenin kendi kökenine döndürülmesi ve sözde ilk Hıristiyanlık dönemine ait, gerçekte ise çok yeni olan bu kiliseyle çelişen tüm kurumların ortadan kaldırılması yoluyla, Tanrı krallığının, yeryüzündeki önceden haber verilmiş bin yıllık krallığın hemen kurulmasını istiyordu. Ama Münzer'e göre, Tanrı krallığı, hiçbir sınıf farkının, hiçbir özel mülkiyetin, toplumun üyelerinden bağımsız ve onlara yabancı hiçbir devlet iktidarının kalmayacağı bir toplumdan başka bir şey değildi. Var olan bütün otoriteler, boyun eğmeyi ve devrime katılmayı reddederlerse devrilmeliydi; bütün işler ve mallar herkesçe paylaşılmalı ve en eksiksiz eşitlik getirilmeliydi. Bunları yalnızca Almanya'da değil, Hıristiyan dünyasının tamamında gerçekleştirmek için bir birlik kurulmalıydı; prenslere ve soylulara bu birliğe katılma çağrısı yapılacaktı; birlik, bunu reddedenleri ilk fırsatta silah gücüyle devirecek ya da öldürecekti.

Münzer bu birliği örgütlemek için hemen işe koyuldu. Vaazları daha sert, daha devrimci bir karakter kazandı. Din adamlarına saldırmanın yanında, aynı coşkunlukla prenslere, soylulara ve patricilere gürlüyordu. En ateşli renklerle mevcut baskıyı sergiliyor ve bunun karşısına sosyal-cumhuriyetçi eşitliğin bin yıllık krallığının düşsel tablosunu çıkarıyordu. Bu arada, arka arkaya devrimci kitapçıklar yayımlıyor ve dört bir yana özel görevliler gönderiyor, kendisi de Allstedt ve çevresinde birliği örgütlüyordu.

Bu propagandanın ilk sonucu, Allstedt yakınlarındaki Mellerbach'taki küçük Meryem Ana Kilisesi'nin, "Sunaklarını yıkacak, dikili taşlarını parçalayacak ve putlarını yakacaksınız, çünkü siz kutsal bir halksınız" (Tesniye 7, 6)[73] buyruğuna uygun olarak yıkılması oldu. Kargaşayı dindirmek için bizzat Saksonya prensleri Allstedt'e geldi ve Münzer'i şatolarına çağırdılar. Münzer orada, Saksonya prenslerinin, Münzer'in "Wittenberg'deki rahat yaşayan eti"[74] diye andığı Luther'in ağzından benzerini duymadıkları bir vaaz verdi. Yeni Ahit'e dayanarak, dinsiz egemenleri, özellikle de İncil'i bir sapkınlık olarak gören din adamlarını ve keşişleri öldürmek gerektiğini bildirdi. Seçilmişler lütfetmedikçe, dinsizlerin yaşama hakkı yoktu. Prenslerin dinsizleri yok etmemesi durumunda Tanrı kılıcı onlardan alacaktı, çünkü kılıcın gücü tüm cemaate aitti. Prensler ve beyler, tefeciliğin, hırsızlığın ve soygunculuğun sintine suyuydu {*Grundsuppe*[75]}; sudaki balıkları, havadaki kuşları, topraktaki bitkileri, bütün canlı varlıkları kendi malları hâline getiriyorlardı. Ve sonra da yoksullara,

73 Tesniye (Musa'nın Beşinci Kitabı), 7,5-6. –*Almanca ed.*

74 Münzer'in 1524 yılında Luther'e verdiği basılı cevabın başlığından. Şurada yeniden basıldı: *Thomas Müntzer. Politische Schriften*, mit Kommentar herausgegeben von Carl Hinrichs, Halle, 1950, s. 71. Engels, bu konuşmanın içeriğini Zimmermann'dan aktarıyor. –*Almanca ed.*

75 Kötü olan her şeyi ifade eden eski bir sövgü sözü (çökelti). –*Almanca ed.*

çalmayacaksın, buyruğu üzerine vaaz veriyorlardı; ama kendileri, buldukları her şeyi alıyor, köylünün ve zanaatçının iliğini kemiğini kurutuyordu; ama bu sonuncular en küçük bir kural ihlali yaparsa asılmak zorundaydı ve Doktor Lügner'in[76] bütün bunlara cevabı şuydu: Amin.

> "Yoksulların onlara düşman olmalarından efendilerin kendileri sorumludur. Ayaklanmanın nedenini yok etmekten kaçınırlarsa, uzun vadede işler nasıl yoluna girebilir? Ah, aziz efendilerim, Tanrı bir demir sopayla eski çömleklere nasıl da güzel vuracak! Böyle söylediğim için asi sayılacağım. Öyle olsun!" (*Krş.* Zimmermann, *Bauernkrieg*, II, s. 75.)[77]

Münzer vaazını bastırdı. Allstedt'deki matbaacısı, bunun cezası olarak Saksonya Dükü Johann tarafından ülkeden ayrılmak zorunda bırakıldı; Münzer'e gelince, bütün yazdıkları artık Weimar dükalık yönetiminin sansüründen geçecekti. Ama Münzer bu emre uymadı. Hemen ardından imparatorluk şehri Mühlhausen'de son derece kışkırtıcı bir eser bastırdı.[78] Bu eserde halktan,

> "Tanrı'ya söve söve onu boyalı bir küçük adama çeviren büyük şahsiyetlerimizin kimler olduğunu bütün dünyanın görebilmesi ve kavrayabilmesi için gerçekleri açığa çıkarma"larını istiyor ve sözlerini şöyle sonlandırıyordu: "Bütün dünya büyük bir sarsıntıya hazırlıklı olmalıdır; öyle bir oyun oynanacaktır ki, dinsizler koltuklarından düşecek, ama mazlumlar yükselecektir."

76 Münzer, Luther'i *Lügner* (yalancı) diye de anıyordu. *–Türkçe ed.*

77 Engels'in Zimmermann'dan aktardığı pasaj, Thomas Münzer'in iki farklı konuşmasından bölümler içeriyor: *Thomas Müntzer. Politische Schriften*, mit Kommentar herausgegeben von Carl Hinrichs, Halle, 1950, s. 81-82 ve s. 21. *–Almanca ed.*

78 *A.g.y.*, s. 29, 41, 31. Engels'in alıntısının kaynağı: Zimmermann, *a.g.y.*, Th. 2, s. 77-78. *–Almanca ed.*

"Çekiçli Thomas Münzer", kapak sayfasına parola olarak şunları yazmıştı:

> "Dikkat et; kökünden sökmen, parçalaman, dağıtman ve devirmen, inşa etmen ve ekip biçmen için sözlerimi ağzına koydum, bugün seni insanların ve imparatorlukların üstüne çıkardım.[79] Kralların, prenslerin, din adamlarının karşısına ve halkın karşısına demirden bir duvar dikildi. Bırakalım dövüşsünler; zafer, mucizevi bir şekilde, güçlü dinsiz zorbaların çöküşünü getirecektir."

Münzer ile Luther ve partisi arasındaki kopuş çoktan gerçekleşmişti. Luther, Münzer'in kendisine sormadan hayata geçirdiği bazı kilise reformlarını kabullenmek zorunda kalmıştı. Münzer'in faaliyetini, ılımlı bir reformcunun daha ileri giden daha enerjik bir parti hakkındaki sinirli güvensizliğiyle gözlemliyordu. Münzer, daha 1524 yılının ilkbaharında, evinden çıkmayan hastalıklı ve dar kafalı adam örneği olan Melanchthon'a, onun da Luther'in de hareketi hiçbir şekilde anlamadığını yazmıştı. Hareketi Kutsal Kitap'ın lafzıyla boğmaya çalışıyorlardı, bütün öğretileri kurtlanmıştı.

> "Aziz kardeşler, bu kadar bekleme ve tereddüt yeter. Zaman geldi. Yaz kapıda. Sözün tüm gücüyle etkide bulunmasını engelleyen dinsizlerle dost olmayın. Prenslerinize dalkavukluk etmeyin, yoksa onlarla birlikte kendinizi de yıkıma mahkûm etmiş olursunuz. Siz zarif bilginler, öfkelenmeyin, başka türlü yapamam."[80]

---

79 1875 baskısında "bugün seni insanların ve imparatorlukların üstüne çıkardım" sözcükleri bulunmuyor. *–Almanca ed.*

80 Engels'in alıntısının kaynağı: Zimmermann, *a.g.y.*, Th. 2, s. 76. Pasaj, Münzer'in 29 Mart 1524'te Melanchton'a yazdığı bir mektuptan alınmıştır. (*Leben, Schriften und Lehren Thomä Müntzers, des Urhebers des Bauernaufruhrs in Thüringen*, beschrieben von Georg Theodor Strobel, Nürnberg und Altdorf, 1795, s. 175.) *–Almanca ed.*

Luther, Münzer'i birden fazla kez akademik tartışmaya çağırmış, ancak halkın önünde mücadele etmeye her an hazır olan Münzer, Wittenberg Üniversitesi'nin taraflı dinleyicileri karşısında teolojik bir ağız dalaşına girmeyi hiçbir şekilde istememiştir. "Kutsal Ruh'un tanıklığını sadece yüksek okulun önüne çıkarmak"[81] istemiyordu. Luther, eğer dürüstse, mücadelenin engelsiz bir şekilde basında yürütülebilmesi için, sahip olduğu gücü, Münzer'in matbaacısına yönelik eziyetlerin ve sansür buyruğunun kaldırılması için kullanmalıydı.

Ama Münzer'in yukarıda anılan devrimci broşüründen sonra Luther açıkça bir muhbir olarak onun karşısına çıktı. Yayımlanan *Brief an die Fürsten zu Sachsen wider den aufrührerischen Geist*'ında {*Asi Ruha Karşı Saksonya Prenslerine Mektup*'unda}, Münzer'in Şeytan'ın bir aleti olduğunu ilan etti ve prenslerden müdahale etmelerini ve kötü öğretilerini yaymakla yetinmeyip ayaklanmaya ve otoritelere karşı şiddet eylemlerine çağıran kışkırtıcıları ülkeden kovmalarını istedi.

Münzer, 1 Ağustos'ta, ayaklanma faaliyetleri yürüttüğü suçlamasıyla ilgili olarak Weimar Şatosu'nda prenslerin huzurunda hesap vermek zorunda kaldı. Aleyhinde son derece riskli kanıtlar toplanmıştı; gizli birliği hakkında izler bulunmuş, madenci ve köylü dernekleriyle ilişkisi olduğu açığa çıkarılmıştı. Onu sürgünle tehdit ettiler. Allstedt'e daha yeni dönmüştü ki, Saksonya Dükü Georg'un onun teslim edilmesini istediğini öğrendi; kendi eliyle yazdığı birlik mektupları yakalanmıştı ve bu mektuplarda Georg'un uyruklarını İncil'in düşmanlarına karşı silahlı direnişe çağırıyordu. Eğer kenti terk etmemiş olsaydı konsey onu teslim ederdi.

81 Engels'in alıntısının kaynağı: Zimmermann, Th. 2, s. 7. Zimmermann'ın alıntısının kaynağı: Münzer, *Außgetrückte emplössung des falschen Glaubens der ungetrewen weit...* (*Thomas Müntzer, Politische Schriften*, s. 32.) –*Almanca ed.*

Bu arada, köylüler ve plebler arasındaki artan huzursuzluk Münzer'in propagandasını aşırı derecede kolaylaştırmıştı. Bu propaganda için Anabaptistler arasından paha biçilmez yardımcılar kazanmıştı. Belirli ve somut dogmaları bulunmayan, sadece tüm egemen sınıflara yönelik ortak muhalefetlerinin ve ortak simgeleri olan yeniden vaftizin bir arada tuttuğu, fazlasıyla çileci bir yaşam tarzını benimseyen, propaganda çalışmalarında yorulmak bilmez, fanatik ve korkusuz olan bu tarikat giderek Münzer'in çevresinde toplanmıştı. Uğradıkları zulümler yüzünden oturdukları sabit bir yerleri bulunmayan Anabaptistler bütün Almanya'yı dolaşıyor ve Münzer'in, kendi ihtiyaçlarına ve dileklerine açıklık kazandıran yeni öğretisini her yerde anlatıyorlardı. Sayısız Anabaptist işkence gördü, yakıldı ya da başka şekillerde öldürüldü, ama bu özel görevlilerin cesaret ve dirençleri sarsılmazdı ve halkın huzursuzluğu hızla artarken faaliyetlerinin başarısı çok büyük oldu. Bu nedenle, Münzer'in Türingiya'dan kaçtığı sırada, her yerde hazır bir zemin vardı; istediği her yere gidebilirdi.

İlk olarak gittiği Nürnberg'in[82] yakınlarında, bir ay kadar önce, bir köylü ayaklanması doğarken bastırılmıştı. Münzer burada gizli propaganda çalışması yürüttü; kısa süre içinde, Kutsal Kitap'ın bağlayıcılıktan uzaklığı ve kutsamaların anlamsızlığı hakkındaki en cesur teolojik önermelerini savunan, İsa'nın sadece bir insan olduğunu ve dünyevi otoritelerin gücünün Tanrı'nın buyruklarına aykırı olduğunu söyleyen insanlar çıktı ortaya. "Şeytan'ın, Allstedt'li ruhun ortalıkta dolaştığı belli!"[83] diye hay-

82 Sonradan elde edilen daha kesin bilgilere göre Münzer önce imparatorluk şehri Mühlhausen'e gitmiş ve kent halkının alt katmanlarındaki huzursuzluklarda payının bulunması nedeniyle Eylül 1524'te oradan kovulmuştu. Münzer, Mühlhausen'den Nürnberg'e gitmişti. –*Almanca ed.*

83 Engels'in alıntısının kaynağı: Zimmermann, *a.g.y.*, Th. 2, s. 81. Luther'in 4 Şubat 1525'te Johann Briessmann'a yazdığı mektubun özgün metni şurada yer alıyor: Luther'in toplu eserlerinin eleştirel Weimar Baskısı (*Weimarer Ausgabe*), Abt. Briefwechsel, Bd. 3, s. 433. –*Almanca ed.*

kırdı Luther. Münzer, Luther'e cevabını Nürnberg'de bastırdı.[84] Onu, doğrudan doğruya, prenslere dalkavukluk etmekle ve yarım ağızlılığıyla gerici partiyi desteklemekle suçluyordu. Ama halk yine de özgürleşecekti ve o zaman Doktor Luther kapana kıstırılmış tilkiye dönecekti. – Konseyin buyruğuyla esere el koyuldu ve Münzer Nürnberg'den ayrılmak zorunda kaldı.

Bu kez Svabya üzerinden Alsace'a,[85] sonra İsviçre'ye gitti ve ardından, birkaç ay önce büyük ölçüde Anabaptist özel görevlileri tarafından hızlandırılan ayaklanmanın patlak vermiş olduğu Yukarı Kara Orman'a geri döndü. Münzer'in propaganda yolculuğu, açık ki, halk partisinin örgütlenmesine, taleplerinin net bir şekilde belirlenmesine ve genel ayaklanmanın Nisan 1525'te sonunda patlak vermesine önemli katkılarda bulundu. Münzer'in etkisinin iki yanlılığı bu yolculuk sırasında çok daha açıkça ortaya çıktı: Bir yandan, o dönemde anlayabildikleri tek dil olan dinsel kehanet diliyle hitap ettiği halk üzerinde etkiliydi, diğer yandan, nihai amaçlarını açıkça anlatabildiği hareket üyeleri üzerinde. Daha önce Türingiya'da sadece halkın değil aynı zamanda alt kademelerdeki din adamlarının en kararlı unsurlarından oluşan bir topluluğu bir araya getirmiş ve gizli birliğin başına yerleştirmiş olan Münzer, burada, Güneybatı Almanya'daki bütün devrimci hareketin merkezine yerleşti, Saksonya ile Türingiya'dan Frankonya ve Svabya üzerinden Alsace'a ve İsviçre sınırına kadar uzanan bağları örgütledi ve Waldshut'tan Hubmaier, Zürih'ten Konrad Grebel, Griessen'den Franz Rabmann, Memmingen'den Schappeler, Leipheim'dan Jakob Wehe, Stuttgart'tan Doktor Mantel gibi çoğu devrimci din adamları olan Güney Alman ajitatörleri onun müritleri ve birliğin liderleri arasında yer aldı. Kendisi daha çok Schaffhausen sınırında-

84 Bkz. 74. dipnot. –*Almanca ed.*

85 Bugün Fransa'ya bağlı olan, geçmişte Almanca konuşanların çoğunlukta olduğu, Almancası Elsass (*Elsaß*) olan bölge. –*Türkçe ed.*

ki Griessen'de bulunuyor ve buradan Hegau'ya, Klettgau'ya vb. yolculuk ediyordu. Huzursuzluğa kapılan prenslerin ve beylerin her yerde bu yeni plebyen sapkınlığa karşı giriştikleri kanlı müdahalelerin, isyan ruhunun alevlenmesine ve birliğin sağlamlaşmasına katkısı az değildi. Münzer bu şekilde yaklaşık beş ay boyunca Yukarı Almanya'da ajitasyon yaptı ve komplo zamanı yaklaştığında yeniden Türingiya'ya döndü; burada ayaklanmayı bizzat yönetmek istiyordu ve onu yine burada bulacağız.

İki parti liderinin karakter ve davranışlarının partilerinin tutumunu ne kadar aslına sadık şekilde yansıttığını; Luther'in kararsızlığının, ciddiyet kazanan hareketten duyduğu endişenin ve korkakça prenslerin hizmetine girmesinin nasıl tam da kentlilerin tereddütlü ve muğlak siyasetine karşılık geldiğini ve Münzer'in devrimci enerjisinin ve kararlılığının plebler ile köylülerin en gelişkin kesiminde kendilerini nasıl yeniden ürettiğini ileride göreceğiz. Aradaki tek fark, Luther, kendi sınıfının çoğunluğunun düşüncelerini ve dileklerini dile getirmekle yetinir ve böylece onlar arasında son derece ucuz bir popülerlik kazanırken, Münzer'in, tam tersine, plebllerin ve köylülerin dolaysız düşüncelerinin ve taleplerinin çok ötesine geçmiş ve o dönemde var olan devrimci unsurların seçkin kesimini kapsayan bir parti kurmuş olmasıydı; bu parti, onun düşüncelerinin düzeyine ulaşabildiği ve onun enerjisini paylaşabildiği kadarıyla, her zaman, isyancı kitlenin küçük bir azınlığı olarak kaldı.

III

[Büyük Köylü Savaşı'nın 1476 ile 1517 Arasındaki Habercileri]

Alman köylüleri arasında filizlenmekte olan devrimci ruhun ilk belirtileri, Husçular hareketinin bastırılmasından yaklaşık olarak elli yıl sonra ortaya çıktı.[86]

1476'da, ilk köylü komplosu, Husçu Savaşları nedeniyle, "kötü yönetim, çok çeşitli vergiler, ödemeler, kavgalar, düşmanlıklar, savaş, yangın, cinayet, hapis ve benzeri nedenlerle"[87] daha önce yoksullaşmış olan ve piskoposlar, din adamları ve soylular tarafından utanmazca yağmalanan Würzburg piskoposluk bölgesinde patlak verdi. Davulcu ya da *Kavalcı Hans* diye de anılan genç bir çoban ve müzisyen, *Niklashausen'li Hans Böheim*, Tauber Vadisi'nde birdenbire peygamber olarak ortaya çıktı. Bakire Meryem'in ona göründüğünü anlatıyordu; davulunu yakmasını, dansa ve günah olan diğer şehvetlere hizmet etmeyi bırakmasını, bunların yerine halkı tövbe etmeye çağırmasını emretmişti. Herkes günahlarından ve bu dünyanın boş zevklerinden vazgeçmeli, tüm süslerini ve bezemelerini çıkarmalı, günahlarının bağışlanması için Niklashausen'deki Meryem Ana'ya hac ziyareti gerçekleştirmeliydi.

Orta Çağ'ın bütün dinsel görünümlü ayaklanmalarında ve günümüzde her proletarya hareketinin başlangıcında rastladı-

86 Kronolojik veriler söz konusu olduğunda Zimmermann'ın sağladığı bilgileri takip ediyoruz; yurt dışında, yeterli kaynakların yokluğunda bunlara başvurmak zorundayız ve bu çalışmanın amaçları açısından tümüyle yeterliler. *–[Engels'in 1850 baskısına notu.]*

87 Engels'in alıntısının kaynağı: Zimmermann, *a.g.y.*, Th. 1, s. 118. *–Almanca ed.*

ğımız çileciliği daha burada, hareketin ilk habercisinde görüyoruz. Bu çileci ahlakçılık, yaşamın tüm zevklerinden ve hazlarından vazgeçilmesi talebi, bir yandan egemen sınıfların karşısına Spartalılara özgü eşitlik ilkesini çıkarırken, diğer yandan da, yokluğunda toplumun en alt katmanının hiçbir zaman harekete geçemeyeceği zorunlu bir geçiş aşamasıdır. Bu katman, devrimci enerjisini geliştirmek, toplumun tüm diğer unsurları karşısındaki düşmanca konumu hakkında kendi kendisini netleştirmek, kendisini bir sınıf olarak bir araya getirmek için, öncelikle, onu mevcut toplum düzeniyle uzlaştırabilecek olan her şeyden kurtulmak, baskı altındaki varlığını anlık olarak katlanılabilir kılan ve en katı baskının bile onu yoksun bırakamayacağı az sayıdaki zevkten vazgeçmek zorundadır. *Pleblere ve proleterlere özgü* bu çilecilik, katı ve bağnaz biçimiyle olduğu kadar içeriğiyle de, Lutherci kentli ahlakının ve (*Indepentent*'lardan ve daha ileri giden tarikatlardan farklı olarak) İngiliz Püritenlerin öğütlediği ve bütün sırrı *burjuva tutumluluğu* olan çilecilikten tamamen farklıdır. Ayrıca, bir yandan modern üretici güçlerin gelişimi haz alma nesnelerini sonsuz derecede çoğaltırken ve böylece Spartalılara özgü eşitliği gereksiz kılarken ve diğer yandan proletaryanın toplumsal konumu ve dolayısıyla proletaryanın kendisi durmadan devrimcileşirken, pleblere-proleterlere özgü bu çileciliğin, bu gelişmelere paralel olarak devrimci niteliğini yitirdiği açıktır. Bu çilecilik, kitleler arasında yavaş yavaş yok olur ve ona yaslanan tarikatlarda da yozlaşarak ya doğrudan doğruya burjuva cimriliğine ya da pratikte yine küçük burjuvaziye veya lonca üyesi zanaatçılara özgü pintilik anlamına gelen gösterişli bir erdem şövalyeliğine dönüşür. Vazgeçebileceği neredeyse hiçbir şey kalmazken, proletarya kitlesinin vazgeçme öğüdüne ihtiyacı da kalmaz.

Kavalcı Hans'ın tövbe etmeye çağıran vaazları büyük bir başarı kazandı. Bütün ayaklanma peygamberleri işe bununla baş-

lamıştı ve gerçekten de, dağınık, seyrek, kör bir boyun eğmişlik içinde büyümüş olan köylü türünü ancak şiddetli bir çaba, bütün bir alışılmış yaşam tarzından ani bir vazgeçiş harekete geçirebilirdi. Niklashausen'e hac ziyaretleri başladı ve hızla yaygınlaştı; oraya akın eden halk kitlesi büyüdükçe genç isyancı planlarını daha açık şekilde dile getirmeye başladı. Söylediğine göre, Niklashausen Meryem Ana'sı, ona, o andan itibaren kralın da, prensin de, papanın da, başka herhangi bir ruhani ya da dünyevi otoritenin de kalmaması gerektiğini bildirmişti; her insan diğerinin kardeşi olmalı, ekmeğini kendi el emeğiyle kazanmalı ve kimse bir başkasınınkinden fazlasına sahip olmamalıydı. Tüm parasal ve ayni toprak kiraları, angaryalar, gümrük vergileri, vergiler ve diğer ödemeler ve yükümlülükler sonsuza dek kaldırılmalı ve orman, su ve otlak her yerde serbestçe kullanılabilir olmalıydı.

Halk bu yeni incili sevinçle karşıladı. Peygamberin ünü, "Hanımefendimizin mesajı", hızla uzaklara yayıldı. Odenwald'dan, Main'dan, Kocher'den, Jagst'dan, hatta Bavyera'dan, Svabya'dan ve Ren'den kalabalık hacı kafileleri ona akın etti. Gerçekleştirdiği söylenen mucizeler anlatılıyor, önünde diz çökülüyor ve bir aziz için yapıldığı gibi onun için dua ediliyordu. Kutsal eşya ya da muskaymışlar gibi, başlığından parçalar koparılıyordu. Din adamlarının ona karşı çıkmaları ve söylediklerini şeytanca hayaller, mucizelerini de şeytanca sahtekârlıklar diye nitelemeleri hiçbir işe yaramıyordu. İnananlar kitlesi çok büyük bir hızla artıyordu; devrimci tarikat oluşmaya başlamıştı; isyancı çobanın pazar günü vaazları 40.000 kişiden büyük kalabalıkları Niklashausen'de topluyordu.

Kavalcı Hans aylarca kitleler önünde vaaz verdi. Ama vaazlarla yetinmek niyetinde değildi. Yeni öğretiyi benimsemiş olup tasarlanan ayaklanmanın askerî önderliğini yapacak olan Niklashausen papazıyla ve iki şövalyeyle, Kunz von Thunfeld

ve oğluyla gizli ilişkileri vardı. Sonunda, Aziz Kilian gününden önceki Pazar günü, gücünün yeterli olduğunu düşünerek işareti verdi.

> "Ve şimdi", diye bitirdi vaazını, "evlerinize dönün ve Kutsal Meryem Ana'nın size bildirdiklerini düşünün; önümüzdeki Cumartesi günü kadınları ve çocukları ve yaşlıları evde bırakın; ama siz erkekler Azize Margaret günü, yani önümüzdeki Cumartesi günü yine buraya, Niklashausen'e gelin; sayıları ne olursa olsun, biraderlerinizi ve dostlarınızı da getirin. Ama hac asasıyla değil zırhlarla ve silahlarla gelin, bir elinizde mum, diğerinde kılıç, mızrak ya da balta olsun; Kutsal Bakire ne yapmanızı istediğini size bildirecektir."[88]

Ama köylü kitleleri henüz gelmeden, piskoposun[89] süvarileri ayaklanmanın peygamberini gece vakti alıp Würzburg Şatosu'na götürmüştü. Belirlenmiş günde 34.000 silahlı köylü geldi, ama bu haber onlar üzerinde yıkıcı bir etkide bulundu. Köylülerin çoğunluğu dağıldı; sırdaşlar yaklaşık 16.000 köylüyü bir arada tuttu ve Kunz von Thunfeld ile oğlu Michael'in yönetimi altında bu köylülerle birlikte şatonun önüne gittiler. Piskopos vaatlerde bulunarak onları geri dönmeye ikna etti; ama tam dağılmaya başlamışlardı ki, piskoposun süvarilerinin saldırısına uğradılar ve pek çoğu tutsak düştü. İkisinin kafaları kesildi, Kavalcı Hans ise yakıldı. Kunz von Thunfeld kaçtı ve geri dönmesine ancak bütün mal varlıklarını piskoposluğa bırakması karşılığında izin verildi. Niklashausen'e hac ziyaretleri bir süre daha devam etti, ama sonunda bunlar da yasaklandı.

Bu ilk girişimin ardından Almanya uzunca bir süre sakin kaldı. Yeni köylü ayaklanmaları ve komploları ancak doksanlı yılların sonunda başladı.

---

88 Zimmermann, Kavalcı Hans'ın vaazının yaklaşık içeriğini mealen aktarıyor (*a.g.y.*, Th. 1, s. 121-122). *-Almanca ed.*

89 II. Rudolf von Scherenberg. *-Almanca ed.*

Saksonya Dükü Albrecht tarafından ancak Heemskerk Muharebesi'yle bastırılabilen 1491-92 Hollanda köylü ayaklanması, Yukarı Svabya'daki Kempten Manastırı köylülerinin aynı dönemdeki ayaklanması ve 1497 yılı civarında Sjoerd Aylva yönetiminde gerçekleştirilip yine Saksonya Dükü Albrecht tarafından bastırılan Frizya ayaklanması üzerinde durmayacağız. Bu ayaklanmalar, kısmen, asıl Köylü Savaşı sahnesinin çok uzağındaydı, kısmen de, o zamana kadar özgür olan köylülerin kendilerine feodalizmi dayatma girişimine karşı mücadeleleriydi. Hemen, Köylü Savaşı'nı hazırlamış olan iki büyük komploya geçeceğiz: *Bundschuh* ve *Yoksul Konrad*.

Hollanda'daki köylü ayaklanmasına yol açan aynı kıtlık, 1493 yılında Alsace'ta, katıksız kentli muhalefetinden kişilerin de katıldığı ve hatta alt kademelerdeki soyluların bir bölümünün az çok sempati duyduğu gizli bir köylü ve pleb birliğinin oluşmasını sağladı. Birliğin merkezi Schlettstadt, Sulz, Dambach, Rosheim, Scherweiler vb. vb. bölgesindeydi. Komplocular, bugün olduğu gibi o dönemde de Alsace köylülerini tefecilikle soyup soğana çeviren Yahudilerin mallarının yağmalanmasını ve köklerinin kurutulmasını; yirmi beş yılda bir bütün borçların silinmesini; gümrük vergilerinin, tüketim vergilerinin ve diğer yükümlülüklerin iptal edilmesini; dinsel mahkemenin ve Rottweil (imparatorluk) mahkemesinin[90] kaldırılmasını; vergiler için oy hakkı sağlanmasını; din adamlarının ödeneklerinin kişi başına 50-60 guldene indirilmesini; günah çıkarma uygulamasının kaldırılmasını ve her topluluğa kendi mahkemelerini seçme hakkının tanınmasını istiyordu. Komplocuların planı, yeterli güce ulaşır ulaşmaz iyi korunan bir yer olan Schlettstadt'ı gafil avlamak, manastır ve kent hazinelerine el koymak ve buradan bütün

90 Rottweil'da bulunan, imparatora bağlı olan, başkanlığını Sulz kontlarının yaptığı, 1784 yılına kadar görev yapan, diğer yargı bölgelerindeki hukuki konular hakkında da karar alma yetkisi bulunan bir feodal mahkeme. -*Almanca ed.*

Alsace'ı ayaklandırmaktı. Birliğin ayaklanma sırasında açılacak olan bayrağının üzerinde *Bundschuh* denen uzun kayışlı köylü çarığı vardı ve izleyen 20 yıldaki köylü komplolarında bu simge ve ad kullanılacaktı.

Komplocular toplantılarını geceleri, ıssız Hungerberg Tepesi'nde yapıyordu. Birliğe alınmak için en gizemli törenlere katılmak ve hainlere yönelik en katı cezalandırma tehditlerini kabul etmek gerekiyordu. Ancak yine de, tam da Schlettstadt'a yönelik saldırının gerçekleştirileceği sırada, 1493 yılının paskalyadan önceki haftasında olay açığa çıktı. Yetkililer hemen müdahale etti; çok sayıda komplocu tutuklandı ve işkence gördü, kimilerinin kolları ve bacakları koparıldı ya da başları kesildi, kimileri de elleri ya da parmakları kesildikten sonra ülkeden kovuldu. Birçoğu İsviçre'ye kaçtı.

Ama bu ilk yıkım *Bundschuh* hareketini hiçbir şekilde yok edemedi. Tam tersine *Bundschuh* gizlilik içinde varlığını sürdürdü ve İsviçre ile Güney Almanya'nın her yanına dağılan çok sayıdaki mültecinin her biri hareketin özel görevlileri oldu. Her yerde aynı baskıyla, aynı ayaklanma eğilimiyle karşılaşan bu mülteciler, *Bundschuh* hareketini bugünkü Baden'in bütününe yaydı. Güney Almanya köylülerinin 1493'ten başlayarak otuz yıl boyunca komplo kurarken, mekânsal açıdan dağınık olan yaşam tarzlarından kaynaklanan ve daha büyük, merkezî bir örgütlenmeyi zorlaştıran engelleri aşarken ve sayısız yıkımın, yenilginin ve önderlerinin öldürülmesinin ardından sonunda kitlesel bir ayaklanma fırsatı gelene kadar her seferinde yeniden komplo kurarken sergiledikleri direnç ve kararlılık, bu azim, gerçekten hayranlık uyandırıcıdır.

1502 yılında, o sıralar Bruchsal yöresini de içeren Speyer piskoposluk bölgesinde, köylüler arasındaki gizli bir hareketin belirtileri ortaya çıktı. *Bundschuh*, burada gerçekten büyük bir başarıyla örgütlenmişti. Merkezi Bruchsal ile Weingarten ara-

sındaki Untergrombach'ta bulunan ve kolları Ren'den inerek Main'a ve yukarıdaki Baden sınır kontluğuna kadar uzanan örgütlenmenin içinde 7000'e yakın insan yer alıyordu. Programı şunları içeriyordu: Prenslere, soylulara ve din adamlarına, kira ya da ondalık, vergi ya da gümrük vergisi ödemeye son; serflik kaldırılsın; manastırlara ve *diğer kilise mallarına el koyulsun ve bunlar halk arasında paylaştırılsın ve imparatordan başka efendi tanınmasın.*

Burada, köylülerin şu iki talebi dile getirmesiyle ilk kez karşılaşıyoruz: Kilise mallarının halk yararına sekülerleştirilmesi ve birleşik ve bölünmez Alman monarşisi; bu andan itibaren, bu iki talep, Thomas Münzer'in, kilise mallarının *paylaşılmasının* yerine *mal ortaklığını* getirmek üzere bunlara *el koyulmasını*, tek Alman İmparatorluğu'nun yerine birleşik ve bölünmez *cumhuriyeti* geçirmesine kadar, köylülerin ve pleblerin daha gelişkin kesimi tarafından düzenli olarak yeniden ileri sürülecektir.

Yenilenen *Bundschuh* da, eskisi gibi, gizli toplantı yerine, ağız sıkılığı yeminine, kabul törenlerine ve üzerinde şunların yazılı olduğu *Bundschuh* bayrağına sahipti: "Sadece Tanrı'nın adaleti!" Eylem planı, Alsace'lılarınkine benziyordu: Ani bir saldırıyla, nüfusunun çoğunluğu birliğe katılmış olan Bruchsal ele geçirilecek, burada bir birlik ordusu örgütlenecek ve bu ordu, gezici bir toplanma merkezi olarak, çevredeki prensliklere gönderilecekti.

Plan, komploculardan birinin karşısında günah çıkardığı bir din adamı tarafından ihbar edildi. Yönetimler hemen karşı önlemler aldı. Alsace'taki farklı imparatorluk yetkililerinin ve Svabya Birliği'nin[91] kapıldıkları dehşet, örgütün kollarının

91 1488 yılında Güneybatı Almanya'daki imparatorluk şehirlerinin prensleri, soyluları ve patrici üst katmanları tarafından kurulan birlik. Ana amacı köylülerin ve pleblerin hareketiyle mücadele etmekti. Bu gerici birliği yöneten Güney Almanya ve Batı Almanya prenslerinin niyetleri arasında, bu birliği kendi oligarşilerini sağlamlaştırmak için kullanmak da vardı. Birliğin kendi yönetim ve yargı organları ve kendi silahlı güçleri vardı. 1534 yılında iç çatışmalar nedeniyle dağıldı. *–Almanca ed.*

nerelere kadar uzandığını ortaya koymaktadır. Askerî birlikler toplandı ve kitlesel tutuklamalara girişildi. "Son şövalye" İmparator Maximilian, köylülerin eşi görülmemiş girişimlerinin en kanlı şekilde cezalandırılması için buyruklar verdi. Sağda solda çeşitli toplanmalar ve silahlı direnişler oldu, ama dağınık köylü toplulukları uzun süre dayanamadı. Komplocuların bazıları öldürüldü, bazıları da kaçtı; ama sır öyle iyi korunmuştu ki, önderler de dâhil olmak üzere çoğunluk, kendi muhitlerinde ya da komşu beylerin topraklarında zarar görmeden yaşamaya devam edebildi.

Bu yeni yenilginin ardından sınıf mücadeleleri yine görece uzun süreliğine görünürde sakin bir döneme girdi. Ama gizli çalışmalar sürüyordu. Svabya'da, daha on altıncı yüzyılın ilk yıllarında, *Bundschuh* hareketinin dağılmış üyeleriyle ilişkili olduğu anlaşılan *Yoksul Konrad* kuruldu; Kara Orman'da, *Bundschuh*, enerjik bir köylü önderinin on yıl sonra ipleri yeniden birbirlerine bağlayarak büyük bir komplo kurmasına kadar, yalıtık küçük çevreler biçiminde varlığını korudu. İki komplo da, İsviçreli, Macar ve Sloven köylülerin bir dizi önemli ayaklanmaya giriştikleri, hareketli 1513-1515 yıllarında art arda ortaya çıktı.

Yukarı Ren bölgesinde *Bundschuh* hareketinin yeniden örgütleyicisi, 1502 komplosunun ardından mülteci olan eski bir asker, her açıdan mükemmel bir kişiydi: Untergrombach'lı *Joss Fritz*. Kaçtıktan sonra, Konstanz Gölü ile Kara Orman arasındaki değişik yerlerde yaşamış, sonunda Freiburg (Breisgau) yakınındaki Lehen'e yerleşmiş ve hatta burada orman bekçisi olmuştu. Soruşturma belgelerinde, buradan birliği nasıl yeniden örgütlediği ve en değişik kişilerin katılmasını nasıl ustalıkla sağladığı konusunda çok ilginç ayrıntılar bulunmaktadır. Bu örnek komplocu, diplomatik yeteneği ve tükenmek bilmez azmi sayesinde toplumun en farklı sınıflarından inanılmaz sayıda insanı birlikle ilişkilendirmeyi başarmıştı: Şövalyeler,

din adamları, kentliler, plebler ve köylüler. Hatta, komplonun birbirlerinden farklı keskinlik dereceleriyle ayrılan çok sayıda kademesini örgütlemiş olduğu hayli kesin görünüyor. İşe yarayabilecek bütün unsurlar en büyük özen ve ustalıkla kullanılmıştı. En farklı giysilerle ülkeyi dolaşan sırdaş özel görevliler dışında, daha alt görevler için serseriler ve dilenciler kullanılmıştı. Joss, dilenci krallarıyla doğrudan ilişki içindeydi ve onlar aracılığıyla kalabalık serseri nüfusunun tümünü elinin altında bulunduruyordu. Bu dilenci kralları onun komplosunda önemli bir rol oynar. Bunlar son derece özgün kişilerdi: Ayaklarını yaralı gibi gösterdiği bir kızla ülkeyi dolaşarak dilenen birinin, sekizden fazla işaret (On Dört Kutsal Yardımcı,[92] Azize Odile, Sevgili Kadınımız[93] vb.) taşıyan bir şapkası ve ayrıca uzun kızıl sakalı ve hançeri ile sivri ucu bulunan budaklı bir değneği vardı; Aziz Velten adına dilenen bir başkası baharat ve horasan otu satıyor, demir renkli uzun bir ceket ve üzerinde Trento'lu Küçük Çocuk[94] bulunan kırmızı bir bere giyiyor, bir tarafında bir kılıç ve kemerinde bir hançerin yanında çok sayıda bıçak taşıyordu; kasıtlı olarak açık tuttukları yaraları bulunan başkaları benzer tuhaf giysilere sahipti. En az on kişiydiler; 2000 gulden karşılığında aynı anda Alsace'ta, Baden sınır kontluğunda ve Breisgau'da yangın çıkaracak ve Saverne kilise festivali günü en az 2000 adamlarıyla eski paralı asker yüzbaşısı Georg Schneider'in komutası altında Rosen'de toplanarak kenti ele geçireceklerdi. Asıl birlik üyeleri tarafından konaklama yerleri arasında kurye hizmeti sağlanıyordu ve Joss Fritz ile baş özel

92 14. yüzyılda Almanya'da ortaya çıkan inanışa göre, özellikle hastalık durumlarında insanlara yardımcı olabilen on dört aziz ve azize. *-Türkçe ed.*

93 Hıristiyanlar arasında Meryem'in adlarından biri. *-Türkçe ed.*

94 Kaçırılıp öldürülmesinden Yahudilerin sorumlu tutulduğu, Roma Katolik Kilisesi tarafından önce şehit sonra da aziz ilan edilen, Yahudi karşıtlığının simgelerinden biri olan Trento'lu Simonino (1472-1475). *-Türkçe ed.*

görevlisi Freiburg'lu Stoffel durmadan at üzerinde bir yerden diğerine gidiyor ve geceleri yeni katılanları askerî denetime tabi tutuyorlardı. Soruşturma belgeleri, birliğin Yukarı Ren ve Kara Orman bölgelerindeki yaygınlığı hakkında yeterli kanıtları sunmaktadır; bunlarda, söz konusu bölgelerin çok farklı yörelerinden sayısız üyenin ismi ve eşkali yer almaktadır. Bunların çoğu kalfaydı; ayrıca köylüler ve hancılar, az sayıda soylu, (Lehen'inki aralarında olmak üzere) din adamları ve işsiz kalmış paralı askerler vardı. Sadece bu bileşim bile, *Bundschuh* hareketinin Joss Fritz'in yönetimi altında çok daha gelişkin bir nitelik kazandığını göstermektedir; kentlerin plebyen unsuru giderek daha fazla öne çıkıyordu. Komplonun kolları Alsace'ın bütününden ve bugünkü Baden'den Württemberg'e ve Main'a kadar uzanıyordu. Zaman zaman aralarında Kniebis'in de bulunduğu tenha dağlarda büyük toplantılar düzenleniyor ve birliğin işleri tartışılıyordu. Yöredeki üyeler ile uzak yerlerin temsilcilerinin de sıklıkla katıldığı liderler toplantıları Lehen yakınındaki Hartmatte'de gerçekleştiriliyordu ve birliğin on dört maddesi de burada kabul edilmişti. Üzerlerinde anlaşmaya varılan noktalar şunlardı: İmparatordan ve (bazılarına göre) papadan başka efendinin tanınmaması; Rottweil mahkemesinin kaldırılması ve dinsel mahkemelerin görev alanının dinsel işlerle sınırlandırılması; ödemeleri toplamı anaparaya ulaşmış bütün faizlerin kaldırılması; en yüksek faiz oranının yüzde beş olması; avlanma, balıkçılık, hayvan otlatma ve odun kesme özgürlüğü; her din adamına sadece tek bir ödeneğin ayrılması; kilise mallarına ve manastır mücevherlerine birliğin savaş hazinesi için el koyulması; tüm haksız vergilerin ve gümrük vergilerinin kaldırılması; bütün Hıristiyan dünyasında ebedî barış; birliğin bütün düşmanlarına karşı kararlılıkla mücadele; birlik vergisi; birliğin merkezi olarak hizmet etmesi için sağlam bir kentin (Freiburg'un) ele geçirilmesi; birlik ordusu toplanır toplanmaz

imparatorla görüşmelerin ve onun reddetmesi durumunda İsviçre'yle görüşmelerin başlatılması. Bir yandan köylüler ile pleblerin taleplerinin giderek daha kesin ve sağlam bir biçim kazandığı, diğer yandan ılımlılara ve çekingenlere aynı ölçüde ödünler vermek zorunda kalındığı bunlardan anlaşılıyor.

1513 yılının sonbaharı civarında harekete geçilecekti. Sadece birliğin bayrağı eksikti ve Joss Fritz onu yaptırmak için Heilbronn'a gitti. Bayrağın üzerinde bir sürü simge ve resimden başka, *Bundschuh* ile şu yazı vardı: Tanrım, ilahi adaletinle yardım et. Ama Joss Fritz yokken, Freiburg'u bir baskınla ele geçirmeye yönelik çok aceleci bir girişimde bulunulmuş ve bu girişim önceden açığa çıkarılmıştı. Propaganda sırasındaki bazı boşboğazlıklar, Freiburg Konseyini ve Baden sınır kontunu doğru ipuçlarına yöneltti; iki komplocunun ihaneti, açığa çıkarmalar dizisini tamamladı. Sınır kontu, Freiburg Konseyi ve Ensisheim'daki imparatorluk hükümeti[95] hemen ajanlarını ve askerlerini gönderdi; bazı *Bundschuh* üyeleri tutuklandı, işkenceden geçirildi ve öldürüldü; ama bir kez daha, başta Joss Fritz olmak üzere çoğu kaçmayı başardı. İsviçre hükümetleri bu kez kaçakları çok sıkı izledi ve hatta birçoğunu öldürdüler. Ama komşuları gibi onlar da, kaçakların büyük bölümünün kendi evlerinin yakınında kalmaya devam etmesini ve hatta yavaş yavaş dönmelerini engelleyemedi. En azgınlaşanı Ensisheim'daki Alsace hükümeti oldu; onun emriyle çok sayıda örgüt üyesi başı kesilerek, tekerlek işkencesiyle ya da kolları ve bacakları koparılarak öldürüldü. Joss Fritz ise çoğu zaman Ren'in İsviçre kıyısında kalmış, ama sık sık Kara Orman'a geçmiş ve hiç ele geçirilememişti.

95 Avusturyalı Habsburg hanedanının {Kutsal Roma İmparatorluğu'na bağlı} naibinin hükümeti Ensisheim'da bulunuyordu ve bu kent Ön Avusturya'nın başkentiydi; Habsburg hanedanının ve doğrudan doğruya bu hanedana bağlı olan vasalların Yukarı Alsace, Yukarı Svabya ve Kara Orman'daki topraklarına Ön Avusturya deniyordu. *-İngilizce ed.*

İsviçrelilerin bu kez *Bundschuh* hareketine karşı komşu hükümetlerle birleşmelerinin nedenleri, bir sonraki yıl, 1514'te[96] Bern, Solothurn ve Luzern'de patlak veren ve aristokrat hükümetler ile genel olarak patricilerin temizlenmesiyle sonuçlanan köylü ayaklanmasıyla açıklanabilir. Üstelik köylüler kendileri için bazı ayrıcalıklar elde etmeyi de başarmıştı. Bu yerel ayaklanmaların başarıya ulaşmalarının tek nedeni, merkezîleşmenin İsviçre'de Almanya'dakine göre çok daha az olmasıydı. 1525'te köylüler her yerde kendi yerel beyleriyle başa çıktı, ama prenslerin örgütlü orduları karşısında yenildiler ve İsviçre'de tam da bu tür ordular bulunmuyordu.

Baden'deki *Bundschuh* ile aynı zamanda ve belli ki onunla doğrudan ilişki içinde, Württemberg'de ikinci bir komplo örgütü kurulmuştu. Belgelere göre bu örgüt 1503'ten beri vardı ve Untergrombach'lıların dağıtılmasından beri *Bundschuh* adı fazla tehlikeli olduğundan Yoksul Konrad adını almıştı. Ana merkezi, Hohenstaufen Dağı'nın eteğindeki Rems Vadisi'ydi. Varlığı, en azından halk arasında bir sır olmaktan çıkalı çok olmuştu. Ulrich hükümetinin utanmazca baskısı ve 1513 ile 1514'teki hareketlerin patlak vermesine büyük ölçüde katkıda bulunan bir dizi açlık yılı örgüt üyelerinin sayısını artırmıştı. Şarap, et ve ekmek üzerindeki yeni vergiler ve gulden başına bir pfenniglik yıllık varlık vergisi patlamaya yol açtı. İlk önce, komplo liderlerinin bıçakçı Kaspar Pregizer'in evinde toplandığı Schorndorf kenti ele geçirilecekti. Ayaklanma 1514 yılının baharında patlak verdi. 3000 (bazılarına göre 5000) köylü kentin önünde toplandı, ama dükün memurlarının dostça vaatleriyle geri çekilmeye ikna edildiler. Dük Ulrich, yeni vergilerin kaldırılacağı sözünü verdikten sonra, seksen süvariyle hızla kente geldi ve bu vaat sayesinde her yeri sakin buldu. Tüm şikâyetleri inceleyecek bir

96 İlk ayaklanmalar 1513'te patlak vermişti. *-İngilizce ed.*

eyalet meclisi toplama sözünü de verdi. Ama örgütün liderleri, Ulrich'in, sözünden dönmek ve vergileri zorla almak için yeterince asker toplayıp getirene kadar halkı sakin tutmaktan başka bir amacının bulunmadığını çok iyi biliyordu. Bu nedenle, "Yoksul Konrad'ın ofisi" olan Kaspar Pregizer'in evinden, bir genel kongrenin düzenlenmesi çağrısı yaptılar ve dört bir yana özel görevliler yolladılar. Rems Vadisi'ndeki ilk ayaklanmanın başarısı halkın içindeki hareketlenmeyi her yerde güçlendirmişti; mesajlar ve özel görevliler her yerde olumlu karşılandı ve 28 Mayıs'ta Untertürkheim'da toplanan kongreye Württemberg'in her yanından çok sayıda temsilci katıldı. Propaganda çalışmalarını hemen yeniden başlatmaya ve ayaklanmayı bütün ülkeye yaymak için ilk fırsatta Rems Vadisi'nde harekete geçmeye karar verildi. Eski bir asker olan Dettingen'li Bantelhans ile saygın bir köylü olan Würtingen'li Singerhans Svabya Alpleri'ni örgüte dâhil ederken, ayaklanma her yerde patlak verdi. Singerhans'ın ani bir saldırıyla tutsak edilmesine karşın, Backnang, Winnenden, Markgröningen kentleri pleblerle birleşen köylülerin eline geçti ve Weinsberg'den Blaubeuren'e ve oradan Baden sınırına kadar uzanan bütün bir alan açık ayaklanma durumuna geçti. Ulrich pes etmek zorunda kaldı. Ama eyalet meclisini 25 Haziran'da toplanmaya çağırırken, aynı zamanda, yakın çevredeki prenslere ve özgür şehirlere mesaj yazarak, imparatorluğun tüm prenslerini, yetkililerini ve soylularını tehdit ettiğini ve "*Bundschuh* ile tuhaf bir benzerliğe sahip" olduğunu söylediği ayaklanmaya karşı yardım istedi.

Bu arada eyalet meclisi, yani kentlerin vekilleri ile mecliste sandalye talep eden köylülerin çok sayıdaki delegesi, daha 18 Haziran'da Stuttgart'ta toplandı. Yüksek din görevlileri henüz gelmemişti; şövalyeler ise davet bile edilmemişti. Hem Stuttgart'taki kent muhalefeti hem de yakınlarda, Leonberg'de ve Rems Vadisi'nde bulunan iki tehditkâr silahlı köylü topluluğu

köylülerin taleplerini destekledi. Köylülerin temsilcileri meclise kabul edildi ve dükün nefret edilen üç konsey üyesinin, yani Lamparter, Thumb ile Lorcher'in görevden alınmasına ve cezalandırılmasına, dükün yanına dört şövalyeden, dört kentliden ve dört köylüden oluşan bir konseyin koyulmasına, dük için sabit bir ödeneğin ayrılmasına ve manastırlar ile bağışlarla kurulan kiliselere devlet hazinesi yararına el koyulmasına karar verildi.

Dük Ulrich bu devrimci kararlara bir hükümet darbesiyle karşılık verdi. 21 Haziran'da şövalyeleri ve konsey üyeleri ile birlikte Tübingen'e geçti (yüksek din görevlileri de onun peşinden gelecekti), kentlilere de buraya gelmelerini emretti (bu emre uyacaklardı) ve eyalet meclisi toplantılarını köylüler olmadan burada devam ettirdi. Askerî terörizme maruz kalan kentliler burada müttefikleri olan köylülere ihanet etti. 8 Temmuz'da, dükün neredeyse bir milyonluk borcunu eyalete yükleyen, düke hiçbir zaman uymayacağı bazı sınırlamalar getiren ve köylüleri bazı zayıf ve genel geçer deyimlerle ve ayaklanmalara ve örgütlenmelere karşı çok somut bir ceza yasasıyla kazıklayan Tübingen Anlaşması imzalandı. Doğal olarak, köylülerin eyalet meclisinde temsil edilmesinin artık sözü bile edilmiyordu. Eyalet halkı ihanet diye haykırdı; ama dük, borçlarının zümre meclisleri tarafından devralınmasından itibaren yeniden borçlanabilir duruma geldiğinden hızla asker topladı ve başta Palatina seçmen prensi[97] olmak üzere komşuları da askerî destek sağladı. Böylece Tübingen Anlaşması Temmuz ayının sonlarına doğru eyaletin tümünde kabul edildi ve yeni bir bağlılık andı içildi. Yoksul Konrad sadece Rems Vadisi'nde direniş gösterdi; yine şahsen oraya giden dük neredeyse öldürülecekti ve Kappel Dağı'nda bir köylü kampı kuruldu. Ama iş uzayınca isyancıların çoğu yiyecek kıtlığından dağılıp gitti ve geriye kalanlar da bazı

97 V. Ludwig. *–İngilizce ed.*

eyalet meclisi üyeleriyle muğlak bir anlaşma imzaladıktan sonra evlerine döndü. Taleplerinin karşılanması sonrasında bağnazca köylü düşmanı kesilen kentlerin sağladığı birlikler sayesinde ordusu daha da güçlenmiş olan Ulrich, anlaşmaya rağmen Rems Vadisi'ne saldırdı, buradaki kentler ve köyler yağmalandı. 1600 köylü tutuklandı, bunların 16'sının hemen başları kesildi, diğerlerinin çoğu Ulrich'in kasasına girecek olan ağır para cezalarına çarptırıldı. Pek çoğu uzun süre hapiste kaldı. Örgütün yeniden kurulmasını ve köylülerin her tür toplantısını engellemek için katı ceza yasaları çıkarıldı ve Svabya soyluları tüm ayaklanma girişimlerini bastırmak için özel bir birlik kurdu. – Yine de Yoksul Konrad'ın belli başlı önderleri İsviçre'ye kaçmayı başarmıştı ve çoğu birkaç yıl sonra teker teker evlerine döndü.

Württemberg'deki hareketle eş zamanlı olarak, Breisgau ile Baden sınır kontluğunda yeni *Bundschuh* faaliyetlerinin belirtileri görüldü. Bühl'de Haziran ayında bir ayaklanma girişimi oldu, ama Sınır Kontu Philipp tarafından hemen dağıtıldı, hareketin önderi Gugel-Bastian Freiburg'da tutuklandı ve başı kesildi.

Aynı 1514 yılında, yine ilkbaharda *Macaristan*'da genel bir köylü savaşı patlak verdi. Türklere yönelik bir Haçlı Seferi için vaazlar veriliyordu ve buna katılan serfler ile bağımlı köylülere her zaman olduğu gibi özgürlük vaat ediliyordu. Yaklaşık 60.000 kişi bir araya geldi ve Türklere karşı yapılan önceki savaşlarda kendisini göstermiş ve soyluluk unvanı kazanmış bir Sekel[98] olan György Dózsa'nın komutası altına sokuldular. Ama Macar şövalyeleri ile kodamanları, mülklerini ve uşaklarını ellerinden alabilecek olan bu Haçlı Seferine sadece hoşnutsuzlukla bakıyordu. Yalıtık köylü topluluklarının peşine düştüler ve serflerini zora başvurarak ve onlara eziyet ederek geri aldılar. Bunun

98 Sekeller, günümüzde Romanya sınırları içinde yaşayan bir Macar azınlığıdır. Kökenleri tartışma konusudur. – *Türkçe ed.*

haberi Haçlı ordusuna ulaştığında ezilmiş köylüler öfkeye kapıldı. Haçlı Seferinin en ateşli vaizlerinden ikisi, Laurentius ile Barnabás, devrimci söylevleriyle ordunun içinde soylulara yönelik nefreti körükledi. Dózsa'nın kendisi de birliklerinin hain soylulara yönelik öfkesini paylaşıyordu; Haçlı ordusu devrimci bir orduya dönüştü ve Dózsa bu yeni hareketin başına geçti.

Peşte yakınındaki Rákos çayırında köylüleriyle birlikte kamp kurdu. Soylular partisinin yakın köylerdeki ve Peşte'nin kenar mahallelerindeki adamlarıyla yaşanan anlaşmazlıklar çatışmaları başlattı; kısa bir süre sonra çarpışmalar yaşandı ve sonunda köylülerin eline düşen tüm soylular için bir Sicilya Akşam Ayini[99] düzenlenirken çevredeki tüm şatolar ateşe verildi. Sarayın tehditleri boşunaydı. Halk adaletinin ilk örnekleri başkent duvarlarının altında soylulara uygulanırken, Dózsa yeni hamleler yaptı. Ordusunu beş kola ayırdı. İkisi, herkesi ayaklandırmak ve soyluları yok etmek için Yukarı Macaristan dağlarına gönderildi. Peşteli bir yurttaş olan Ambros Száleresi komutasındaki üçüncüsü, başkenti gözlemek için Rákos'ta kaldı; dördüncüsü ve beşincisi Dózsa ile kardeşi Gergely'nin komutası altında Szegedin'e yöneldi.

Bu arada soylular Peşte'de toplanmış ve Transilvanya Voyvodası Johann Zápolya'yı yardıma çağırmıştı. Száleresi'nin köylü ordusundaki kentli unsurlarla birlikte düşman tarafına geçmesinden sonra, soylular, Budapeşteli kentlilerle birlikte, Rákos'ta kamp kurmuş olan isyancı birliklere saldırdı ve onları yok etti. Bir sürü tutsak en barbarca şekillerde öldürüldü, geri kalanları da burunları ve kulakları kesilmiş olarak evlerine yollandı.

Dózsa, Szegedin önünde başarısızlığa uğradı ve Bátori István ile Piskopos Csáky tarafından komuta edilen bir soylular or-

99 31 Mart 1282'de Palermo'da akşam ayini için çalınan kilise çanları işgalci Fransızlara yönelik halk ayaklanmasını başlatmıştı; isyancılar binlerce şövalye ile askeri öldürmüştü. Ayaklanma Sicilya'nın kurtuluşunu sağlamıştı. –*Almanca ed.*

dusunu yenilgiye uğrattıktan ve aralarında piskoposun ve kraliyet hazinedarı Teleki'nin de bulunduğu tutsakları Rákos'taki barbarlıklar nedeniyle kanlı misillemelere tabi tuttuktan sonra Csanád üzerine yürüyüp bu kenti ele geçirdi. Csanád'da cumhuriyeti, soyluluğun kaldırıldığını, genel eşitliği ve halkın egemenliğini ilan ettikten sonra, Bátori'nin sığınmış olduğu Temeşvar üzerine yürüdü. Ancak, bu müstahkem kenti iki ay boyunca kuşatma altında tutar ve Anton Hosszu tarafından komuta edilen yeni bir ordunun desteğini alırken, Yukarı Macaristan'a yollamış olduğu iki silahlı topluluk pek çok muharebede soylulara yenilmiş ve Johann Zápolya, Transilvanya ordusunun başında onun üzerine yürümeye başlamıştı. Ani bir saldırıya uğrayan köylüler Zápolya tarafından dağıtıldı, Dózsa tutsak düştü, kızgın bir tahtın üzerinde kızartıldı ve hayatlarının bağışlanması bu koşula bağlanmış olan kendi adamları tarafından canlı canlı yendi. Dağıtılmış ve Laurentius ile Hosszu tarafından yeniden toplanmış olan köylüler bir kez daha yenilgiye uğratıldı ve düşmanın eline geçenlerin tümü ya kazığa oturtuldu ya da asıldı. Binlerce köylü cesedi yol kenarlarında ya da yakılmış köylerin girişlerinde sallanıyordu. Anlatılanlara göre 60.000'e yakın köylü savaş sırasında ölmüş ya da katledilmişti. Soylular, bir sonraki eyalet meclisi toplantısında, köylülerin köleliğinin yeniden eyalet yasası olarak tanınmasını sağladı.

Aynı dönemde "Rüzgârlı Sınır Bölgesi"nde, yani Karintiya, Karniyola ve Stirya'da patlak veren köylü ayaklanmasının temelinde, soylular ve imparatorluk memurları tarafından ezilen, Türk işgalleriyle yakılıp yıkılan ve kıtlıklara maruz kalan bu bölgede, daha 1503'te kurulmuş ve daha önce de bir ayaklanmaya yol açmış olan *Bundschuh* türü bir komplo örgütü vardı. Bu bölgedeki Sloven köylüler ve Alman köylüleri daha 1513'te *stara prawa* (eski haklar) bayrağını yeniden yükseltmişti ve köylülerin o yıl yine yatışmış, daha büyük bir kitle hâlinde toplandıkları

1514 yılında da İmparator Maximilian'ın eski hakları yeniden getireceğine dair açık sözüyle dağılmış olmalarına karşın, hep aldatılmış olan halkın öç alma savaşı 1515 ilkbaharında çok daha şiddetli bir şekilde patlak verdi. Macaristan'da olduğu gibi, her yerde şatolar ve manastırlar yakılıp yıkıldı ve tutsak edilen soylular köylü jürileri tarafından yargılandı ve başları kesildi. Stirya'da ve Karintiya'da, imparatorluk yüzbaşısı Dietrichstein, ayaklanmayı hemen bastırmayı başardı. Karniyola'da ise ayaklanma, ancak Rain baskını (1516 sonbaharı) ve bunun ardından, Avusturyalıların, Macar soylularının alçaklıklarıyla yarışan sayısız zulmü sayesinde bastırılabildi.

Bu kadar kesin bir dizi yenilginin ve soyluların kitlesel zulümlerinin ardından Alman köylülerinin uzun bir süre boyunca sakin kalmış olmaları anlaşılır bir şeydir. Yine de ne komplolar ne de yerel ayaklanmalar tümüyle son buldu. Daha 1516'da *Bundschuh* ve Yoksul Konrad mültecilerinin çoğu Svabya'ya ve Yukarı Ren'e geri dönmüştü ve *Bundschuh* Kara Orman'da eski canlılığına kavuşmuştu. 1513 tarihli eski *Bundschuh* bayrağını hâlâ göğsünde saklayan Joss Fritz yine Kara Orman'da dolaşıyor ve büyük işler yapıyordu. Komplo örgütü yeniden örgütlenmişti. Dört yıl önce olduğu gibi Kniebis'te toplanma çağrıları yapılmıştı. Ama sır korunmadı, hükümetler konudan haberdar oldu ve müdahale ettiler. Pek çoğu yakalanıp öldürüldü; aralarında Joss Fritz'in de bulunduğu en etkin ve en zeki üyeler kaçmak zorunda kaldı; Joss Fritz bu sefer de ele geçirilememişti; ancak anlaşıldığı kadarıyla kısa bir süre sonra İsviçre'de ölmüş, çünkü bu andan itibaren adı hiçbir yerde anılmamaktadır.

IV

[Soyluların Ayaklanması]

Dördüncü *Bundschuh* komplosunun Kara Orman'da bastırıldığı dönemde, Luther, Wittenberg'de, bütün sınıfları yarattığı girdabın içine sürükleyecek ve bütün imparatorluğu sarsacak hareketin işaretini verdi. Türingiyalı Augustinus'çunun tezleri[100] barut fıçısına çarpmış yıldırım etkisi yarattı. Hem şövalyelerin hem de kentlilerin, hem köylülerin hem de pleblerin, hem egemenlik düşkünü prenslerin hem de alt kademelerdeki din adamlarının, hem gizemci gizli tarikatların hem de bilginlerin ve yergici-hicivci yazar muhalefetinin[101] çok çeşitli ve çelişkili özlemleri, ilk aşamada, bu tezlerde ortak genel ifadelerini buldu ve şaşırtıcı bir hızla bu tezlerin çevresinde toplandılar. Muhalif unsurların bir gecede oluşan bu ittifakı, ne kadar kısa sürmüş olursa olsun, hareketin devasa gücünü birdenbire açığa çıkardı ve onu çok büyük bir hızla ileriye taşıdı.

Ama tam da hareketin bu hızlı gelişimi, onun içindeki anlaşmazlık tohumlarını çok kısa bir süre içinde geliştirmek, en azından, galeyana kapılmış olan kitlenin toplumsal konumları gereği doğrudan doğruya karşıtlık içinde bulunan unsurlarını

100 Dinsel kariyerini Türingiya'daki bir Augustinus manastırında basit bir keşiş olarak başlatan Luther'in 31 Ekim 1517'de Wittenberg'deki kale kilisesinin kapısına Latince olarak astığı 95 tez. Söz konusu tezler günahların para karşılığında bağışlanmasına ve Katolik Kilisesi'nin suistimallerine yönelik şiddetli bir protesto içeriyordu. *–Almanca ed.*

101 Rönesans döneminin hümanist yazarları, saray şiirinin ağdalı üslubunun ve feodal toplumun üst katmanlarının gösterişli âdetlerinin komikliğini açığa çıkarmak için edebî eserlerinde hicve, yani bir tür kara mizaha sıkça başvuruyordu. *–Almanca ed.*

yeniden birbirlerinden koparmak ve onları olağan düşmanlık konumlarına döndürmek zorundaydı. Alacalı bulacalı muhalefet kitlesinin iki çekim merkezi çevresinde kutuplaşması Reform hareketinin daha ilk yıllarında gerçekleşti; soylular ve kentliler kayıtsız şartsız Luther'in çevresinde toplandı; köylüler ve plebler ise, henüz Luther'i doğrudan doğruya bir düşman olarak görmeksizin, eskiden olduğu gibi ayrı, devrimci bir muhalefet partisi oluşturmaya devam etti. Tek fark, hareketin şimdi, Luther'den önceki döneme göre çok daha genel, çok daha derin olması ve bunun da, keskin bir şekilde dile getirilen karşıtlığı ve iki taraf arasındaki doğrudan mücadeleyi kaçınılmaz kılmasıydı. Bu doğrudan karşıtlık hızla kendisini gösterdi. Prenslerin, şövalyelerin ve kentlerin, çoğunluğu Lutherci ya da en azından Lutherciliğe eğilim gösteren güçlerden oluşan orduları köylü ve pleb topluluklarını dağıtırken, Luther ile Münzer basın ve kürsüler aracılığıyla mücadeleye tutuştu.

Reform hareketini benimseyen farklı unsurların çıkarlarının ve gereksinimlerinin ne ölçüde farklılaştığı, Köylü Savaşı'ndan önce soyluların kendi taleplerini prensler ve din adamları aleyhine kabul ettirme girişiminde bulunmuş olmalarından anlaşılabilir.

Alman soylu sınıfının 16. yüzyılın başında hangi konumu almış olduğunu yukarıda görmüştük. Bu sınıf, güçleri günden güne artan dünyevi ve ruhani prensler karşısındaki bağımsızlığını kaybetmek üzereydi. Aynı dönemde, kendisi ne kadar zayıflıyorsa imparatorluk iktidarının da o kadar zayıflamakta ve imparatorluğun belli sayıdaki egemen prensliğe bölünmekte olduğunu görüyordu. Ona göre, kendi çöküşü, bir ulus olarak Almanların çöküşüyle aynı anlama gelmek zorundaydı. Ayrıca, soylu sınıfı ve özellikle de doğrudan doğruya imparatorluğa bağlı olan soylular, hem askerî görevleri hem de prensler karşısındaki konumlarıyla, imparatorluğu ve imparatorluk ikti-

darını doğrudan doğruya temsil eden sınıfı oluşturuyordu. Bu sınıf en ulusal sınıftı ve imparatorluk iktidarı ne kadar güçlü olursa prensler o kadar zayıf ve o kadar az sayıda, Almanya ne kadar birleşikse bu sınıf o kadar güçlü oluyordu. Şövalyelerin, Almanya'nın acınası siyasal konumu hakkındaki; imparatorluk hanedanının miras yoluyla illeri birbiri ardına imparatorluğa bağlaması ölçüsünde imparatorluğun dış politikada zayıflaması hakkındaki; yabancı güçlerin Almanya'nın içindeki entrikaları ve Alman prenslerin imparatorluk iktidarına karşı yabancı ülkelerle kurduğu kumpaslar hakkındaki genel öfkesi bundan kaynaklanıyordu. Dolayısıyla, soyluların taleplerinin başında, prensleri ve yüksek din görevlilerini hedef alacak bir imparatorluk reformu talebinin gelmesi kaçınılmazdı. Bu talebi formüle etme işini, Alman soylularının ordudaki ve devletteki temsilcisi *Franz von Sickingen* ile birlikte soyluların teorik temsilcisi *Ulrich von Hutten* üstlendi.

Hutten, soylular adına talep ettiği imparatorluk reformunu çok açık şekilde dile getirdi ve çok radikal bir şekilde kaleme aldı. Tam olarak, tüm prensliklerin kaldırılması, tüm ruhani prensliklerin ve malların sekülerleştirilmesi, başında bir kral bulunan ve yaklaşık olarak geçmişteki Polonya cumhuriyetinin iyi günlerindeki örneğine benzeyen bir *soylu demokrasisi*nin kurulması isteniyordu. Hutten ile Sickingen, asıl olarak askerî bir sınıf oluşturan soyluların egemenliğini kurma, bölünmenin taşıyıcılığını yapan prensleri görevden alma, din adamlarının iktidarını ortadan kaldırma ve Almanya'yı Roma'nın dinsel egemenliğinden kurtarma yoluyla imparatorluğa birliğini, özgürlüğünü ve gücünü yeniden kazandırabileceklerine inanıyordu.

Polonya'da ve biraz değişik biçimiyle ilk yüzyıllarda Cermenler tarafından fethedilen ülkelerde var olduğu hâliyle serfliğe dayalı soylu demokrasisi, en ham toplum biçimlerinden

biridir ve çok olağan bir şekilde, çok daha ileri bir aşama olan gelişkin feodal hiyerarşiye doğru gelişim gösterir. Dolayısıyla bu katıksız soylu demokrasinin kurulması 16. yüzyılda olanaksızdı. Almanya'da önemli ve güçlü kentlerin bulunması bile bunu olanaksız kılmaya yetiyordu. Diğer yandan, alt kademelerdeki soylular ile kentler arasında, İngiltere'de sınıf ayrımcılığına dayalı feodal monarşinin anayasal burjuva monarşisine dönüşümünü sağlamış olan ittifakın kurulması da olanaksızdı. Almanya'da eski soylu sınıfı kendisini korurken İngiltere'de bu sınıf Güller Savaşı[102] ile yok edilerek 28 aileden ibaret kalmıştı ve onun yerini burjuva kökenli, burjuva eğilimli yeni bir soylu sınıfı almıştı; Almanya'da serflik varlığını korurken ve soyluların *feodal* gelir kaynakları bulunurken İngiltere'de serflik neredeyse tümüyle ortadan kaldırılmıştı ve basit burjuva toprak sahipleri olan soyluların bir burjuva gelir kaynağı vardı: toprak rantı. Son olarak, mutlak monarşinin (Fransa'da XI. Louis'den beri soylular ile burjuvazi arasındaki karşıtlığın yol açtığı ve durmadan gelişen)merkezîleşmesi, Almanya'da, ulusal merkezîleşmenin koşullarının hiç bulunmaması ya da sadece tohum hâlinde olması nedeniyle bile olanaksızdı.

Hutten bu koşullar altında idealini pratiğe dökme yolunda ne kadar adım atarsa o kadar çok sayıda ödün vermek zorunda kalıyor ve onun imparatorluk reformunun ana hatları kaçınılmaz olarak o kadar belirsizleşiyordu. Soylu sınıfı, bu girişimi kendi başına hayata geçirmesini sağlayacak kadar güçlü değildi ve prensler karşısındaki artan zayıflığı bunu kanıtlıyordu. Müttefiklere sahip olmak zorunluydu ve kentlerden, köylülerden ve

102 1455 ile 1485 yılları arasında, simgesi kırmızı gül olan Lancester hanedanı ile simgesi beyaz gül olan York hanedanı ve bunların taraftarları arasında, İngiltere tahtının denetimi için yürütülen savaşlar. Eski feodal ailelerin neredeyse tümüyle ortadan kalkmasına yol açan bu savaşlar Tudors hanedanının başa geçmesine ve mutlak bir monarşinin kurulmasına yol açmıştı. – *Türkçe ed.*

Reform hareketinin etkili teorisyenlerinden başka müttefik adayı yoktu. Ama kentler, soylu sınıfını, ona güvenmemelerine ve onunla kurulacak her tür ittifakı reddetmelerine yol açacak kadar iyi tanıyordu. Köylüler, onları sömüren ve onlara kötü davranan soylu sınıfını, çok haklı olarak baş düşmanları sayıyordu. Teorisyenlerse kentlileri, prensleri ya da köylüleri önemsiyordu. Zaten, soylu sınıfı, temel amacı soyluların yüceltilmesinden başka bir şey olmayan bir imparatorluk reformuyla kentlilere ve köylülere hangi somut vaatte bulunabilirdi? Hutten, bu koşullar altında, propaganda yazılarında soyluların, kentlerin ve köylülerin gelecekteki karşılıklı konumları hakkında az şey söylemekten ya da hiçbir şey söylememekten, bütün suçu prenslerin, din adamlarının ve Roma'ya bağımlılığın üzerine yıkmaktan ve kentlilere, çıkarlarının, prensler ile soylular arasında yürütülecek olan mücadelede en azından tarafsız kalmalarını gerektirdiğini göstermekten başka bir seçeneğe sahip değildi. Hutten, serfliğin ve köylülerin soylular karşısındaki yükümlülüklerinin kaldırılmasından hiçbir yerde söz etmez.

O dönemde, Alman soylularının köylüler karşısındaki konumu, Polonya soylularının 1830-46[103] ayaklanmaları sırasında köylüler karşısında aldıkları konumun tam olarak aynısıydı. Modern Polonya ayaklanmaları sırasında olduğu gibi, o dönemde Almanya'da hareketi ancak bütün muhalefet partilerinin, özellikle de soylularla köylülerin bir ittifakı yürütebilirdi. Ama tam da bu ittifak her iki örnekte de *olanaksızdı*. Ne soylular siyasal ayrıcalıklarından ve köylüler üzerindeki feodal haklarından vazgeçmek zorunda hissediyordu kendilerini, ne de devrimci köylüler genel ve belirsiz beklentilerden hareketle tam da onları en fazla ezen sınıf olan soylularla bir ittifak kurmayı kabul edebilirdi. 1830 yılının Polonya'sında olduğu gibi 1522'nin Alman-

103 1850 baskısında "1830 sonrası". – *Almanca ed.*

ya'sında da soylular köylüleri kazanma şansını yitirmişti. Kır nüfusu ile soyluların birleşmesini, sadece, serfliğin ve bağımlılığın tamamen kaldırılması, soyluların bütün ayrıcalıklarından vazgeçmesi sağlayabilirdi; ama her ayrıcalıklı sınıf gibi soylular da, ayrıcalıklarından, fazlasıyla istisnai olan konumlarından ve gelir kaynaklarının en büyük bölümünden gönüllü olarak vazgeçmeyi hiçbir şekilde istemiyordu.

Bu nedenle, mücadele sonunda başladığında, soylular prenslerin karşısında yalnız kaldı. İki yüzyıldan beri soylu sınıfına karşı sürekli olarak alan kazanmış olan prenslerin bu sınıfı bu kez de kolayca ezeceğini öngörmek mümkündü.

Mücadelenin nasıl geçtiği biliniyor. Hutten ile daha o dönemde Orta Almanya soylularının siyasal-askerî lideri olarak kabul edilmiş olan Sickingen, 1522'de Landau'da, Renanya, Svabya ve Frankonya soylularının sözde savunma amaçlı altı yıllık bir birliğini kurdu. Sickingen, kısmen kendi olanaklarıyla ve kısmen yakın çevredeki şövalyelerin yardımıyla bir ordu topladı, Frankonya'da, Aşağı Ren bölgesinde, Hollanda'da ve Vestfalya'da asker toplama ve destek gücü gönderme işlerini örgütledi ve 1522 yılının Eylül ayında Trier'in seçmen prensbaşpiskoposuna[104] meydan okuyarak silahlı çatışmaları başlattı. Ama Sickingen Trier yakınlarında konum almışken, prenslerin hızlı müdahalesiyle destek güçlerinin yolu kesildi; Hessen eyalet kontu {*Landgraf*} ile Palatina seçmen prensi[105] Trier'in yardımına koştu ve Sickingen Landstuhl'daki şatosuna sığınmak zorunda kaldı. Hutten'in ve diğer dostlarının bütün çabalarına rağmen, ittifak hâlindeki soylular, prenslerin toplu ve hızlı eylemleri karşısında korkuya kapılarak Sickingen'i yüzüstü bıraktı. O da öldürücü bir yara aldı, Landsthul'u teslim etti ve hemen

104 Richard von Greifenklau. –*İngilizce ed.*

105 I. Philip ve V. Ludwig. –*İngilizce ed.*

ardından öldü. Hutten ise İsviçre'ye kaçmak zorunda kaldı ve birkaç ay sonra Zürih Gölü'deki Ufnau adasında öldü.

Bu yenilgiyle ve her iki önderinin ölümüyle birlikte, prenslerden bağımsız bir topluluk olarak soyluların gücü kırıldı. Bundan sonra soylular artık yalnızca prenslerin hizmetinde ve onların yönetimi altında hareket etti. Hemen arkadan patlak veren Köylü Savaşı, soylu sınıfını doğrudan ya da dolaylı olarak prenslerin himayesi altına girmeye daha da zorladı ve aynı zamanda, Alman soylularının, *kurtulmuş* köylülerle açık bir ittifak kurarak prensleri ve din adamlarını devirmeyi değil, prenslerin egemenliği altında köylüleri sömürmeye devam etmeyi tercih ettiğini gösterdi.

V

[Svabya-Frankonya Köylü Savaşı]

Luther'in Katolik hiyerarşisine savaş ilan ederek Almanya'daki bütün muhalefet unsurlarını harekete geçirdiği andan itibaren, köylülerin de kendi talepleriyle yeniden ortaya çıkmadıkları tek bir yıl geçmedi. 1518'den 1523'e kadar Kara Orman'da ve Yukarı Svabya'da yerel köylü ayaklanmaları birbirini izledi. 1524 ilkbaharından itibaren bu ayaklanmalar sistemlileşti. Bu yılın Nisan ayında Marchthal Manastırı köylüleri feodal angaryaları ve yükümlülükleri reddetti; Mayıs'ta St. Blasien köylüleri serflik harçlarını ödemeyi reddetti; Haziran'da Memmingen'e bağlı Steinheim'ın köylüleri ondalıkları da diğer harçları da ödemek istemediklerini bildirdi; Temmuz ve Ağustos aylarında Thurgau köylüleri ayaklandı ve kısmen Zürih'in arabuluculuğuyla, kısmen de çok sayıda köylüyü idam ettiren konfederasyonun[106] zorbalığıyla yatıştırıldılar. Sonunda, Stühlingen eyalet kontluğunda, *Köylü Savaşı*'nın dolaysız *başlangıcı* sayılabilecek olan daha kararlı bir ayaklanma gerçekleşti.

Stühlingen köylüleri birdenbire eyalet kontuna olan yükümlülüklerini reddetti, güçlü bir silahlı topluluk oluşturacak şekilde bir araya geldi ve 24 Ağustos[107] 1524'te Bulgenbach'lı *Hans Müller* yönetiminde Waldshut üzerine yürüdü. Burada kentlilerle birlikte bir Protestan kardeşlik birliği kurdular. Thomas Münzer'in dostu ve müridi olan vaizleri Balthasar *Hubmaier*'e yönelik dinsel baskılar nedeniyle Ön Avusturya[108] hükümetiyle

106 Kutsal Roma İmparatorluğu'nda, bağımsız küçük devletlerin oluşturduğu Eski İsviçre Konfederasyonu (*Eidgenossenschaft*). *–Türkçe ed.*

107 1850 ve 1875 baskılarında yanlışlıkla "Ekim". *–Almanca ed.*

108 *Bkz.* 95. dipnot. *–Türkçe ed.*

çatışma durumunda olmaları, kentlilerin bu birliğe katılmalarını kolaylaştırdı. Haftada üç kreuzerlik bir birlik vergisi koyuldu; o dönemin para değeriyle çok büyük bir miktardı bu. Köylüleri her yerde birliğe katmak için Alsace'a, Moselle'e, Yukarı Ren bölgesinin her yanına ve Frankonya'ya özel görevliler gönderildi ve birliğin amacının feodal egemenliğin kaldırılması, bütün şatoların ve manastırların yıkılması ve imparator dışındaki tüm efendilerin saf dışı bırakılması olduğu ilan edildi. Birliğin bayrağı *Alman üç renkli bayrağıydı.*[109]

Ayaklanma bugünkü bütün Yukarı Baden bölgesine hızla yayıldı. Hemen hemen bütün silahlı güçleri İtalya'da Fransa Kralı I. François'ya karşı savaşta olan Yukarı Svabya soyluları dehşete kapıldı. Görüşmeler yoluyla işi sürüncemede bırakmaktan ve bu arada, "yakıp yıkmaya, yağmalayıp öldürmeye"[110] cüret etmiş olmaları nedeniyle köylüleri cezalandırmak için yeterince güç biriktirene kadar para ve asker toplamaktan başka çıkar yolları yoktu. Bu andan itibaren de, soyluların ve prenslerin bütün bir Köylü Savaşı boyunca sergiledikleri ve dağınık ve zor örgütlenen köylüler karşısındaki en güçlü silahları olan o sistemli ihanet, o süreklileşmiş sözünde durmama ve sinsilik başladı. Prensleri, soyluları ve Güneybatı Almanya'nın imparatorluk kentlerini bir araya getiren Svabya Birliği araya girdi, ama köylülere herhangi bir somut ödün için güvence vermedi. Köylüler de hareketi sürdürdü. Bulgenbach'lı Hans Müller, 30 Eylül'den Ekim ortasına kadar Kara Orman üzerinden Urach ve Furtwangen'e yürüdü, askerî gücünü 3500 adama çıkardı ve onlarla (Stühlingen'den uzak olmayan) Ewattingen'de mevzilendi. Soyluların elinde 1700 adamdan fazlası yoktu ve bunlar da dağınık durumdaydı.

109 Siyah, kırmızı ve altın sarısı bayrak. –*Almanca ed.*

110 Soylular karşı-devrimci güçleri topladığında, Svabya Birliği'nin cezalandırma ordusuna komuta eden Truchsess'in isyancı Hegau köylülerine verdiği 15 Şubat 1525 tarihli ültimatomdan. Alıntının kaynağı: Zimmermann, *a.g.y.*, Th. 2, s. 33-34. –*Almanca ed.*

Bulgenbach'lı Hans Müller bir ateşkesi kabul etmek zorundaydı ve gerçekten de Ewattingen kampında ateşkes anlaşmasına varıldı. Köylülere, taraflar arasında ya doğrudan doğruya ya da hakemler aracılığıyla varılacak bir dostça anlaşma ve şikâyetlerin Stockach asliye mahkemesi tarafından incelenmesi vaat edildi. Hem soyluların hem de köylülerin birlikleri dağıldı.

Köylüler, Stockach mahkemesi tarafından onaylanması talep edilecek olan 16 madde üzerinde anlaşmaya vardı. Bu maddeler çok ılımlıydı. Avlanma haklarının, angaryaların, en ağır vergilerin ve genel olarak egemenlik ayrıcalıklarının kaldırılmasından, keyfî tutuklamalara ve keyfî kararlar alan taraflı mahkemelere karşı koruma sağlanmasından başka bir şey talep etmemişlerdi.

Buna karşılık soylular, köylüler evlerine döner dönmez, mahkemenin karar vermesine kadar tüm tartışmalı yükümlülüklerin geri getirilmesini istedi. Köylüler doğal olarak buna karşı çıktı ve beyleri mahkemeye verdi. Çatışma yeniden başladı; köylüler yeniden toplanırken prensler ve beyler birliklerini bir araya getirdi. Hareket bu kez Breisgau'nun ötesine kadar yayıldı ve Württemberg'in iç kısımlarına ulaştı. Köylü Savaşı'nın Alba'sı[111] olan *Georg Truchsess von Waldburg*'un komutası altındaki birlikler hareketi gözlemekle yetindi, tek tek bazı kollarına saldırdılar, ama ana gövdeye saldırmaya cesaret edemediler. Georg Truchsess köylülerin önderleriyle görüştü ve sağda solda bazı anlaşmalar imzalamayı başardı.

Aralık ayı sonunda Stockach asliye mahkemesindeki duruşmalar başladı. Köylüler, sadece soylulardan oluşan mahkemenin bileşimine karşı çıktı. Onlara cevap olarak imparatorun bir atama mektubu okundu. Duruşmalar uzayıp gitti ve bu arada soylular, prensler ve Svabya Birliği silahlandı. Hâlâ Avusturya'ya bağlı olan miras kalmış toprakların dışında Württemberg'e, Kara Orman'ın

111 İspanyol generali ve devlet adamı Alba Dükü Fernando Álvarez de Toledo, 1566-1568 Hollanda Devrimini kanlı bir şekilde bastırmıştı. *-Türkçe ed.*

Baden sınırları içinde kalan bölümüne ve Güney Alsace'a da hükmeden Arşidük Ferdinand, isyancı köylülere karşı en büyük sertliğin gösterilmesini emretti. Yakalanmalı, işkenceye tabi tutulmalı, acımasızca vura vura öldürülmeliydiler; en kolay yol hangisiyse onunla yıkıma uğratılmalıydılar, sahip oldukları şeyler yakılıp yıkılmalıydı ve karıları ile çocukları ülkeden kovulmalıydı. Prensler ile beyler ateşkese işte bu şekilde uyuyor ve dostça arabuluculuk ile şikâyetlerin incelenmesinden işte bunları anlıyorlardı. Augsburg'daki Welser hanedanının avans para verdiği Arşidük Ferdinand yangından mal kaçırır gibi silahlandı. Svabya Birliği üç ayrı tarih için para ve asker kontenjanları belirledi.

Bu ana kadarki ayaklanmalar Thomas Münzer'in Oberland'da (Baden) bulunduğu beş aylık süreyle aynı döneme rastlamaktadır. Hareketin patlak vermesi ve seyri üzerindeki etkisi hakkında dolaysız herhangi bir kanıt elde bulunmasa bile, bu etkinin varlığı dolaylı bir şekilde kesin olarak saptanmıştır. Köylüler arasındaki daha kararlı devrimcilerin çoğu onun müritleri ve onun düşüncelerinin temsilcileridir. Tüm çağdaşları, en azından ilkini onun kaleme almadığı kesin olsa bile, hem On İki Madde'yi hem de Oberland köylülerinin Maddeler Mektubu'nu[112] ona atfeder. Henüz Türingiya'ya dönüş yolundayken isyancı köylülere yönelik olarak kararlı bir devrimci çağrı yayımlamıştı.[113]

112 On İki Madde: *Bkz.* Zimmermann, *a.g.y.*, Th. 2, s. 99-106. Maddeler Mektubu: *Bkz.* a.g.y., s. 111-113. *-Almanca ed.*

113 1525'te Nürnberg'de basılan anonim broşür kastediliyor: *An die Versammlung gemeiner Pawerschaft, so in Hochteutscher Nation und viel anderer Ort, mit empörung und uffruhr entstanden, ob ihr Empörung billicher oder unbillicher gestalt geschehn, und was sie der Oberkeit schuldig oder nicht schuldig seind, gegründet aus der heil, göttlichen Geschrift, von Oberlendischen Mitbrüdern guter maynung ausgangen und beschriben.* (Yukarı Alman ulusunun ve diğer pek çok yörenin tüm köylülerinin öfkeyle ve isyanla ortaya çıkmış olan meclisine hitaben, öfkelerinin haklı olup olmadığına ve otoritelere ne yapmaları ve ne yapmamaları gerektiğine dair; Kutsal Kitap temel alınarak ve Oberland'daki kardeşlerimizin onayıyla hazırlanmış ve kaleme alınmıştır.) W. Zimmermann bu broşürün Thomas Münzer tarafından yazıldığını kabul etmişti (*krş.* Zimmermann, *a.g.y.*, Th. 2, s. 113). *-Almanca ed.*

Bu sırada, 1519'dan beri Württemberg'den uzaklaştırılmış durumda olan Dük Ulrich, köylülerin yardımıyla topraklarını yeniden kazanmak için entrikalar çeviriyordu. Gerçekten de, kovulmasından beri devrimci partiyi kullanmaya çalışmış ve onu sürekli olarak desteklemişti. 1520 ile 1524 yılları arasında Kara Orman'da ve Württemberg'de yaşanan yerel huzursuzlukların çoğuna adı karışmıştır ve şimdi de doğrudan doğruya Hohentwiel'deki şatosundan Württemberg'e bir baskın düzenlemek için silahlanıyordu. Ne var ki, köylüler tarafından yalnızca kullanıldı, onlar üzerinde hiçbir zaman etkisi olmadı ve güvenlerini hiçbir zaman kazanamadı.

İki taraftan hiçbiri belirleyici bir adım atmadı ve kış bu şekilde geçti. Soylu beyler saklanırken köylü ayaklanması yayıldı. 1525 yılının Ocak ayında Tuna, Ren ve Lech nehirleri arasında bulunan bütün bölge tam bir kaynama durumundaydı ve Şubat ayında fırtına koptu.

Bulgenbach'lı Hans Müller'in komuta ettiği *Kara Orman-Hegau Topluluğu* Ulrich von Württemberg ile birlikte komplo kurar ve kısmen onun başarısız Stuttgart seferine katılırken (Şubat-Mart 1525), Ulm'ün yukarısındaki Ried'deki köylüler 9 Şubat'ta ayaklandı, Baltringen'deki bataklıklarla çevrili bir kampta toplandı, *kızıl bayrağı* çekti ve Ulrich Schmid'in komutası altında *Baltringen Topluluğu*nu oluşturdu. 10.000-12.000 adam gücündeydiler.

25 Şubat'ta 7000 adam gücündeki *Yukarı Allgaeu Topluluğu* Schussen'de toplandı, çünkü söylentilere göre askerî birlikler burada da ortaya çıkmış olan hoşnutsuz insanların üzerine yürüyordu. Bütün kışı başpiskoposlarıyla[114] çatışma içinde geçirmiş olan Kempten'liler de ayın 26'sında toplandı ve onlarla birleşti. Memmingen ve Kaufbeuren kentleri, bazı koşullarla hareke-

114 Sebastian von Breitenstein. *-İngilizce ed.*

te katıldı; ama kentlerin bu mücadelede takındıkları tutumun muğlaklığı burada bile ortaya çıkmıştı. 7 Mart'ta Memmingen'de tüm Yukarı Allgaeu köylüleri için On İki Memmingen Maddesi kabul edildi.

Allgaeu köylülerinin mesajı üzerine, Konstanz Gölü kıyısında, Eitel Hans'ın[115] komutası altında *Göl Topluluğu* oluştu. Bu topluluk da hızla güçlendi. Ana karargâhı Bermatingen'deydi.

Benzer şekilde, Aşağı Allgaeu'da, daha Mart ayının ilk günlerinde, Ochsenhausen ve Schellenberg bölgelerinde, Truchsess'in hüküm sürdüğü Zeil'da ve Waldburg'da köylüler ayaklandı. 7000[116] adam gücündeki bu *Aşağı Allgaeu Topluluğu* Wurzach'ta kamp kurdu.

Bu dört topluluk, Hegau maddelerinden çok daha ılımlı olan ve silahlı toplulukların soylular ve hükümetler karşısındaki tutumuna ilişkin noktalarda da dikkat çekici bir kararlılık yoksunluğu sergileyen bütün Memmingen maddelerini kabul etti. Bu tür bir kararlılığın bazı yerlerde ortaya çıkması ancak savaş sırasında, köylülerin düşmanlarının davranış tarzı hakkında deneyim kazanmaları sonrasında gerçekleşti.

Bu silahlı topluluklarla aynı zamanda, bir altıncısı da Tuna kıyısında kuruldu. Ulm'den Donauwörth'e kadar uzanan bütün bir bölgeden, Iller, Roth ve Biber vadilerinden köylüler Leipheim'a geldi ve orada bir kamp kurdu. 15 yerleşim yerinden eli silah tutan bütün erkekler ve 117 yerleşim yerinden destek güçleri toplanmıştı. Leipheim Topluluğunun önderi Ulrich Schön, vaizi ise Leipheim papazı Jakob Wehe'ydi.

Dolayısıyla, Mart ayının başında, altı kampta, 30.000 ile 40.000 arasında silahlı isyancı Yukarı Svabya köylüsü vardı. Bu köylü toplulukları çok karışık bir yapıdaydı. Devrimci par-

115 "Hans Eitel" olmalı. –*Türkçe ed.*

116 Zimmermann'a göre 5000. –*Almanca ed.*

ti (Münzer'in partisi) her yerde azınlıktaydı. Yine de her yerde köylü kamplarının çekirdeğini ve omurgasını oluşturuyordu. Köylülerin çoğunluğu, inatla tehdit edici bir tutum takınarak elde etmeyi umdukları ödünler için kendilerine güvence verilmesi durumunda beylerle bir anlaşmaya varmaya hep hazırdı. Üstelik iş uzadıkça ve prenslerin orduları yaklaştıkça savaşmaktan yoruldular ve hâlâ kaybedecek bir şeyleri olanların çoğu evlerine döndü. Ayrıca, disiplini zorlaştıran, köylülerin moralini çökerten ve geldikleri kadar kolayca giden serseri lumpen proletarya, topluluklara yığınlar hâlinde katılmıştı. Bu bile, köylü topluluklarının başlangıçta neden her yerde savunmada kaldığını, kamplarda morallerinin neden çöktüğünü ve neden, taktik yetersizlikleri ve iyi önderlerin azlığı bir yana bırakıldığında bile, prenslerin ordularına hiçbir şekilde kafa tutamayacak durumda olduklarını açıklamaya yeter.

Silahlı topluluklar henüz bir araya gelme aşamasındayken Dük Ulrich topladığı askerlerle ve bazı Hegau köylüleriyle Hohentwiel'den Württemberg'e girdi. Köylüler o zaman diğer taraftan Truchsess von Waldburg'un askerlerinin üzerine yürüseydi Svabya Birliği'nin işi biterdi. Ama köylü topluluklarının tamamen savunmada kalmaları, Truchsess'in kısa bir süre sonra Baltringen, Allgaeu ve Göl köylüleriyle ateşkes anlaşmasına varmasını, görüşmeleri başlatmasını ve sorunun çözüme bağlanacağı tarih olarak paskalyadan önceki ikinci pazar gününü (2 Nisan) belirlemesini mümkün kıldı. Bu arada Dük Ulrich'in üzerine yürüme, Stuttgart'ı işgal etme ve daha 17 Mart'ta onu Württemberg'i yeniden terk etmek zorunda bırakma olanağını buldu. Ardından sıra köylülere gelmişti; ama kendi ordusundaki paralı askerler isyan etti ve köylülerin üzerine yürümeyi reddettiler. Truchsess asileri yatıştırmayı başardı ve yeni destek güçlerinin toplandığı Ulm'e yürüdü. Kirchheim unter Teck'te bir gözcü kampı bırakmıştı.

Sonunda eli kolu serbest kalmış ve ilk askerlerini toplamayı başarmış olan Svabya Birliği o zaman maskesini attı ve "köylülerin kendi iradeleriyle giriştikleri her eylemi silah zoruyla ve Tanrı'nın yardımıyla bastırmaya kararlı" olduğunu bildirdi.[117]

Bu arada köylüler ateşkese kesin olarak bağlı kalmıştı. Paskalyadan önceki ikinci pazar günü yapılacak olan görüşme için taleplerini, yani ünlü *On İki Madde*'yi belirlemişlerdi. Din adamlarının cemaatler tarafından seçilmesini ve görevden alınabilirliğini, küçük ondalığın kaldırılmasını ve büyüğünün[118] de papaz maaşından arta kalan kısmının kamu yararına kullanılmasını, serfliğin, balık tutma ve avlanma haklarının ve ölüm tazminatının[119] kaldırılmasını, aşırıya varan angaryaların, vergilerin ve kiraların sınırlandırılmasını, topluluklardan ve bireylerden zorla alınmış olan ormanların, çayırların ve ayrıcalıkların geri verilmesini ve adalette ve yönetimde keyfiliğe son verilmesini istemişlerdi. Görüldüğü üzere, ılımlı, uzlaşmacı parti silahlı köylü toplulukları arasında henüz çok daha büyük bir ağırlığa sahipti. Devrimci parti kendi programını daha önce, "*Maddeler Mektubu*"yla[120] ortaya koymuştu. Tüm köylülere yönelik bu açık mektup, onları, tüm yükümlülüklerin ister ("pek mümkün olmasa bile") güzellikle ister zorla kaldırılması için "Hıristiyan Birlik ve Kardeşliği"ne katılmaya çağırır ve bunu reddeden herkesi "dünyevi aforoz"la, yani toplumdan kovulmakla ve birlik üyeleriyle her tür ilişkilerinin kesilmesiyle tehdit eder. Soylular,

117 Bu karar, Mart 1525'te, Svabya Birliği'nin temsilcilerinin henüz isyancılarla görüşmekte olduğu bir sırada, birlik yetkililerinin Ulm'de düzenlediği bir danışma toplantısında kaleme alındı. Ulm arşivindeki bir belgede yer alan bu karar Zimmermann tarafından aktarılmıştır (*a.g.y.*, Th.2, s. 167). –*Almanca ed.*

118 Köylüler kiliseye tahıl ve şarap için "küçük ondalık", diğer tarım ürünleri için "büyük ondalık" ödüyordu. –*Türkçe ed.*

119 Bağımlı bir köylü öldüğünde, eşinin ve çocuklarının, zararını karşılamak için toprak sahibine ödedikleri tazminat. –*Türkçe ed.*

120 *Bkz.* 112. dipnot. –*Türkçe ed.*

din adamları ve keşişler bunları kendi istekleriyle terk edip diğer insanlar gibi sıradan evlere taşınmadıkça ve Hıristiyan birliğine katılmadıkça tüm şatolara, manastırlara ve kilise mülklerine de dünyevi aforoz uygulanacaktı. – Dolayısıyla, 1525 bahar ayaklanmasından önce kaleme alındığı açık olan bu radikal manifestoda, her şeyden önce devrim ve hâlâ egemen olan sınıflar üzerindeki tam bir zafer söz konusudur ve "dünyevi aforoz", sadece, öldürülecek olan baskıcılar ile hainleri, ateşe verilecek olan şatoları, el koyulacak ve hazineleri paraya çevrilecek olan manastırları ve kilise mülklerini hedef almaktadır.

Ama köylüler On İki Madde'lerini atanmış olan hakemlere daha sunamadan, Svabya Birliği'nin anlaşmayı çiğnediği ve askerî birliklerin yaklaşmakta olduğu haberi geldi. Hemen önlemlerini aldılar. Gaisbeuren'de, Allgaeu, Baltringen ve Göl köylülerinin genel bir toplantısı yapıldı. Dört topluluk birleştirildi ve bunlardan dört yeni kol oluşturuldu, kilise mallarına el koyulması, mücevherlerin savaş hazinesi yararına satılması ve şatoların yakılması kararlaştırıldı. Böylece, Maddeler Mektubu, resmî On İki Madde'nin yanında, savaş yönetmeliği oldu ve barışın sonuca bağlanacağı gün olarak belirlenen paskalyadan önceki ikinci pazar günü, *genel ayaklanma*nın tarihi oldu.

Her yerde artan huzursuzluk, köylülerin soylularla sürekli-leşmiş yerel çatışmaları, Kara Orman'daki altı aydır durmadan büyüyen ayaklanmanın ve bunun Tuna'ya ve Lech'e kadar yayılmasının haberi, kuşkusuz, Almanya'nın üçte ikisinde köylü ayaklanmalarının hızla birbirini izlemesini açıklamaya yeter. Ama bütün bu yalıtık ayaklanmaların eş zamanlılığı olgusu, hareketin başında, bu hareketi Anabaptist ve diğer eğilimlerden özel görevliler aracılığıyla örgütleyen kişilerin bulunduğunu kanıtlar. Daha Mart ayının ikinci yarısında Württemberg'de, Neckar'ın aşağı kesiminde, Odenwald'da ve Aşağı Frankonya ile Orta Frankonya'da karışıklıklar çıkmıştı; ama bunun öncesinde,

her yerde, paskalyadan önceki ikinci pazar günü olan 2 Nisan genel kalkışma günü olarak verilmişti ve her yerde kesin darbe, kitlesel ayaklanma, Nisan ayının ilk haftasında gerçekleşti. Allgaeu, Hegau ve Göl köylüleri de 1 Nisan'da alarm çanlarıyla ve kitlesel toplantılarla eli silah tutan bütün erkekleri kampa çağırdı ve Baltringen köylüleriyle aynı zamanda şatolara ve manastırlara yönelik saldırıları başlattılar.

Hareketin altı merkezinin bulunduğu *Frankonya*'da ayaklanma her yerde Nisan ayının ilk günlerinde patlak verdi. Aynı günlerde *Nördlingen* yakınlarında iki köylü kampı kuruldu, kentteki *Anton Forner*'in liderlik ettiği devrimci parti bunların yardımıyla üstünlük kurdu, Forner'i belediye başkanlığına atadı ve kentin köylülerle birleşmesini sağladı. *Ansbach* bölgesinde köylüler 1-7 Nisan arasında her yerde ayaklandı ve ayaklanma buradan Bavyera'ya kadar yayıldı. *Rothenburg* bölgesinde köylüler 22 Mart'tan beri silahlı durumdaydı; Rothenburg kentinde seçkinlerin egemenliği 27 Mart'ta Stephan von *Menzingen* yönetimindeki küçük burjuvalar ve plebler tarafından yıkılmıştı; ama kentin ana gelir kaynaklarını tam da köylülerin yükümlülükleri oluşturduğundan, yeni yönetim de köylüler karşısında çok sallantılı ve muğlak bir tutum aldı. Nisan ayının başında *Würzburg* prens-piskoposluk bölgesinde köylülerin ve küçük kentlerin genel bir ayaklanması patlak verdi ve *Bamberg* piskoposluk bölgesindeki genel isyan, piskoposu[121] beş gün içinde boyun eğmek zorunda bıraktı. Son olarak, kuzeyde, Türingiya sınırında, güçlü *Bildhausen köylü kampı* kuruldu.

Devrimci partinin başında bir soylu ve Hohenlohe kontlarının eski şansölyesi olan *Wendel Hipler* ile Krautheim yakınındaki Ballenberg'de hancı olan *Georg Metzler*'in bulunduğu Odenwald'da fırtına 26 Mart'ta koptu. Köylüler dört bir yandan

121 Weigand von Redwitz. *-İngilizce ed.*

Tauber üzerine yürüdü. Rothenburg kampından 2000 adam da onlara katıldı. Georg Metzler komutayı üstlendi ve bütün destek güçlerinin gelmesinden sonra 4 Nisan'da Jagst kıyısındaki Schöntal Manastırı'nın üzerine yürüdü; burada *Neckar Vadisi köylüleri* de ona katıldı. Bu sonuncular, Wendel Hipler'in belli sayıda komplocuyla ani bir saldırı düzenleyerek Öhringen'i ele geçirdiği ve çevredeki köylüleri harekete kazandığı sırada, Heilbronn yakınındaki Böckingen'de hancı olan *Jaecklein Rohrbach*'ın yönetimi altında, paskalyadan önceki ikinci pazar günü Flein'da, Sontheim'da vb. ayaklanma ilan etmişti. Schöntal'da birleşerek "*Açık Renkli Topluluk*"u kuran bu iki köylü kolu On İki Madde'yi kabul etti ve şatolar ile manastırlara akınlar düzenledi. Açık Renkli Topluluk 8000 adam gücündeydi ve topları ile 3000 ateşli silahı vardı. Frankonyalı bir şövalye olan *Florian Geyer* de onlara katıldı ve özellikle Rothenburg ile Öhringen'in yedek askerlerinden oluşan seçkin bir birlik olan Kara Topluluğu kurdu.

Çatışmaları Württemberg'in Neckarsulm'deki idarecisi Kont Ludwig von Helfenstein başlattı. Eline geçen bütün köylüleri oracıkta öldürttü. Açık Renkli Topluluk onun karşısına çıktı. Hem bu katliamlar hem de Leipheim Topluluğunun yenilgiye uğradığı, Jakob Wehe'nin öldürüldüğü haberlerinin gelmesi ve Truchsess'in gaddarlıkları köylüleri çileden çıkardı. Weinsberg'e kaçmış olan Helfenstein'a burada saldırıldı. Florian Geyer şatoya taarruz düzenledi, uzun süren mücadelelerin ardından kent ele geçirildi ve Kont Ludwig çok sayıda şövalyeyle birlikte tutsak edildi. Ertesi gün, 17 Nisan'da, Jaecklein Rohrbach silahlı topluluğun en kararlı adamlarıyla tutsakları yargıladı ve başta Helfenstein olmak üzere on dördünü iki sıra olarak dizilmiş mızraklılara öldürttü. Onları mahkûm edebileceği en aşağılayıcı ölüm cezasıydı bu. Weinsberg'in ele geçirilmesi ve Jaecklein'ın Helfenstein'dan aldığı teröristçe öç, soylular üzerindeki etkisi-

ni göstermekte gecikmedi. Löwenstein kontları köylü birliğine katıldı, daha önce katılmış ancak hiçbir yardımda bulunmamış olan Hohenlohe kontları ise istenmiş olan topları ve barutu hemen yolladı.

Önderler, "soyluların desteğini sağlayabileceği için", Götz von Berlichingen'i komutan olarak seçip seçmemeyi kendi aralarında tartıştı. Öneri iyi karşılandı. Ama köylülerin ve önderlerinin bu ruh hâlinde gericiliğin başlangıcını gören Florian Geyer, kendi Kara Topluluğunun başında isyancı köylülerden ayrıldı, kendi başına önce Neckar sonra da Würzburg bölgelerinde ilerledi ve geçtiği her yerde şatoları ve din adamı yuvalarını yakıp yıktı.

Silahlı topluluğun geri kalanı önce Heilbronn üzerine yürüdü. Bu güçlü özgür imparatorluk şehrinde, seçkinlerin karşısında, neredeyse her yerde olduğu gibi, bir kentli muhalefeti ve bir devrimci muhalefet vardı. Gizlice köylülerle anlaşan devrimci muhalefet, daha 17 Nisan'da çıkan bir kargaşa sırasında kentin kapılarını G[eorg] Metzler ve Jaecklein Rohrbach'a açtı. Köylü önderleri, adamlarıyla birlikte, kardeşlik birliğine kabul edilen, 1200 gulden para ve bir gönüllü taburu vermeyi kabul eden şehri ele geçirdi. Yalnızca kilise malları ve Töton Şövalyelerinin[122] malları yağmalandı. Köylüler arkalarında küçük bir garnizon bırakarak ayın 22'sinde şehirden ayrıldı. Heilbronn, farklı silahlı toplulukların merkezi olacaktı ve bu topluluklar gerçekten de temsilciler gönderecek ve köylülerin ortak eylemleri ve talepleri hakkında tartışacaktı. Ama kentli muhalefeti ile köylülerin gelmesinden sonra onunla ittifak kurmuş olan seçkinler kentte üstünlüğü yeniden ele geçirmişti, her tür enerjik adımı engelliyorlardı ve köylülere kesin olarak ihanet etmek için tek bekledikleri, prenslerin ordularının yaklaşmasıydı.

122 Haçlı Seferleri döneminde, 1190 yılında kurulan bir Alman tarikatının üyeleri. *–Türkçe ed.*

Köylüler, Odenwald üzerine yürüdü. 24 Nisan'da, birkaç gün önce kendisini ilkin Palatina seçmen prensinin,[123] sonra köylülerin, sonra yine seçmen prensin hizmetine sunmuş olan Götz von Berlichingen, Protestan kardeşlik birliğine katılmak ve (Florian Geyer'in *Kara Topluluğ*undan farklı olarak) Açık Renkli *Işıklar* Topluluğunun komutasını üstlenmek zorunda kaldı. Ama aynı zamanda, onu güvensizce gözetim altında tutan ve kendi başına herhangi bir şey yapmasını olanaksız kılan bir önderler konseyine bağımlı kılan köylülerin elinde tutsaktı. Götz ile Metzler, köylülerin çoğunluğuyla Buchen üzerinden Amorbach'a yürüdü. 30 Nisan'dan 5 Mayıs'a kadar burada kaldılar ve bütün Mainz bölgesini ayaklandırdılar. Soylular şatolarını kurtarmak için her yerde harekete katılmak zorunda kaldı. Yalnızca manastırlar yakılıp yağmalandı. Topluluğun morali gözle görülür şekilde çökmüştü; en enerjik kişiler Florian Geyer ya da Jaecklein Rohrbach ile birlikte gitmişti; Rohrbach da Heilbronn'un alınmasından sonra ayrılmıştı, çünkü, Helfenstein kontunun yargıcı olan Rohrbach'ın soylularla uzlaşmaya hazır bir toplulukta daha fazla kalamayacağı belliydi. Soylularla uzlaşmaya varma konusundaki bu diretmenin kendisi de bir moral çöküntüsü işaretiydi. Wendel Hipler bundan çok kısa bir süre sonra topluluk için çok uygun bir yeniden örgütlenme önerisi sundu: Günlük olarak hizmet veren paralı askerler tutulmalıydı ve her ay yeni askerler alırken eskilerini serbest bırakarak topluluğu yenileme uygulamasından vazgeçilerek, bir kez silah altına alınmış, belirli ölçülerde eğitimli olan adamlar korunmalıydı. Ama topluluk meclisi her iki öneriyi de reddetti; köylüler kendilerini çok beğenir olmuştu ve bütün savaşı, paralı askerlerin rekabetinin onlara yarar sağlamadığı bir yağmacılık olarak görüyor ve ceplerini doldurur doldurmaz eve dönme özgürlüğünü saklı tutmak istiyorlardı.

123 V. Ludwig. –*İngilizce ed.*

Hatta, Amorbach'ta, Heilbronn şehir konseyi üyesi Hans Berlin, önderlere ve topluluk konseylerine, On İki Madde'nin son keskin yanlarını bile ortadan kaldıran ve köylüleri alçakgönüllü ve yalvaran bir dille konuşturan "On İki Madde Bildirisi"ni kabul ettirmeyi başardı. Ama bu kadarı köylüler için fazlaydı. Bildiriyi büyük bir gürültüyle reddettiler ve başlangıçtaki On İki Madde'ye bağlı kaldılar.

Bu arada Würzburg bölgesinde belirleyici bir değişim gerçekleşmişti. Nisan başındaki ilk köylü ayaklanması sırasında Würzburg yakınındaki müstahkem Frauenberg'e çekilmiş ve dört bir yana yardım çağrıları yapıp karşılık alamamış olan piskopos,[124] sonunda, anlık olarak boyun eğmek zorunda bırakılmıştı. 2 Mayıs'ta köylülerin de temsil edildiği bir yerel meclis açıldı. Ama daha herhangi bir sonuca ulaşılamadan, piskoposun ihanet manevralarını kanıtlayan mektuplar ele geçti. Yerel meclis hemen dağıldı ve isyancı kentliler ve köylüler ile piskoposun güçleri arasında çatışmalar başladı. Piskoposun kendisi 5 Mayıs'ta Heidelberg'e kaçtı; daha ertesi gün, Florian Geyer ile Kara Topluluk, Mergentheim, Rothenburg ve Ansbach köylülerinden oluşan *Frankonya Tauber Topluluğu* ile birlikte Würzburg'a geldi. 7 Mayıs'ta Açık Renkli Işıklar Topluluğuyla birlikte Götz von Berlichingen de oraya ulaştı ve Frauenberg kuşatması başladı.

Limpurg, Ellwangen ve Hall bölgelerinde, daha Mart sonu ile Nisan başında, Gaildorf Topluluğu ya da *Ortak Açık Renkli Topluluk* kuruldu. Büyük bir şiddet sergileyen bu topluluk bütün bölgeyi ayaklandırdı, aralarında Hohenstaufen Şatosu'nun da bulunduğu çok sayıda manastır ile şatoyu ateşe verdi, bütün köylüleri kendisiyle birlikte hareket etmeye ve bütün soyluları, hatta Limpurg'un Schenk ailesini Hıristiyan kardeşlik birliğine katılmaya zorladı. Mayıs başında Württemberg'e bir saldırı düzenledi,

124 III. Konrad. *–İngilizce ed.*

ama geri çekilmek zorunda bırakıldı. Almanya'daki küçük devletlere bölünmüşlüğe özgü tikelcilik {*Partikularismus*}, 1848'de olduğu gibi o dönemde de, farklı devletlerdeki devrimcilerin ortak eylemine izin vermiyordu. Küçük bir alana sıkışmış olan Gaildorf Topluluğu, bu alandaki her tür direnişi kırdıktan sonra, kaçınılmaz olarak parçalandı. Gmünd kentiyle bir anlaşmaya vardılar ve arkalarında sadece 500 silahlı adam bırakarak dağıldılar.

Palatina'da, Ren'in her iki kıyısında, Nisan sonlarına doğru köylü toplulukları kurulmuştu. Bunlar çok sayıda şato ve manastırı yakıp yıktı ve 1 Mayıs'ta Neustadt'ı (Haardt) ele geçirdiler (bundan bir gün önce, Bruchrain'dan gelen köylüler Speyer'i bir anlaşmaya varmak zorunda bırakmıştı). Seçmen prense bağlı askerlerin az sayıda olması nedeniyle Mareşal von Habern onlara karşı hiçbir girişimde bulunamadı ve seçmen prens 10 Mayıs'ta ayaklanmış köylülerle bir anlaşma imzalamak zorunda kaldı; bu anlaşmayla, çektikleri sıkıntıların bir yerel mecliste giderileceği güvencesini vermişti.

Son olarak, *Württemberg*'in bazı yörelerinde ayaklanma erken dönemde patlak vermişti. Urach Alpleri'nde köylüler daha Şubat ayında din adamlarına ve beylere karşı bir ittifak kurmuştu ve Mart sonunda Blaubeuren, Urach, Münsingen, Balingen ve Rosenfeld köylüleri ayaklanmıştı. Württemberg bölgesi, Göppingen'de Gaildorf Topluluğu, Brakenheim'da Jaecklein Rohrbach, Pfullingen'de de yenilgiye uğratılmış Leipheim Topluluğunun kalıntıları tarafından işgal edildi ve bu topluluklar kır halkını ayaklandırdı. Başka yörelerde de ciddi huzursuzluklar patlak verdi. Avusturya arşidükünün[125] hükümeti çok zor bir duruma düşmüştü. Hiç parası yoktu ve çok az askeri vardı. Kentler ve şatolar çok kötü durumdaydı ve ne garnizonları ne de cephaneleri vardı. Asperg bile neredeyse savunmasızdı.

125 I. Ferdinand. *-İngilizce ed.*

Hükümetin köylülere karşı kentlerde asker toplama girişimi onun anlık yenilgisine yol açtı. 16 Nisan'da Bottwar'daki yedek güçler yürümeyi reddetti ve Stuttgart yerine Bottwar yakınındaki Wunnenstein'a giderek burada kentlilerden ve köylülerden oluşan ve hızla büyüyecek olan bir kampın çekirdeğini kurdu. Aynı gün Zabergaeu'daki ayaklanma patlak verdi; Maulbronn Manastırı yağmalandı ve çok sayıda manastır ile şato tamamen yakılıp yıkıldı. Komşu Bruchrain'dan yöredeki köylülere destek güçleri geldi.

Wunnenstein'daki topluluğun başına, kentli muhalefetinin önderlerinden biri olan, ama köylülerle birlikte hareket etmesini zorunlu kılacak kadar rezil olmuş durumdaki Bottwar şehir konseyi üyesi *Matern Feuerbacher* geçti. Ne var ki her zaman çok ılımlı kaldı, Maddeler Mektubu'nun şatolara uygulanmasının önüne geçti ve her yerde köylüler ile ılımlı kentliler arasında arabuluculuk yapmaya çalıştı. Württemberg köylülerinin Açık Renkli Işıklar Topluluğuyla birleşmesini engelledi ve daha sonra Gaildorf Topluluğunu da Württemberg'den çekilmeye ikna etti. Kentli eğilimleri nedeniyle 19 Nisan'da görevinden alındı, ama daha ertesi gün yeniden komutanlığa atandı. Vazgeçilmez biriydi ve Jaecklein Rohrbach bile, ayın 22'sinde 200 sağlam adamıyla Württemberg köylülerine katıldığında, Feuerbacher'i yerinde bırakmaktan ve eylemlerini sıkı sıkıya gözlemekle yetinmekten başka bir şey yapamadı.

Hükümet 18 Nisan'da Wunnenstein'daki köylülerle görüşme girişiminde bulundu. Köylüler, hükümetin On İki Madde'yi kabul etmek zorunda olduğu konusunda ısrarcıydı; doğal olarak, temsilciler bunu yapamadı. O zaman topluluk harekete geçti. Ayın 20'sinde Lauffen'e ulaştı ve burada hükümet temsilcileri son kez geri çevrildi. 22'sinde 6000 bin kişilik bir güçle Bietigheim'a geldi ve Stuttgart'ı tehdit etti. Bu kentte konsey üyelerinin çoğu kaçmış ve idarenin başına kentlilerden oluşan bir komite geti-

rilmişti. Kentliler, her yerde olduğu gibi, seçkinler, kentli muhalefeti ve devrimci plebler şeklinde bölünmüştü. 25 Nisan'da devrimci plebler kentin kapılarını köylülere açtı ve Stuttgart hemen işgal edildi. Burada, Württemberg'li isyancıların artık kendilerine taktıkları adla *Açık Renkli Hıristiyan Topluluğu*nun örgütlenmesi eksiksiz olarak gerçekleştirildi ve ücretlendirme, ganimet bölüşümü, erzak sağlama vb. katı kurallara bağlandı. Theus Gerber'in komutası altındaki bir Stuttgart taburu da topluluğa katıldı.

29 Nisan'da Feuerbacher, bütün topluluğun başında, Schorndorf'tan Württemberg'e girmiş olan Gaildorf'luların üzerine yürüdü, bütün bölgeyi ittifakına dâhil etti ve böylece Gaildorf'luları geri çekilmek zorunda bıraktı. Böylelikle, kendi silahlı topluluğundaki, Rohrbach tarafından yönetilen devrimci unsurların, saygısız Gaildorf'lularla el ele vererek tehlikeli biçimde güçlenmelerini engellemişti. Truchsess'in yaklaşmakta olduğu haberinin gelmesi üzerine Schorndorf'tan ayrılarak onun üzerine yürüdü ve 1 Mayıs'ta Kirchheim unter Teck'te kamp kurdu.

Böylece, Almanya'nın, silahlı köylü topluluklarının ilk grubunun alanı olarak ele almamız gereken kısmında ayaklanmanın ne şekilde ortaya çıkıp geliştiğini betimlemiş olduk. Diğer gruplara (Türingiya ve Hessen, Alsace, Avusturya ve Alpler) geçmeden önce, başlangıçta tek başına, daha sonra farklı prenslerin ve kentlerin desteğiyle bu ilk isyancı grubunu yok eden Truchsess'in seferi üzerinde durmamız gerekiyor.

Truchsess'i, Kirchheim unter Teck'te Dietrich Spaet komutasındaki bir gözcü grubu bıraktıktan sonra Mart sonunda gittiği Ulm'de bırakmıştık. Truchsess'in askerî gücü, Svabya Birliği'nin Ulm'de toplanan destek güçlerinin katılımıyla birlikte 7200'ü piyade olmak üzere 10.000'den az askerden oluşuyordu ve köylülere yönelik bir saldırı savaşında kullanılabilecek olan tek ordu

buydu. Kısmen, ayaklanmış bölgelerde asker toplamanın zorluğu, kısmen, hükümetlerin parasızlığı, kısmen de, az sayıdaki askerin her yerde kalelerin ve şatoların korunması için fazlasıyla vazgeçilmez olması nedeniyle, destek güçlerinin Ulm'de toplanması ancak çok yavaş bir şekilde gerçekleşmişti. Svabya Birliği'ne bağlı olmayan prenslerin ve kentlerin elinde bulunan askerlerin ne kadar az olduğunu daha önce görmüştük. Dolayısıyla her şey, Georg Truchsess'in ona bağlı birlik ordusuyla birlikte kazanacağı başarılara bağlıydı.

Truchsess ilk önce, aradan geçen sürede Ried çevresindeki şato ve manastırları yakıp yıkmaya başlamış olan *Baltringen Topluluğu*nun üzerine yürüdü. Birlik askerlerinin yaklaşması üzerine geri çekilen köylüler, bir sarma harekâtıyla bataklıklardan da uzaklaştırıldı ve Tuna'yı aşarak kendilerini Svabya Alpleri'nin geçitlerine ve ormanlarına attılar. Burada, birlik ordusunun temel gücünü oluşturan süvariler ve ağır silahlar onlara karşı etkisiz kaldığından, Truchsess köylüleri izlemeyi bıraktı. 5000'i Leipheim'da, 4000'i Mindel Vadisi'nde ve 6000'i Illertissen'de bulunan, bütün bölgeyi ayaklandıran, şatoları ve manastırları yakıp yıkan ve üç kolu birleştirerek Ulm üzerine yürümeye hazırlanan Leipheim Topluluğunun üzerine yürüdü. Burada da köylüler arasında belli bir moral çöküntüsünün ortaya çıktığı ve bunun, silahlı topluluğun askerî güvenilirliğini yok ettiği anlaşılıyor, çünkü Jakob Wehe başından itibaren Truchsess'le görüşmeye çalışmıştı. Ama artık arkasında yeterli bir askerî güç bulunan Truchsess görüşmeyi reddetti, 4 Nisan'da Leipheim'da ana topluluğa saldırdı ve onu tamamen dağıttı. Jakob Wehe, Ulrich Schön ve iki köylü önderi daha tutsak edildi ve başları kesildi; Leipheim teslim oldu ve o çevrede düzenlenen akınlar bütün bölgeye boyun eğdirdi.

Yağma ve ek ücret talep eden paralı askerlerin yeni bir isyanı Truchsess'i 10 Nisan'a kadar bir kez daha durdurdu. Sonra,

güneybatıya yöneldi ve aradan geçen süre içinde ona bağlı olan Waldburg, Zeil ve Wolfegg'i işgal etmiş ve şatolarını kuşatmış olan *Baltringen Topluluğu*nun üzerine yürüdü. Burada da köylüleri dağınık bir durumda buldu ve 11 Nisan ile 12 Nisan'da onları bağımsız muharebelerle art arda yenilgiye uğratarak Baltringen Topluluğunu da tümüyle dağıttı. Arta kalanlar din adamı Florian'ın yönetimi altında Göl Topluluğuna katıldı. Truchsess o zaman yüzünü bunlara çevirdi. Arada geçen süre içinde akınlar düzenlemekle kalmayıp Buchhorn (Friedrichshafen) ve Wollmatingen kentlerini kardeşlik birliğine dâhil etmiş olan Göl Topluluğu ayın 13'ünde Salem Manastırı'nda büyük savaş konseyini topladı ve Truchsess'in üzerine yürümeye karar verdi. Hemen, her yerde alarm çanları çalındı, yenilgiye uğratılmış Baltringen Topluluğu üyelerinin de katıldığı 10.000 adam Bermatingen kampında toplandı. Nihai bir muharebeyle ordusunu riske atmak istemeyen ve Allgaeu ile Hegau topluluklarının yaklaşmakta olduğunu da bildiği için pazarlık yapmayı tercih eden Truchsess'e karşı 15 Nisan'da başarılı bir muharebe yürüttüler. Bu nedenle, Truchsess, Göl ve Baltringen köylüleriyle 17 Nisan'da Weingarten'de görünüşte onlar için çok elverişli olan ve hiç duraksamadan kabul ettikleri bir anlaşma yaptı. Dahası, bu anlaşmayı, Yukarı Allgaeu ve Aşağı Allgaeu temsilcilerine de kabul ettirmeyi başardı ve daha sonra Württemberg'e yürüdü.

Truchsess'in kurnazlığı burada onu kesin bir çöküşten kurtardı. Eğer zayıf, dar kafalı, çoğu daha o sırada moral çöküntüsüne uğramış köylüleri ve onların çoğu yeteneksiz, korkak ve satın alınabilir önderlerini kandırmayı başaramasaydı, küçük ordusuyla toplamda en az 25.000-30.000 adam gücündeki dört kolun arasında sıkışıp kalacak ve mutlaka kaybedecekti. Ama düşmanlarının köylü kitleleri söz konusu olduğunda her zaman kaçınılmaz olan dar kafalılığı, tam da bütün bir savaşı (en azından Svabya ve Frankonya için) tek bir darbeyle sona er-

direbilecekleri bir anda onlardan kurtulmasını mümkün kıldı. Göl köylüleri, sonunda pek doğal olarak onları kandırmak için kullanılan anlaşmaya öylesine sıkı sıkıya bağlı kaldılar ki, sonrasında, kendi müttefikleri olan Hegau köylülerine karşı silaha sarıldılar; önderleri tarafından ihanete sürüklenen Allgaeu köylüleri anlaşmadan hemen vazgeçmiş olsa bile, Truchsess çoktan tehlikeden uzaklaşmıştı.

Hegau köylüleri, Weingarten Anlaşması'nın bir tarafı olmamalarına rağmen, çok kısa bir süre sonra, bütün Köylü Savaşı'nın yıkımına yol açmış olan sınırsız yerel dar kafalılığın ve inatçı taşralılığın yeni bir örneğini verdi. Truchsess'in onlarla sonuçsuz kalan görüşmeler yapmasından ve Württemberg'e doğru yola çıkmasından sonra onu izlediler ve hep yanında kaldılar; ne var ki, Württemberg'deki Açık Renkli Hıristiyan Topluluğuyla birleşmek akıllarına gelmedi; bunun nedeni de, Württemberg ve Neckar Vadisi köylülerinin bir seferinde yardımlarına gelmeyi reddetmiş olmalarıydı. Dolayısıyla, Truchsess yurtlarından yeterince uzaklaştığında huzur içinde geri döndüler ve Freiburg üzerine yürüdüler.

Matern Feuerbacher'in komutası altındaki Württemberg köylülerini Kirchheim unter Teck'te bırakmıştık (Truchsess'in geride bıraktığı Dietrich Spaet yönetimindeki gözcü grubu da buradan Urach'a çekilmişti). Feuerbacher, Urach'a yönelik başarısız bir girişimin ardından Nürtingen'e yöneldi ve yakın çevredeki tüm isyancı topluluklarına yazarak nihai muharebe için yardıma gelmelerini istedi. Gerçekten de, hem Württemberg'in aşağı bölgelerinden hem de Gaeu'dan önemli destek güçleri geldi. Leipheim Topluluğunun Batı Württemberg'e kadar geri çekilmiş olan kalıntılarının çevresinde toplanmış ve Böblingen ile Leonberg'e kadar bütün Yukarı Neckar ve Nagold vadilerini ayaklandırmış olan Gaeu köylüleri iki güçlü silahlı topluluk hâlinde yaklaştı ve 5 Mayıs'ta Nürtingen'de Feuerbacher ile bir-

leşti. Truchsess, Böblingen'de birleşik toplulukla karşı karşıya geldi. Sayıları, topları ve konumları onu şaşırttı; her zamanki yöntemiyle hemen görüşmelere başladı ve köylülerle bir ateşkes anlaşmasına vardı. Böylelikle onlara güven verir vermez, 12 Mayıs'ta, *ateşkes* sırasında köylülere saldırdı ve onları nihai bir muharebeye girmek zorunda bıraktı. Köylüler, Böblingen'in sonunda kentlilerin ihanetiyle Truchsess'e teslim edilmesine kadar uzun süre ve yiğitçe direndi. Köylülerin sol kanadı, ihanet yoluyla dayanak noktasından yoksun bırakıldıktan sonra püskürtüldü ve kuşatıldı. Muharebenin sonunu da bu belirledi. Disiplinsiz köylüler arasında karışıklık ve kısa bir süre sonra da düzensiz kaçış başladı; birlik süvarileri tarafından öldürülmekten ya da tutsak edilmekten kurtulanlar silahlarını attı ve evlerine koştu. "Açık Renkli Hıristiyan Topluluğu" ve onunla birlikte bütün Württemberg ayaklanması tamamen yok olmuştu. Theus Gerber Esslingen'e kaçmayı başardı, Feuerbacher İsviçre'ye kaçtı, Jaecklein Rohrbach tutsak edildi ve zincirlenerek Neckargartach'a kadar götürüldü; burada Truchsess onu bir direğe zincirletti, çevresine odun yığdırdı ve kısık ateşte canlı canlı kızarttırdı; bu arada şövalyeleriyle içki âlemi yapan Truchsess, şövalyelere yakışan bu gösteriyi zevkle seyrediyordu.

Truchsess, Neckargartach'tan Kraichgau'ya bir saldırı düzenleyerek, Palatina seçmen prensinin operasyonlarına destek oldu. Bu arada asker toplamış olan seçmen prens, Truchsess'in başarılarının haberi gelir gelmez köylülerle yaptığı anlaşmayı bozdu, 23 Mayıs'da Bruchrain'a baskın düzenledi, şiddetli bir direnişin ardından Malsch'ı ele geçirdi ve ateşe verdi, çok sayıda köyü yağmaladı ve Bruchsal'ı işgal etti. Bu sırada Truchsess Eppingen'e baskın düzenledi ve hareketin oradaki lideri Anton Eisenhut'u tutsak aldı; seçmen prens bir düzine başka köylü önderiyle birlikte onu da hemen öldürttü. Bu şekilde yatıştırılan Bruchrain ile Kraichgau yaklaşık 40.000 guldenlik bir haraç ödemek zo-

runda kaldı. O zamana kadarki muharebeler nedeniyle 6000 kişiye düşmüş olan Truchsess'in ordusu ile seçmen prensin ordusu (6500 kişi) birleşti ve Odenwald köylülerinin üzerine yürüdüler.

Böblingen yenilgisinin haberi isyancılar arasında her yerde dehşet saçmıştı. Köylülerin ağır ellerinin altında kalmış olan özgür imparatorluk şehirleri birdenbire rahat bir nefes aldı. Svabya Birliği ile uzlaşma girişimlerini ilk başlatan Heilbronn oldu. Köylü yönetimi ve farklı silahlı toplulukların temsilcileri, tüm isyancı köylüler adına imparatora[126] ve imparatorluğa sunulacak olan öneriler hakkında görüşmek üzere Heilbronn'da bulunuyordu. Genel ve tüm Almanya için geçerli bir sonuç üretmeye yönelik bu görüşmelerde, köylüler de dâhil olmak üzere tek bir sınıfın bile kendi durduğu noktadan hareketle Almanya'daki tüm ilişkileri yeniden biçimlendirmesine yetecek kadar gelişmemiş olduğu bir kez daha açığa çıktı. Bu amaca ulaşmak için soyluların ve özellikle de kentlilerin kazanılması gerektiği hemen görüldü. Bu nedenle görüşmelerin yönetimini *Wendel Hipler* üstlendi. Hareketin tüm önderleri arasında mevcut ilişkileri en doğru anlamış olan kişi Wendel Hipler'di. Münzer gibi evrensel bir devrimci ya da Metzler veya Rohrbach gibi köylülerin bir temsilcisi değildi. Çok yönlü deneyimi, tek tek sınıfların karşılıklı konumları hakkındaki pratik bilgisi, harekete katılmış olan sınıflardan herhangi birini tüm diğerlerini dışlayarak temsil etmesini engelliyordu. Münzer, o zamana kadarki resmî toplum yapısının dışında duran sınıfın, proletaryanın ilk unsurlarının temsilcisi olarak nasıl komünizmi sezme noktasına sürüklendiyse, deyim yerindeyse ulusun tüm ilerici unsurlarının ortalamasının temsilcisi olan Wendel Hipler de aynı şekilde *modern burjuva toplumunu* sezme noktasına sürüklendi. Kuşkusuz, temsil ettiği ilkeler, ortaya koyduğu talepler hemen elde edilebilecek şeyler

126 V. Karl. -*İngilizce ed.*

değildi; ama bunlar, feodal toplumun gündemdeki çözülüşünün biraz idealize edilmiş, zorunlu sonuçlarıydı; ve köylüler, bütün imparatorluk için yasa tasarıları hazırlamaya giriştiklerinde, bunları kabul etmek zorundaydı. Böylelikle, köylülerin istediği merkezîleşme, Heilbronn'da, köylülerin hayal ettiklerinden dünyalar kadar farklı olsa bile, daha somut bir biçim kazandı. Merkezîleşme, örneğin para, ölçü ve ağırlık birimlerinin standartlaştırılması, iç gümrüklerin kaldırılması vb. ile, kısacası, köylülerin çıkarlarından çok kent yurttaşlarının çıkarlarını temsil eden taleplerle daha kesin bir şekilde tanımlandı. Soylulara, serfliğin günümüzdeki kaldırılışına ciddi ölçüde yaklaşan ve feodal toprak mülkiyetinin sonunda burjuva toprak mülkiyetine dönüşmesinin yolunu açan ödünler verildi. Kısacası, köylülerin talepleri bir "imparatorluk reformu"na indirgenir indirgenmez, bunlar, burjuvaların anlık taleplerine olmasa bile kesin çıkarlarına tabi olmak zorunda kaldı.

Henüz Heilbronn'da bu imparatorluk reformu tartışılırken, "On İki Madde Bildirisi"nin yazarı Hans Berlin seçkinler ve kentliler adına kentin teslim edilmesini görüşmek üzere Truchsess ile buluşmak için yola çıkmıştı. Kentteki gerici hareketler ihaneti destekledi ve Wendel Hipler köylülerle birlikte kaçmak zorunda kaldı. Weinsberg'e giderek burada Württemberg Topluluğunun kalıntılarını ve Gaildorf Topluluğunun az sayıdaki gezici adamını toplamaya çalıştı. Ama Palatina seçmen prensi ile Truchsess'in yaklaşması onu buradan da uzaklaştırdı ve Açık Renkli Işıklar Topluluğunu harekete geçirmek için Würzburg'a gitmek zorunda kaldı. Bu arada birliğin ve seçmen prensin askerleri bütün Neckar bölgesine boyun eğdirdi, köylüleri yeniden bağlılık yemini etmeye zorladı, çok sayıda köyü ateşe verdi ve kaçmış olan köylülerden ellerine geçenlerin hepsini hançerleyerek ya da asarak öldürdüler. Weinsberg, von Helfenstein'ın öldürülmesinin öcünü almak için yakılarak kül edildi.

Bu arada, Wüzburg önünde toplanmış olan silahlı topluluk Frauenberg'i kuşatmış ve 15 Mayıs'ta, daha kale duvarlarında bir gedik açılmadan, cesurca ama başarısızlığa uğrayan bir saldırı girişiminde bulunmuştu. En iyi adamlardan, çoğu Florian Geyer'in silahlı topluluğuna bağlı olan 400'ü ölü ya da yaralı olarak çukurlarda kaldı. İki gün sonra, ayın 17'sinde Wendel Hipler geldi ve bir savaş konseyi topladı. Frauenberg önünde yalnızca 4000 adam bırakmayı ve yaklaşık 20.000 adam gücündeki bütün ana kuvvetle, Truchsess'in gözü önünde, tüm destek güçlerinin toplanabileceği Krautheim'da (Jagst) bir kamp kurmayı önerdi. Plan mükemmeldi, çünkü ancak kitlelerin bir arada tutulması ve sayı üstünlüğü kurulması durumunda prenslerin artık 13.000 adam gücüne ulaşmış olan ordusunun yenilgiye uğratılması umulabilirdi. Ama köylüler arasındaki moral ve cesaret kaybı, daha o sırada, herhangi bir enerjik eyleme izin vermeyecek kadar büyümüştü. Kısa bir süre sonra açıkça bir haine dönüşecek olan Götz von Berlichingen de silahlı topluluğun yerinde kalmasına katkıda bulunmuş olabilir; ve böylece, Hipler'in planı hiçbir zaman uygulanmadı. Bunun yerine, silahlı topluluklar her zaman olduğu gibi bölündü. Açık Renkli Işıklar Topluluğu ancak 23 Mayıs'ta, Frankonyalıların mümkün olan en hızlı şekilde onu izleyecekleri sözünü vermelerinden sonra harekete geçti. 26 Mayıs'ta Ansbach sınır kontluğunun Würzburg'da kamp kurmuş olan taburları, sınır kontunun[127] köylülerle çatışmaları başlattığı haberiyle evlerine çağrıldı. Kuşatma ordusunun geri kalanı Florian Geyer'in Kara Topluluğuyla birlikte Würzburg'a uzak olmayan Heidingsfeld'de mevzilendi.

Açık Renkli Işıklar Topluluğu 24 Mayıs'ta savaşmaya pek hazır olmayan bir durumda Krautheim'a ulaştı. Burada çok sayıda köylü, aradan geçen süre içinde köylerinin Truchsess'e bağlılık

127 Kasimir. *–İngilizce ed.*

yemini ettiğini duydu ve bunu evlerine gitmenin bahanesi olarak kullandılar. Silahlı topluluk Neckarsulm'e doğru yoluna devam etti ve ayın 28'inde Truchsess'le görüştü. Bu sırada Frankonya, Alsace ve Hegau (Kara Orman) köylülerine haberciler yollanarak acele takviye göndermeleri istendi. Götz [von Berlichingen], Neckarsulm'den Öhringen'e dönüş yürüyüşünü başlattı. Silahlı topluluk günden güne eriyordu; Götz von Berlichingen de yürüyüş sırasında ortadan kayboldu; öncesinde eski silah arkadaşı Dietrich Spaet aracılığıyla Truchsess'le karşı tarafa geçişi hakkında pazarlık yaptıktan sonra evine dönmüştü. Öhringen'de, düşmanın yaklaşmakta olduğuna ilişkin yanlış haberler, şaşkına dönmüş ve cesareti kırılmış olan kitleyi birdenbire paniğe sürükledi; silahlı topluluk tam bir kargaşa içinde dağıldı ve Metzler ile Wendel Hipler, güçlükle bir arada tutabildikleri yaklaşık 2000 adamı yeniden Krautheim'a götürdü. Bu arada 5000 adamdan oluşan Frankonya gücü gelmişti, ama Götz'ün haince bir niyet taşıdığı açık olan emri nedeniyle yan taraftaki Löwenstein üzerinden Öhringen'e yürüdüğü için, Açık Renkli Toplulukla buluşamadı ve Neckarsulm'e yöneldi. Açık Renkli Işıklar Topluluğunun bazı taburları tarafından işgal edilmiş olan bu küçük kent Truchsess tarafından kuşatılmıştı. Frankonya köylüleri gece saatlerinde buraya ulaştı ve birlik kampının ateşini gördüler; ama önderleri bir baskın düzenlemeye cesaret edemedi ve Krautheim'a geri çekildiler; burada, Açık Renkli Işıklar Topluluğunun geri kalanını sonunda bulmuş oldular. Hiçbir yardım gelmeyince Neckarsulm ayın 29'unda birlik askerlerine teslim oldu; Truchsess hemen on üç köylüyü idam ettirdi ve ardından yakıp yıkarak, yağmalayarak ve öldürerek silahlı toplulukların üzerine yürüdü. Neckar, Kocher ve Jagst vadilerindeki güzergâhı yıkıntı yığınlarıyla ve ağaçlara asılmış köylülerle işaretlendi.

Birlik ordusu, Krautheim'da, Truchsess'in bir yan harekâtı nedeniyle Königshofen'e (Tauber) çekilmek zorunda kalmış olan

köylülerle karşılaştı. 32 toplu 8000 adam burada mevzilenmişti. Truchsess tepelerin ve ormanların arkasına saklanarak onlara yaklaştı, çevirme kolları gönderdi ve 2 Haziran'da öyle bir güç üstünlüğü ve enerjiyle saldırıya geçti ki, çok sayıda kolun gece saatlerine kadar süren en inatçı direnişine rağmen köylüler tamamen yenilgiye uğratıldı ve dağıtıldı. "Köylülerin Ölümü" diye anılan birlik süvarileri, her zaman olduğu gibi burada da, toplu, tüfekli ve mızraklı saldırılarla sarsılmış olan köylülerin üzerine atılıp onları tamamen dağıtarak ve teker teker öldürerek isyancılar ordusunun yok edilmesine en önemli katkıları sundu. Köylü ordusunun içinde bulunan 300 Königshofen yurttaşının yazgısı, Truchsess ile süvarilerinin ne tür bir savaş tarzına sahip olduğunu göstermektedir. Bunlardan on beşi dışındaki tümü muharebe sırasında öldürüldü ve o on beş kişiden dördünün de daha sonra başları kesildi.

Truchsess, Odenwald, Neckar Vadisi ve Aşağı Frankonya köylülerinin işini bu şekilde bitirdikten sonra akınlar düzenleyerek, köyleri yakıp yıkarak ve sayısız insanı öldürterek bütün bölgeyi yatıştırdı ve ardından Würzburg üzerine yürüdü. Yolda, Florian Geyer ile Burgbernheim'lı Gregor'un komuta ettiği ikinci Frankonya Topluluğunun Sulzdorf'ta bulunduğunu öğrendi ve hemen onlara yöneldi.

Frauenberg'e yönelik başarısız saldırısının ardından, asıl olarak, başta Rothenburg ve Sınır Kontu Kasimir von Ansbach olmak üzere prenslerle ve kentlerle köylülerin kardeşlik birliğine katılımları üzerine görüşmeler yürütmüş olan Florian Geyer, Königshaufen yenilgisinin haberi geldiğinde birdenbire geri çağrıldı. Burgbernheim'lı Gregor yönetimindeki Ansbach Topluluğu, Geyer'in silahlı topluluğuna katıldı. Ansbach Topluluğu daha yeni kurulmuştu. Sınır Kontu Kasimir, tam anlamıyla Hohenzollern hanedanına özgü bir tarzla, kendi bölgesindeki köylü ayaklanmasını kısmen vaatlerde bulunarak ve kısmen de tehdit edici bir asker kitlesiyle kontrol altında tutmayı başarmış-

tı. Hiçbir Ansbach uyrukluyu kendilerine çekmedikleri sürece, bütün yabancı silahlı topluluklar karşısında tam bir tarafsızlık sergiledi. Köylülerin nefretini asıl olarak kilise mülklerine yöneltmeye çalıştı ve sonunda bunlara el koyulduğunda kendisini zenginleştirmeyi umuyordu. Bu arada durmadan silahlanıyor ve olup bitecekleri bekliyordu. Böblingen'deki muharebenin haberi gelir gelmez kendi isyancı köylüleriyle çatışmaları başlattı, köylerini yağmaladı ve ateşe verdi ve pek çoğunu astırdı ve öldürttü. Ama köylüler hızla toplandı ve 29 Mayıs'ta Windsheim'da Burgbernheim'lı Gregor'un komutası altında onu yenilgiye uğrattılar. Henüz onu takip ederlerken zor durumdaki Odenwald köylülerinin çağrısı ulaşınca hemen Heidingsfeld'e ve oradan da Florian Geyer ile birlikte Würzburg'a gittiler (2 Haziran). Odenwald köylülerinden bir türlü haber gelmeyince 5000 köylüyü burada bıraktılar ve 4000 adamla (geri kalanlar dağılmıştı) diğerlerine doğru yürüdüler. Königshofen Muharebesi'nin sonucu hakkındaki yanlış haberlerle kendilerini güvende hissetmeleri sağlandı ve Sulzdorf'ta Truchsess'in ani saldırısıyla tam bir yenilgiye uğratıldılar. Truchsess'in süvarileri ve paralı askerleri her zaman olduğu gibi korkunç bir kıyıma girişti. Florian Geyer Kara Topluluğundan geriye kalan 600 adamı bir arada tuttu ve savaşarak Ingolstadt köyüne ulaştı. 200 adam kilise ile mezarlığını, 400 adam da şatoyu işgal etti. Palatina birliği onları takip etmişti ve 1200 adamlık bir kol köyü ele geçirerek kiliseyi ateşe verdi; alevlerin arasından sağ çıkanların tümü öldürüldü. Palatina birliği bunun ardından şatonun yıkılmaya yüz tutmuş duvarında gedik açtı ve saldırı girişiminde bulundu. Bir iç duvarın arkasında saklanmış olan köylüler tarafından iki kez püskürtüldükten sonra bu ikinci duvarı da top atışlarıyla yıktılar, üçüncü bir saldırı girişiminde bulundular ve bu kez başarıya da ulaştılar. Geyer'in adamlarının yarısı katledildi; Geyer kalan iki yüz adamıyla kaçmayı başardı. Ama saklandığı yer daha ertesi gün

(Hamsin Yortusu'nun ikinci günü olan pazartesi günü) bulundu; Palatina birliği gizlendiği ormanın çevresini sardı ve bütün topluluğu kılıçtan geçirdi. Bu iki gün boyunca yalnızca 17 kişi tutsak alındı. Florian Geyer az sayıdaki en sağlam adamlarıyla bir kez daha kaçmayı başardı ve 7000 kişiyle yeniden toplanmış olan Gaildorf köylülerinin yanına gitti. Ama oraya vardığında, dört bir yandan gelen felaket haberleri nedeniyle büyük ölçüde yeniden dağılmış olduklarını gördü. Ormanlara dağılmış olan adamları toplama girişiminde de bulundu, ama 9 Haziran'da Hall'da birlik askerlerinin baskınına uğradı ve savaşarak öldü.

Königshofen zaferinin hemen ardından Frauenberg'de kuşatılmış olanlara haber ulaştırmış olan Truchsess bu kez Würzburg üzerine yürüdü. Konsey gizlice onunla anlaştı ve böylece birlik ordusu 7 Haziran gecesi içindeki 5000 köylüyle birlikte kentin çevresini sarabildi ve ertesi sabah konsey tarafından açılan kapılardan hiç vuruşmaksızın kente girebildi. Würzburg'un "seçkinler"inin bu ihaneti sayesinde son Frankonya topluluğu silahsızlandırıldı ve bütün önderleri tutsak edildi. Truchsess hemen 81 köylünün başlarını kestirdi. Frankonya'nın farklı prensleri ve bu arada Würzburg piskoposu,[128] Bamberg piskoposu[129] ve Brandenburg-Ansbach sınır kontu art arda Würzburg'a geldi. Lütufkâr beyler rolleri kendi aralarında paylaştı. Truchsess, köylüleriyle varılmış olan anlaşmayı hemen bozan ve topraklarını birlik ordusunun öfkeli katil sürülerine teslim eden Bamberg piskoposuyla birlikte hareket etti. Sınır Kontu Kasimir kendi topraklarını yakıp yıktı. Deiningen yakıldı; sayısız köy yağmalandı ya da ateşe verildi; ayrıca sınır kontu her köyde bir ağır ceza mahkemesi kurdu. Neustadt'ta (Aisch) on sekiz, Bergel'de kırk üç isyancının başlarını kestirdi. Buradan, seçkinlerin bir

128 III. Konrad. *–İngilizce ed.*

129 Weigand von Redwitz. *–İngilizce ed.*

karşı-devrim gerçekleştirmiş ve Stephan von Menzingen'i tutuklamış olduğu Rothenburg'a gitti. O zaman, Rothenburg'un küçük burjuvaları ile plebleri, köylüler karşısında fazlasıyla ikiyüzlüce davranmış, en son ana kadar her tür yardımı reddetmiş, dar kafalılara özgü yerel bencillikleriyle kent loncaları lehine kırsal iş kollarının ezilmesinden yana çıkmış ve köylülerin feodal yükümlülüklerinden kaynaklanan kent gelirlerinden sadece kerhen vazgeçmiş olmalarını pahalıya ödemek zorunda kaldı. Sınır kontu bunlardan on altısının başlarını kestirdi; tabii en başta Menzingen'inkini. – Würzburg piskoposu da kendi bölgesinde aynı şekilde hareket ederek her yeri yağmalattı ve yakıp yıktırdı. Zafer yürüyüşünde 256 isyancıyı öldürttü ve eserini, Würzburg'a dönüşünde on üç Würzburg'lunun daha başlarını kestirerek taçlandırdı.

Mainz bölgesinde, buranın idarecisi olan Strazbuzg Piskoposu Wilhelm direnişle karşılaşmadan düzeni sağladı. Sadece dört kişiyi öldürttü. Rheingau'da da hareketlenme yaşanmış, ama herkes çoktan evine dönmüştü; burası daha sonra Ulrich von Hutten'in kuzeni Frowin von Hutten'in ani saldırısına uğradı ve on iki elebaşının öldürülmesiyle tamamen "yatıştırıldı". Önemli devrimci hareketlere tanık olunan bir başka yer olan Frankfurt, başlangıçta konseyin uzlaşmacı tutumu, sonrasında da toplanan askerler sayesinde kontrol altında tutulmuştu. Palatina'da, seçmen prensin anlaşma ihlalinden itibaren yaklaşık 8000 köylü yeniden toplanmış ve yine manastırlar ile şatoları yakmaya başlamıştı; ama Trier başpiskoposu,[130] Mareşal von Habern'i yardıma çağırdı ve köylüleri daha 23 Mayıs'ta Pfeddersheim'da yenilgiye uğrattı. Bir dizi vahşet eylemi (yalnızca Pfeddersheim'da 82 köylü öldürülmüştü) ve Weissenberg'in 7 Temmuz'da ele geçirilmesi buradaki ayaklanmayı sona erdirdi.

130 Richard von Greifenklau. *–İngilizce ed.*

Bütün silahlı topluluklar arasında sadece ikisi henüz yenilgiye uğratılmamıştı: Hegau-Kara Orman Topluluğu ve Allgaeu Topluluğu. Arşidük Ferdinand bunların ikisiyle de gizli işler çevirmişti. Sınır Kontu Kasimir ve başka prensler ayaklanmayı nasıl kilise topraklarına ve prensliklere el koymak için kullanmaya çalıştıysa, o da ayaklanmayı Avusturya hanedanının gücünü artırmak için kullanmaya çalışmıştı. Köylülerin, Avusturya'ya katılma yanlısı olduklarını ilan etmelerini sağlamak için Allgaeu Topluluğunun komutanı Walter Bach ve Hegau Topluluğunun komutanı Bulgenbach'lı Hans Müller ile görüşmeler yapmıştı, ama ikisinin de satın alınabilir olmasına rağmen, bu liderler, silahlı topluluklara, Allgaeu Topluluğunun arşidükle bir ateşkes anlaşmasına varmasından ve Avusturya karşısında tarafsız kalmasından başka hiçbir şeyi kabul ettiremedi.

Hegau köylüleri, Württemberg'den geri çekilirken belli sayıda şatoyu tahrip etmiş ve Baden sınır kontluğu topraklarından destek güçleri elde etmişti. 13 Mayıs'ta Freiburg üzerine yürüdüler, ayın 18'inden itibaren kenti bombalamaya başladılar ve ayın 23'ünde, kentin teslim olmasından sonra, bayraklarını açarak içeri girdiler. Buradan Stockach ve Radolfzell üzerine yürüdüler ve uzun bir süre boyunca bu kentlerin garnizonlarına karşı sonuçsuz kalan küçük bir savaş yürüttüler. Hem garnizonlar hem de soylular ve çevredeki kentler Weingarter Anlaşması'na dayanarak Göl köylülerini yardıma çağırdı ve Göl Topluluğunun 5000 adam gücündeki eski isyancıları eski müttefiklerinin karşısına dikildi. Bu köylülerin yerel dar kafalılığı bu kadar güçlüydü. İçlerinden sadece 600'ü savaşmayı reddetti, Hegau köylülerine katılmak istedi ve katledildiler. Ne var ki, satın alınmış Bulgenbach'lı Hans Müller tarafından ikna edilen Hegau köylüleri kuşatmayı kaldırmıştı ve bunun ardından Hans Müller'in hemen kaçması sonrasında çoğu dağılıp gitmişti. Geri kalanlar Hilzingen'in sarp patikalarına çekildi ve arada geçen sürede

kullanılabilir duruma gelen askerler tarafından 16 Temmuz'da burada yenilgiye uğratılarak yok edildiler. İsviçre kentleri Hegau köylüleriyle bir anlaşmaya varılması için araya girdi, ama bu anlaşma, Hans Müller'in, ihanetine rağmen, Laufenburg'da tutuklanmasını ve kafasının kesilmesini engellemedi. Breisgau'da, Freiburg da köylülerin birliğinden düştü (17 Temmuz) ve onlara karşı asker gönderdi; ama burada da, prenslere bağlı silahlı güçlerin zayıflığı nedeniyle 18 Eylül'de Offenburg'da, Sundgau'yu da içine alan bir anlaşma imzalandı.[131] Henüz silahsızlandırılmamış olan sekiz Kara Orman grubu ve Klettgau köylüleri Sulz kontunun zorbalığıyla bir kez daha ayaklanmaya itildi ve Ekim'de yenilgiye uğratıldı. 13 Kasım'da Kara Orman köylüleri bir anlaşma imzalamak zorunda bırakıldı[132] ve 6 Aralık'ta ayaklanmanın Yukarı Ren'deki son kalesi olan Waldshut düştü.

Allgaeu köylüleri Truchsess'in çekilmesinden itibaren manastırlara ve şatolara yönelik seferlerini yeniden başlatmış ve birlik askerlerinin yakıp yıkma eylemlerine karşı enerjik misillemelere girişmişti. Karşılarında, sadece bazı küçük baskınlar düzenleyebilen, ama onları ormanlarda takip etmeyi hiçbir zaman başaramayan az sayıda asker vardı. Haziran ayında, o zamana

131 Breisgau'lu isyancılar ile Avusturya hükümeti arasında 18 Eylül 1525'te varılan Offenburg Anlaşması, köylülerin eski yükümlülüklerinin yeniden yürürlüğe sokulmasını ve köylü birlikleri ile "sapkınlıklar"a karşı katı önlemlerin alınmasını öngörüyordu. Hükümet ise, hareketin basit katılımcılarını affetme ve görece hafif cezalarla yetinme sözünü vermişti. Ama af, ayaklanmanın liderlerini kapsamıyordu. Yine de, köylüler açısından bu denli dezavantajlı olan bu anlaşma bile sözlerinde durmayan Avusturyalı yetkililer ve yerel feodal beyler tarafından çiğnendi; silah bırakmalarının hemen ardından ayaklanmacılara en kanlı misillemeler yapıldı. –*Almanca ed.*

132 Dayatılan bu anlaşmanın koşulları uyarınca, Kara Orman köylüleri Habsburg hanedanına bağlılık andını yeniden içmek, eski feodal yükleri yeniden üstlenmek zorundaydı ve zafer kazanan taraf ın hareketin merkezi olan Waldshut kentiyle kanlı hesaplaşmasına direnç gösteremeyeceklerdi. Ne var ki, kenti savunanlar haftalarca dayandı; kent, ancak kentli üst katmanların ihaneti yoluyla teslim olmak zorunda bırakılabildi. –*Almanca ed.*

kadar hayli tarafsız kalmış olan Memmingen'de seçkinlere karşı bir hareket patlak verdi; bu hareketin bastırılması, ancak, yakınlarda tesadüfen bazı birlik askerlerinin bulunması ve bu askerlerin seçkinlerin yardımına zamanında gelebilmesi sayesinde mümkün olabildi. Pleb hareketinin vaiz ve önderi Schappeler, St. Gallen'e kaçtı. Köylüler kentin önüne geldi ve Truchsess'in Würzburg'dan gelmekte olduğunu öğrendiklerinde kentin duvarlarında gedik açmaya hazırlanıyorlardı. 27 Temmuz'da iki kol oluşturarak Babenhausen ve Obergünzburg üzerinden Truchsess'in üzerine yürüdüler. Arşidük Ferdinand bir kez daha köylüleri Avusturya hanedanına kazanma girişiminde bulundu. Köylülerle yapmış olduğu ateşkes anlaşmasına dayanarak, Truchsess'ten, onların üzerine gitmeyi bırakmasını istedi. Ne var ki, Svabya Birliği, onlara saldırmasını ve sadece yağma ve yakıp yıkma eylemlerini bırakmasını emretti; ama Truchsess, Konstanz Gölü'nden Main'a taşkınlıklar yaptıra yaptıra götürdüğü paralı askerleri dizginleyebilecek olsaydı bile, birinci ve en belirleyici savaş aracından vazgeçmeyecek kadar akıllıydı. 23.000 adam gücündeki köylüler Iller ile Leubas'ın arkasında mevzilendi. Truchsess onların karşısına 11.000 adamla çıktı. İki ordunun da konumları güçlüydü; süvari, mevcut alan üzerinde etkili olamazdı; Truchsess'in paralı askerleri örgütlenme, askerî kaynaklar ve disiplin açısından köylülerden üstün olsa bile, Allgaeu köylülerinin saflarında bir yığın eski asker ve deneyimli komutan vardı ve ellerinde çok sayıda iyi kullanılan top bulunuyordu. Birlik askerleri 19 Temmuz'da bir bombardıman başlattı, karşılıklı top atışları 20'sinde devam etti, ama herhangi bir sonuç alınamadı. Georg von Frundsberg ayın 21'inde 3000 paralı askerle Truchsess'e katıldı. İtalya seferlerinde onun emrinde savaşmış olan köylü komutanlarının pek çoğunu tanıyordu ve onlarla görüşmelere başladı. Askerî kaynaklar yetersiz kaldığında ihanet başarıya ulaştı. Walter Bach ile çok sayıda başka komu-

tan ve topçu kendilerini sattı. Köylülerin bütün barut stoklarını ateşe verdiler ve silahlı topluluğun bir çevreleme girişiminde bulunmasını sağladılar. Ama köylüler, sağlam mevzilerinden çıkar çıkmaz, Truchsess'in Bach'la ve diğer hainlerle anlaşarak kurduğu tuzağa düştü. Komutanları olan hainlerin bir keşif bahanesiyle onları terk etmiş ve İsviçre yolunu tutmuş olması nedeniyle kendilerini savunmaları daha da zorlaşmıştı. Böylece iki köylü kolu tamamen yok edildi; Leubas'lı Knofp'un yönetimi altındaki üçüncüsü ise düzenli bir şekilde geri çekilebildi. Kempten yakınındaki Kollen Dağı üzerinde yeniden mevzilendiler ve Truchsess tarafından çevreleri sarıldı. Truchsess, burada da onlara saldırmaya cesaret edemedi; ikmal yollarını kesti ve yakın çevredeki 200 köyü ateşe vererek morallerini çökertmeye çalıştı. Açlık ve yanmakta olan evlerinin görüntüsü sonunda köylüleri teslim olmaya razı etti (25 Temmuz). Yirmiden fazlası hemen öldürüldü. Bu silahlı topluluğun bayrağına ihanet etmemiş tek önderi olan Leubas'lı Knopf, Bregenz'e kaçmayı başardı; ama burada tutuklandı ve uzun süre hapiste kaldıktan sonra asıldı.

Böylece Svabya-Frankonya Köylü Savaşı sona erdi.

VI

[Türingiya'da, Alsace'ta ve Avusturya'da Köylü Savaşı]

Svabya'daki ilk hareketler patlak verdiğinde *Thomas Münzer* yine aceleyle *Türingiya* yolunu tutmuş ve Şubat sonundan ya da Mart başından itibaren, partisinin en güçlü olduğu yer olan özgür imparatorluk şehri *Mühlhausen*'e yerleşmişti. Bütün hareketin ipleri elindeydi; Güney Almanya'da ne tür bir genel fırtınanın patlak vermek üzere olduğunu biliyordu ve Türingiya'yı Kuzey Almanya'daki hareketin merkezine dönüştürme işini üzerine almıştı. Fazlasıyla verimli bir zemin buldu. Reform hareketinin merkezi olan Türingiya'nın kendisi son derece hareketliydi; hem ezilen köylülerin maddi sıkıntıları hem de ortalıkta dolaşan devrimci, dinsel ve siyasal öğretiler, komşu Hessen ve Saksonya eyaletleri ile Harz bölgesini de genel bir ayaklanmaya hazırlamıştı. Özellikle Mühlhausen'de bütün bir küçük burjuva kitlesi Münzer'in aşırı uçtaki eğilimine kazanılmıştı ve kibirli seçkinler üzerindeki sayısal üstünlüklerini değerlendirmek konusunda sabırsızlanıyorlardı. Münzer, zamanından önce harekete geçilmesini önlemek için yatıştırıcılık rolünü üstlenmek zorunda kalmıştı; ama burada hareketi yöneten müridi Pfeifer işin içine öylesine girmişti ki, patlamanın önüne geçemedi ve Mühlhausen daha 17 Mart 1525'te, Güney Almanya'daki genel ayaklanmadan da önce kendi devrimini yaptı. Eski patrici konseyi devrildi ve

yönetim, başkanlığını Münzer'in yaptığı yeni seçilmiş "Ebedî Konsey"e devredildi.[133]

Hareketin, temsil ettiği sınıfın egemenliği ve bu sınıfın egemenliğinin gerektirdiği önlemlerin hayata geçirilmesi için henüz olgun olmadığı bir dönemde iktidarı üstlenmek zorunda kalmak, aşırı uçtaki bir partinin önderinin başına gelebilecek en kötü şeydir. *Yapabilecekleri*, onun iradesine değil, farklı sınıflar arasındaki karşıtlığın ulaştırıldığı yüksekliğe, her zaman sınıf karşıtlıklarının gelişme derecesinin temelini oluşturan maddi varoluş koşullarının, üretim ve dolaşım ilişkilerinin gelişme derecesine bağlı olur. *Yapması gerekenler*, kendi partisinin ondan istedikleri ise, ne ona bağlı olur, ne de sınıf mücadelesinin gelişme derecesine ve koşullarına; *yapması gerekenler*, o zamana kadarki öğretilerine ve taleplerine bağımlı olur; ama bunlar da, toplumsal sınıfların birbirleri karşısındaki anlık konumlarının ve üretim ve dolaşım ilişkilerinin anlık, az ya da çok rastlantısal durumunun değil, toplumsal[134] ve siyasal hareketin genel sonuçları hakkındaki daha güçlü ya da daha zayıf kavrayışının ürünüdür. Dolayısıyla kendisini kaçınılmaz olarak çözümsüz bir ikilemin içinde bulur: *Yapabilecekleri*, o zamana kadarki bütün eylemlerine, ilkelerine ve partisinin dolaysız çıkarlarına ters düşer; ve *yapması gerekenleri* hayata geçirmek olanaksızdır. Kısacası, kendi partisini, kendi sınıfını değil, hareketin o sıradaki olgunluk düzeyinin egemenliğine izin verdiği sınıfı temsil etmek zorundadır. Hareketin çıkarları doğrultusunda, ona yabancı olan bir sınıfın çıkarlarını hayata geçirmek ve kendi sınıfını, sözlerle ve vaatlerle, güvenceler vererek, söz konusu yabancı

133 Sonraki araştırmalar, Münzer'in Mühlhausen'deki "Ebedî Konsey"de herhangi bir resmî görevinin bulunmadığını gösterdi. Ama konseyin oturumlarına katıldığından ve onun faaliyetlerini yönettiğinden, fiilen yeni devrimci yönetimin başında bulunuyordu. *–Almanca ed.*

134 1850 baskısında "sınai". *–Almanca ed.*

sınıfın çıkarlarının kendi çıkarları olduğuna ikna etmek zorundadır. Bu çarpık konuma düşenler kaybolup gitmekten kurtarılamaz. Daha çok yakın bir geçmişte bunun örneklerini gördük; proletaryanın temsilcilerinin, proletaryanın gelişimindeki çok alt bir gelişim aşamasını temsil etmelerine rağmen son Fransız geçici hükümetinde aldıkları konumu[135] hatırlamamız yeter. Şubat hükümeti deneyimi sonrasında (bizim asil Alman geçici hükümetlerini ve imparatorluk naipliklerini hiç anmayalım) resmî makamlar için hâlâ umut besleyebilenler ya her türlü ölçünün ötesinde dar kafalıdır ya da aşırı uçtaki devrimci partiye olsa olsa lafta bağlıdır.

Ne var ki, Münzer'in, Mühlhausen'deki Ebedî Konseyin başındaki konumu, herhangi bir modern devrimci yöneticininkinden çok daha riskliydi. Sadece o dönemin hareketi değil, içinde yaşadığı yüzyıl da, onun bile ancak bulanık bir şekilde sezmeye başladığı düşüncelerin hayata geçirilmesi için gereken olgunluktan yoksundu. Temsil ettiği sınıf, tam olarak gelişmiş ve bütün toplumu boyunduruğu altına alabilecek ve dönüştürebilecek[136] durumda olmanın çok uzağındaydı ve henüz ortaya çıkına aşamasında bulunuyordu. Hayalini kurduğu toplumsal dönüşüm, dönemin mevcut maddi ilişkileri içinde henüz çok az dayanağa sahipti ve hatta bu ilişkiler, düşlediği toplum düzeninin tam karşıtı olan bir toplum düzenini hazırlıyordu. Yine de, Hıristiyan eşitliği ve İncil'e uygun mal ortaklığı hakkındaki o zamana kadarki vaazlarına bağlı kaldı; en azından bunları hayata geçirme girişiminde bulunmak zorundaydı. Bütün mallar üzerinde ortaklık, herkese eşit çalışma yükümlülüğü ve her tür

135 Engels, Fransa'daki 1848 Şubat Devrimi sonrasında kurulan geçici burjuva hükümetine proletaryanın temsilcileri olarak katılan küçük burjuva sosyalisti Louis Blanc ile işçi Albert'i (Alexandre Martin) kastediyor (*bkz.* MEW, Band 7, s. 16-34 [Karl Marx, "Fransa'da Sınıf Mücadeleleri 1848-1850", Karl Marx, *Fransız Üçlemesi*, çev: Erkin Özalp, Yordam Kitap, İstanbul, Ekim 2016, s. 46-63]). *-Almanca ed.*

136 1850 baskısında "ve dönüştürebilecek" sözcükleri bulunmuyordu. *-Almanca ed.*

otoritenin kaldırıldığı ilan edildi. Ama gerçekte, Mühlhausen, biraz demokratikleştirilmiş bir anayasası, genel oyla seçilmiş ve bir forumun denetimi altında bulunan bir senatosu ve aceleyle hazırlanıvermiş bir yoksullara ayni yardım sistemi bulunan cumhuriyetçi bir imparatorluk şehri olarak kaldı. O çağın Protestan kentlilerini öylesine korkutan toplumsal devrim, daha sonraki bir döneme ait olan burjuva toplumunun zamanından çok önce kurulmasına yönelik zayıf ve bilinçsiz bir girişim olmanın ötesine hiçbir zaman geçemedi.

Münzer'in kendisi, teorileri ile hemen önünde duran gerçeklik arasındaki geniş uçurumu hissetmiş gibi görünmektedir; dâhice görüşleri taraftar kitlesinin kaba zihinlerinden kaçınılmaz olarak o kadar çarpıtılmış bir şekilde yansıyordu ki, bu uçurumu görememesi çok zordu. O güne dek kendisinde bile görülmeyen bir çabayla hareketin yayılması ve örgütlenmesi işine atıldı; mektuplar yazdı ve dört bir yana haberciler ve özel görevliler yolladı. Yazıları ve vaazları, önceki eserlerinden sonra bile insanı hayrete düşüren bir devrimci fanatizme bürünür. Münzer'in devrimci[137] broşürlerindeki gençliğe özgü saf mizah burada tamamen kaybolur; geçmişte kendisine yabancı olmayan sakin ve açıklayıcı düşünür diliyle bir daha karşılaşılmaz. Münzer artık tümüyle devrim peygamberidir; egemen sınıflara yönelik nefreti durmaksızın körükler, en dizginsiz tutkuları kamçılar ve artık yalnızca, dinsel ve ulusal çılgınlığın Eski Ahit peygamberlerinin ağzına yerleştirdiği şiddetli deyimleri kullanır. Benimsemek zorunda kaldığı üslup, etkide bulunması gereken halkın hangi eğitim düzeyinde bulunduğunu gösterir.

Mühlhausen örneği ve Münzer'in propagandası hızla uzaklarda da etkili oldu. *Türingiya*'nın, *Eichsfeld*'in, *Harz*'ın, *Saksonya dükalıklarının*, *Hessen*'in ve *Fulda*'nın, *Yukarı Frankonya*'nın

137 1850 baskısında "devrimcilik öncesi". –*Almanca ed.*

ve *Vogtland*'ın her yerinde ayaklanan köylüler silahlı topluluklarda bir araya geldi ve şatolar ile manastırları ateşe verdiler. Münzer az çok bütün hareketin önderi olarak kabul görmüştü ve Mühlhausen hareketin merkezi olarak kaldı; Erfurt'ta ise katıksız bir kentli hareketi zafer kazandı ve orada egemen olan parti, köylüler karşısında hep muğlak bir tutum izledi.

Türingiya'da prensler başlangıçta köylüler karşısında tıpkı Frankonya'daki ve Svabya'daki prensler kadar çaresiz ve güçsüzdü. Hessen eyalet kontu bir askerî güç toplamayı ancak Nisan ayının ilk günlerinde başarabildi; Reform hareketinin Protestan ve burjuva tarihçelerinde dindarlığı göklere çıkarılan ve köylülere yönelik alçaklıklarına hemen kısaca değineceğimiz Eyalet Kontu Philipp'ti bu. Eyalet Kontu Philipp birkaç hızlı seferle ve kararlı eylemlerle kısa sürede eyaletinin büyük kısmına boyun eğdirdi, yeni askerler topladı ve ardından o güne kadarki süzereni olan Fulda başrahibinin[138] bölgesine girdi. Fulda köylülerinin silahlı topluluğunu 3 Mayıs'ta Frauenberg'de yenilgiye uğrattı, bütün eyalete boyun eğdirdi ve sadece başrahibin vasallığını yapmaktan kurtulma fırsatından değil, aynı zamanda Fulda Manastırı'nı (doğal olarak daha sonra sekülerleştirilmek üzere) Hessen'in bir mülküne dönüştürme fırsatından yararlandı. Sonra Eisenach ile Langensalza'yı ele geçirdi ve düke bağlı Saksonya birlikleriyle birleşerek isyanın merkezi olan Mühlhausen'e yöneldi. Münzer, yaklaşık 8000 adam ve birkaç toptan oluşan savaş güçlerini Frankenhausen'de topladı. Türingiya'daki silahlı topluluk, Yukarı Svabya ve Frankonya topluluklarının Truchsess karşısında geliştirmiş oldukları savaşma gücüne sahip olmanın çok uzağındaydı; kötü silahlanmış ve az disiplinliydi, saflarında az sayıda eski asker vardı ve her tür önderden yoksundu. Münzer, açıkça görüldüğü üzere, en küçük askerî bilgilere bile sahip

138 III. Johann. – *Türkçe ed.*

değildi. Yine de, prensler, burada da, Truchsess'in zafer kazanmasına sık sık yardımcı olan söz verip tutmama taktiğini kullanmayı uygun buldu. 16 Mayıs'ta köylülerle görüşmeleri başlattılar, bir ateşkes anlaşmasına vardılar ve daha ateşkesin süresi dolmadan aniden köylülere saldırdılar.

Münzer adamlarıyla birlikte bugün hâlâ Schachtberg[139] diye anılan tepede, arabalardan yapılmış bir barikatın arkasında duruyordu. Köylüler arasındaki yılgınlık hızla artmaya başlamıştı. Prensler, silahlı topluluğun Münzer'i canlı olarak kendilerine teslim etmesi durumunda köylüleri affedecekleri sözünü verdi. Münzer adamlarının bir halka oluşturmasını sağladı ve prenslerin önerilerini tartıştırdı. Bir şövalye ile bir din adamı teslim olmaktan yana çıktı; Münzer bu ikisini hemen halkanın ortasına getirtti ve başlarını kestirdi. Kararlı devrimciler tarafından sevinçle karşılanan bu terörist güç gösterisi toplulukta yeniden bir miktar düzen sağladı; ama prenslerin paralı askerlerinin bütün tepenin çevresini sardıktan sonra ateşkese rağmen birbirlerine yakın kollar hâlinde yaklaşmakta olduğu fark edilmeseydi, topluluğun büyük bölümü sonunda herhangi bir direnç sergilemeden dağılıp giderdi. Hızla arabaların arkasında cephe oluşturuldu, ama daha o sırada, savaşmaya alışkın olmayan yarı savunmasız köylülerin üzerine top mermileri ve kurşunlar yağmaya başlamıştı ve paralı askerler barikata ulaşmıştı. Kısa bir direnişin ardından arabaların oluşturduğu barikatta gedikler açıldı, köylülerin topları ele geçirildi ve kendileri de dağıtıldı. Korkunç bir kargaşa içinde kaçarlarken kolaylıkla çevirme kollarının ve süvarilerin eline düştüler ve bunlar da duyulmamış bir kıyım gerçekleştirdi. Sekiz bin köylünün beş binden fazlası katledildi; geriye kalanlar ve onlarla birlikte prenslere bağlı süvariler Frankenhausen'e girdi. Kent ele geçirilmişti. Başından

139 "Muharebe Tepesi". - *Türkçe ed.*

yaralanan Münzer bir evde bulundu ve tutsak edildi. 25 Mayıs'ta Mühlhausen de teslim oldu; orada kalmış olan Pfeifer kaçmayı başardı, ama Eisenach bölgesinde tutuklandı.

Münzer'e prenslerin önünde işkence edildi ve ardından başı kesildi. İdam edileceği alana, yaşamı boyunca sergilemiş olduğu cesaretle çıktı. İdam edildiğinde olsa olsa yirmi sekiz yaşındaydı. Pfeifer'in de başı kesildi; ama bu ikisi dışında çok sayıdaki başkaları da aynı kaderi paylaştı. Fulda'da din adamı Philipp von Hessen kanlı adaletini uygulamaya başlamıştı; sakatlamalar ve daha ılımlı başka cezalandırmalar, köylerin ve kentlerin yağmalanması ve ateşe verilmesi bir yana, o ve Saksonya prensleri, Eisenach'ta 24, Langensalza'da 41, Frankenhausen Muharebesi'nden sonra 300, Mühlhausen'de 100'den fazla, Görmar'da 26, Tüngeda'da 50, Sangerhausen'de 12, Leipzig'de 6 isyancıyı ve başka isyancıları kılıçla öldürttü.

Mühlhausen özgür imparatorluk şehri olma niteliğinden vazgeçmek zorunda bırakıldı ve Fulda Manastırı nasıl Hessen eyalet kontluğuna dâhil edildiyse o da aynı şekilde Saksonya topraklarına dâhil edildi.

Prensler bunun ardından Bildhausen kampındaki Frankonya köylülerinin Türingiyalılarla birleştiği ve çok sayıda şatoyu yaktıkları Türingiya ormanı içinde ilerledi. Meiningen önünde bir muharebe gerçekleşti; köylüler yenilgiye uğradı ve kente doğru geri çekildiler. Kent aniden köylülere kapılarını kapattı ve onları arkalarından saldırmakla tehdit etti. Müttefiklerinin bu ihanetiyle zor duruma düşürülen silahlı topluluk prenslere teslim oldu ve görüşmeler henüz sürerken dağılıp gitti. Bildhausen kampı çoktan dağılmıştı ve böylece bu silahlı topluluğun bozguna uğratılmasıyla birlikte Saksonya, Hessen, Türingiya ve Yukarı Frankonya isyancılarının geriye kalanı da yok edildi.

Alsace'da ayaklanma, Ren'in sağ kıyısındakinden daha geç patlak vermişti. Strazburg piskoposluk bölgesi köylüleri ancak

Nisan ayı ortalarında, Yukarı Alsace ve Sundgau köylüleri ise onlardan çok kısa bir süre sonra ayaklandı. 18 Nisan'da Aşağı Alsace'tan bir köylü topluluğu Altdorf Manastırı'nı yağmaladı; hem Ebersheim ile Barr'da hem de Willer ve Urbis vadilerinde başka silahlı topluluklar oluştu. Kısa bir süre sonra birleşerek büyük Aşağı Alsace Topluluğunu oluşturdular ve hem kentlerin ve kasabaların ele geçirilmesini hem de manastırların tahrip edilmesini örgütlediler. Her yerde her üç adamdan birinin orduya katılması istendi. Bu topluluğun On İki Madde'si Svabya-Frankonya On İki Madde'sine göre çok daha radikaldir.[140]

Aşağı Alsace köylülerinin bir kolu Mayıs başında Saint-Hippolyte yakınında toplanır ve bu kenti kazanmak için sonuçsuz kalan bir girişimde bulunduktan sonra 10 Mayıs'ta Bercken'i, ayın 13'ünde Rappoltsweiler'i ve 14 Mayıs'ta Reichenweier'i bu kentlerin yurttaşlarıyla anlaşarak denetimleri altına sokarken, Erasmus Gerber'in yönettiği ikinci bir kol, ani bir saldırıyla ele geçirmek amacıyla Strazburg üzerine yürüdü. Girişimin başarısızlığa uğraması üzerine bu kol Vosges yönüne döndü, Mauermünster Manastırı'nı tahrip etti ve Saverne'i kuşattı; bu kent 13 Mayıs'ta teslim oldu. Kol buradan Lorraine[141] sınırına yürüdü ve bir yandan dağ geçitlerini tahkim ederken dükalığın komşu kesimini ayaklandırdı. Herbitzheim'da (Saar) ve Neuburg'da

140 Alsace köylülerinin maddeleri, Svabya-Frankonya köylülerinin "On İki Madde"sinde yer alan feodalizm karşıtı talepleri (serfliğin kaldırılması, soylular tarafından gasp edilmiş olan ortak toprakların geri verilmesi vb.) daha keskin bir şekilde ifade etmenin ötesine geçerek, pek çok konuda bu programın ilerisine geçiyordu. Bu maddeler aynı zamanda tefecileri hedef alıyordu (tefeci faizlerinin kaldırılması hakkındaki madde vb.); sadece küçük ondalığın değil aynı zamanda büyük ondalığın (*bkz.* 118. dipnot) kaldırılması talep ediliyor ve yöre halklarının, halkın hoşnutsuzluğuna yol açmış memurları görevden alma ve yerlerine yenilerini koyma hakkı ilan ediliyordu. –*Almanca ed.*

141 Bugün Fransa'ya bağlı olan, Almanca konuşanların çoğunlukta olduğu bölümü 1871'de Prusya tarafından ilhak edilip sonrasında yeniden Fransa'ya bağlanan, Almancası Lothringen olan bölge. –*Türkçe ed.*

büyük kamplar kuruldu; 4000 Lorraine'li Alman köylüsü Saargemünd'de mevzilendi; son olarak, ilerlemiş olan iki silahlı topluluk, yani Stürzelbronn'daki Kolben Topluluğu ile Weissenburg'daki Kleeburg Topluluğu, cepheyi ve sağ kanadı kapladı; bu arada sol kanat da Yukarı Alsace köylülerinden oluşuyordu.

20 Nisan'dan beri hareket hâlinde olan bu sonuncular, 10 Mayıs'ta Sulz'u, 12'sinde Gebweiler'i ve 15'inde Sennheim ve çevresini köylü kardeşlik birliğine katılmak zorunda bırakmıştı. Avusturya hükümeti ile yakın çevredeki imparatorluk kentleri kuşkusuz hemen onlara karşı birleşti, ama onlara saldırmak bir yana, ciddi bir direniş bile gösteremeyecek kadar zayıftılar. Böylece, Mayıs ortasında, birkaç kent dışında bütün Alsace isyancıların eline geçmişti.

Ama Alsace köylülerinin günahkâr cesaretini kıracak olan ordu daha o sırada yaklaşmaktaydı. Burada soyluların egemenliğini *Fransızlar* yeniden kurdu. Lorraine Dükü Antoine daha 6 Mayıs'ta aralarında Fransız soylularının, seçkinlerinin ve İspanyol, Piyemonteli, Lombardiyalı, Yunan ve Arnavut destek kuvvetlerinin de bulunduğu 30.000 kişilik bir ordunun başında harekete geçmişti. 16 Mayıs'ta Lützelstein'da karşılaştığı 4000 köylüyü güçlük çekmeden yenilgiye uğrattı ve daha 17'sinde köylülerin işgali altındaki Saverne'i teslim olmak zorunda bıraktı. Ama henüz Lorraine güçlerinin kente girişi sürerken ve köylüler silahsızlandırılırken teslim anlaşması çiğnendi; savunmasız köylüler paralı askerlerin saldırısına uğradı ve çoğu öldürüldü. Diğer Aşağı Alsace kolları dağıldı ve Dük Antoine, Yukarı Alsace köylülerine doğru ilerledi. Saverne'deki Aşağı Alsace köylülerinin yardımına gitmeyi reddetmiş olan bu sonuncular, Scherweiler'de bütün Lorraine güçlerinin saldırısına uğradı. Kendilerini büyük bir yiğitlikle savundular, ama devasa sayısal üstünlük (7000'e karşı 30.000) ve başta Reichenweier'in idarecisi olmak üzere bazı şövalyelerin ihaneti her tür cesareti

boşa çıkardı. Tümüyle yenilgiye uğratıldılar ve dağıtıldılar. Dük böylece bütün Alsace'ı alışılmış vahşetle yatıştırdı. Gitmediği tek yer Sundgau oldu. Burada, Avusturya hükümeti, dükü ülkeye çağırma tehdidiyle köylüleri Haziran başında Ensisheim Anlaşması'nı imzalamaya razı etmişti. Ama anlaşmayı hemen kendisi bozmuş ve hareketin vaizleriyle önderlerini kitleler hâlinde astırmıştı. Bunun üzerine köylüler yeniden ayaklandı ve bu ayaklanma da sonunda Sundgau köylülerinin Offenburg Anlaşması'na dâhil edilmesiyle sona erdi (18 Eylül).

Üzerinde durmamız gereken tek bir şey kaldı, o da *Avusturya Alpleri*'ndeki Köylü Savaşı. Hem bu bölgeler hem de komşu *Salzburg Başpiskoposluğu*, *stara prawa*'dan[142] beri hükümete ve soylulara hep muhalefet ediyordu ve Reform öğretileri burada da elverişli bir zemin bulmuştu. Dinsel zulüm ve keyfî vergi baskıları ayaklanmanın patlak vermesine yol açmıştı.

Köylüler ile madencilerin desteklediği *Salzburg* kenti daha 1522'den itibaren başpiskoposun kentsel ayrıcalıkları ve dinsel uygulamalar nedeniyle başpiskoposla[143] çatışma içindeydi. Başpiskopos 1524 yılının sonunda topladığı paralı askerlerle kente ani bir saldırı düzenlemiş, şatonun toplarıyla dehşet saçmış ve sapkın vaizlerin peşine düşmüştü. Aynı zamanda yeni ve ezici vergiler koymuş ve böylece bütün nüfusu en uç noktaya kadar kışkırtmıştı. 1525 ilkbaharında, Svabya-Frankonya ve Türingiya isyanlarıyla eş zamanlı olarak, bütün ülkenin köylüleri ve madencileri birdenbire ayaklandı, *Prassler* ve *Weitmoser* adlı komutanların yönetimi altında bir silahlı topluluk olarak örgütlendiler, kenti kurtardılar ve Salzburg Şatosu'nu kuşattılar. Batı Almanya köylüleri gibi bir Hıristiyan ittifakı kurdular ve taleplerini bu kez on dört madde hâlinde formüle ettiler.

142 *Bkz.* elinizdeki kitap, s. 95. *–Türkçe ed.*

143 Matthaeus Lang. *–İngilizce ed.*

Yeni yasadışı vergilerin, gümrük vergilerinin ve emirlerin halkın en temel çıkarlarını ağır bir şekilde zedelediği *Steiermark*, *Yukarı Avusturya*, *Karintiya* ve *Karniyola*'da da köylüler 1525 ilkbaharında ayaklandı. Bazı şatoları ele geçirdiler ve *stara prawa*'nın galibi yaşlı Yüzbaşı Dietrichstein'ı Griss'te yenilgiye uğrattılar. Hükümetin sahte vaatlerle isyancıların bir bölümünü sakinleştirmeyi başarmış olmasına rağmen, çoğu bir arada kaldı ve Salzburg köylüleriyle birleşti ve böylece Salzburg bölgesinin bütünü ile Yukarı Avusturya, Steiermark, Karintiya ve Karniyola'nın büyük bölümü köylüler ile madencilerin eline geçmiş oldu.

Reform öğretileri Tirol'de de çok sayıda taraftar bulmuştu; hatta burada, Münzer'in özel görevlileri, Avusturya Alpleri'nin diğer bölgelerinde olduğundan daha büyük bir başarıyla çalışma yürütmüştü. Arşidük Ferdinand yeni öğretinin vaizlerine burada da zulmetti ve yine keyfî mali düzenlemelerle halkın haklarına tecavüz etti. Sonuç, her yerde olduğu gibi, aynı 1525 yılının ilkbaharındaki ayaklanmaydı. En yetkili komutanları, tüm köylü liderleri arasında ciddi bir askerî yeteneğe sahip tek kişi, yani Münzerci Geismaier olan isyancılar çok sayıda şatoyu ele geçirdi ve özellikle güneyde, Adige bölgesinde din adamlarına karşı çok enerjik bir tutum aldılar. Vorarlberg köylüleri de ayaklandı ve Allgaeu köylülerine katıldılar.

Her yandan sıkıştırılan arşidük, daha kısa bir süre önce yakıp yıkarak, yağmalayarak ve öldürerek yok etmek istediği isyancılara ödün üstüne ödün verdi. Miras yoluyla devralınmış eyaletlerin yerel meclislerini toplantıya çağırdı ve bunların toplanmasına kadar köylülerle ateşkes anlaşması yaptı. Bu arada dinsizlerle mümkün olan en kısa sürede başka bir dille konuşabilmek için elinden geldiği kadar silahlanıyordu.

Ateşkes doğal olarak uzun sürmedi. Parası biten Dietrichstein, dükalıklarda haraç toplamaya başladı. Üstelik, ona bağlı

Slav ve Macar askerler halka karşı en alçakça vahşet eylemlerine başvurmaktan geri durmadı. Bu nedenle Stiryalılar yeniden ayaklandı, 2 Temmuz'u 3 Temmuz'a bağlayan gece Schadming'de Yüzbaşı Dietrichstein'a saldırdılar ve Almanca konuşmayan herkesi öldürdüler. Dietrichstein'ın kendisi tutsak edildi; 3 Temmuz sabahı köylüler jürili bir mahkeme topladı ve tutsaklar arasındaki 40 Çek ve Hırvat soyluyu ölüme mahkûm ettiler. Hemen başları kesildi. Bu da işe yaradı; arşidük, beş dükalıktaki (Yukarı Avusturya ve Aşağı Avusturya, Stirya, Karintiya ve Karniyola) sınıfların tüm taleplerini hemen kabul etti.

Tirol'de de yerel meclisin talepleri onaylandı ve böylece Kuzey yatıştırıldı. Ama daha ılımlı yerel meclis kararlarını reddederek başlangıçtaki taleplerinde ısrar eden Güney, silah bırakmadı. Arşidük burada düzeni zor yoluyla yeniden sağlamayı ancak Aralık ayında başarabildi. Eline düşen kışkırtıcıların ve ayaklanma önderlerinin büyük bir bölümünü öldürtmeyi ihmal etmedi.

Ağustos ayında, Georg von Frundsberg'in komutası altındaki 10.000 Bavyeralı, Salzburg üzerine yürüdü. Hem bu etkileyici askerî güç hem de köylüler arasında patlak veren anlaşmazlıklar, Salzburgluları, başpiskoposla, 1 Eylül'de belirlenen ve arşidük tarafından da kabul edilen bir anlaşma imzalamaya yöneltti. Ama bu arada birliklerini yeterince güçlendirmiş olan iki prens bu anlaşmayı çok kısa bir süre sonra bozdu ve böylece Salzburg köylülerini yeni bir ayaklanmaya ittiler. İsyancılar bütün kış dayandı; ilkbaharda Geismaier onlara geldi ve dört bir yandan yaklaşmakta olan birliklere karşı parlak bir sefer başlattı. Bir dizi çok başarılı çarpışmada (Mayıs ve Haziran 1526'da) Bavyera, Avusturya ve Svabya Birliği askerleri ile Salzburg Başpiskoposluğu'nun paralı askerlerini yenilgiye uğrattı ve farklı güçlerin birleşmesini uzun bir süre boyunca engelledi. Bu arada Radstadt'ı kuşatmaya da zaman buldu. Sonunda, sayıca

üstün birlikler tarafından her yanı sarılınca geri çekilmek zorunda kaldı, kuşatmayı yardı ve ordusunun kalıntılarını Avusturya Alpleri üzerinden Venedik topraklarına götürdü. Venedik Cumhuriyeti ve İsviçre, bu yorulmak bilmez köylü liderine yeni entrikalar için dayanak noktaları sundu; bir yıl daha, yeni bir köylü ayaklanması başlatma fırsatını bulabilmek için, bu ülkeleri Avusturya'ya karşı savaşa sokmaya çalıştı. Ama bu görüşmeler sırasında bir katilin eli ona ulaştı; Arşidük Ferdinand ile Salzburg başpiskoposu, Geismaier hayatta kaldığı sürece huzur bulamıyordu: Bir haydut tuttular ve o da 1527 yılında tehlikeli isyancının yaşamına son vermeyi başardı.[144]

144 Daha kesin bilgilere göre Geismaier 15 Nisan 1532'de öldürülmüştü. –*İngilizce ed.*

VII

[Köylü Savaşı'nın Sonuçları]

Geismaier'in Venedik topraklarına çekilmesiyle birlikte Köylü Savaşı'nın nihai kapanış bölümü de sona ermişti. Köylüler her yerde yeniden ruhani, soylu ya da patrici efendilerinin egemenliği altına sokulmuştu; bazı yerlerde onlarla imzalanmış olan anlaşmalar bozulmuş, yenenlerin yenilenlere kabul ettirdiği devasa haraçlarla o zamana kadarki yükümlülükler artırılmıştı. Alman halkının en görkemli devrim girişimi utanç verici bir yenilgiyle ve anlık olarak iki katına çıkmış baskıyla sona erdi. Ne var ki, ayaklanmanın bastırılması, uzun vadede, köylü sınıfının durumunu kötüleştirmedi. Soyluların, prenslerin ve din adamlarının her yıl köylülerden koparıp alabildikleri, savaştan önce de mutlaka koparılıp alınıyordu; o dönemin Alman köylüsünün modern proleterle ortak noktası, emeğinin ürünlerinden aldığı payın, kendi yaşamını sürdürmesi ve köylü soyunun üremesi için zorunlu olan asgari geçim araçlarıyla sınırlandırılmış olmasıydı. Dolayısıyla, ortalamada, ondan daha fazla şey almak mümkün değildi. Kuşkusuz, daha iyi durumdaki bazı orta köylüler yıkıma uğradı, bir yığın bağımlı köylü serfliğe itildi, büyük ortak topraklara el koyuldu, çok sayıda köylü hem evlerinin yıkılması ve tarlalarının harap olması hem de genel kargaşa nedeniyle serseriliğe ya da kentlerdeki pleblerin arasına itildi. Ama savaşlar ve yıkımlar o dönemin gündelik olguları arasındaydı ve genel olarak, köylü sınıfının durumu, yükseltilmiş vergilerle kalıcı bir şekilde kötüleştirilemeyecek kadar sefildi. İzleyen din savaşları ve son olarak, durmadan yinelenen kitlesel yıkımları ve nüfussuz-

laştırmalarıyla Otuz Yıl Savaşı, köylüleri, Köylü Savaşı'na göre çok daha ağır zararlara uğrattı; özellikle Otuz Yıl Savaşı tarımda kullanılan üretici güçlerin en büyük bölümünü yok etti ve hem bu yolla hem de aynı zamanda çok sayıda kentin harap olması yoluyla köylüleri, plebleri ve iflas etmiş kentlileri uzun bir süreliğine en kötü biçimiyle İrlanda sefaletinin içine attı.

Köylü Savaşı'nın sonuçlarından en büyük zararı *ruhban sınıfı* gördü. Manastırları ve mülkleri yakılmış, değerli eşyaları yağmalanmış, yurt dışına satılmış ya da eritilmiş, stokları tüketilmişti. Her yerde en az direnç sergileyebilenler onlar olmuştu ve aynı zamanda halkın nefretinin bütün şiddeti en ağır şekilde onları vurmuştu. Hatta, diğer sınıflar, prensler, soylular ve kentliler, nefret edilen yüksek din görevlilerinin zor duruma düşmesini gizli bir sevinçle karşılamıştı. Köylü Savaşı kilise mallarının köylüler yararına sekülerleştirilmesini popüler kılmıştı; dünyevi prensler ve kısmen de kentler, bu sekülerleştirmeyi *kendi* çıkarları doğrultusunda gerçekleştirme işine koyulmuştu ve kısa bir süre sonra Protestan eyaletlerde yüksek din görevlilerinin mülkleri[145] prenslerin ya da seçkinlerin eline geçmişti. Ama ruhani prenslerin egemenliğine de dokunulmuştu ve dünyevi prensler halkın nefretini bu doğrultuda sömürmesini bilmişti. Fulda başrahibinin[146] süzerenlikten Philipp von Hessen'in vasallığına nasıl düştüğünü görmüştük. Aynı şekilde Kempten kenti prens-başrahibi[147] de kentte sahip olduğu bir dizi değerli ayrıcalığı yok pahasına satmak zorunda bırakmıştı.

Soylular da ciddi derecede zarar görmüştü. Şatolarının çoğu yıkılmış, en saygın ailelerden bazıları iflas etmiş ve geçimlerini ancak prenslerin hizmetine girerek sağlayabilecek duruma düş-

145 1850 baskısında "piskoposluk bölgeleri". –*Almanca ed.*

146 III. Johann. –*Türkçe ed.*

147 Sebastian von Breitenstein. –*İngilizce ed.*

müştü. Köylüler karşısındaki güçsüzlükleri belli olmuştu; her yerde yenilgiye uğratılmış ve teslim olmak zorunda bırakılmışlardı; onları sadece prenslerin orduları kurtarmıştı. Doğrudan doğruya imparatorluğa bağlı bir sınıf olarak önemlerini giderek yitirmek ve prenslerin egemenliği altına girmek zorunda kalmışlardı.

Kentler de, genel olarak bakıldığında, Köylü Savaşı'ndan yarar sağlamamıştı. Seçkinlerin egemenliği neredeyse her yerde yeniden kuruldu; kentli muhalefeti uzun bir süre boyunca etkisiz kaldı. Böylece, eski patrici kayıtsızlığı, ticareti ve sanayiyi her açıdan zincire vurarak, Fransız Devrimine kadar sürüp gitti. Ayrıca, prensler, kentli partisinin ya da pleb partisinin mücadele sırasında kentlerin içinde kazandıkları anlık başarılardan kentleri sorumlu tuttu. Geçmişte de prenslerin toprakları içinde yer alan kentler ağır haraçlar ödedi, ayrıcalıklarından yoksun bırakıldı ve savunmasız bir şekilde açgözlüce ve keyfî davranan prenslerin esareti altına sokuldular (Frankenhausen, Arnstadt, Schmalkalden, Würzburg vb. vb.), imparatorluk şehirleri prenslerin topraklarına dâhil edildi (örneğin Mühlhausen) ya da Frankonya'daki pek çok imparatorluk şehri için geçerli olduğu üzere, manevi açıdan, komşu prenslere bağımlı kılındılar.

Bu koşullar altında Köylü Savaşı'nın sonuçlarından yarar sağlayanlar sadece *prenslerdi*. Bu çalışmanın hemen başında, Almanya'nın yetersiz sınai, ticari ve tarımsal gelişmesinin Almanların *ulus* oluşturmalarını sağlayacak her tür merkezîleşmeyi nasıl olanaksız kıldığını, yerel ve iller düzeyindeki bir merkezîleşmeden fazlasına nasıl izin vermediğini ve dolayısıyla da bölünmüşlüğün içindeki bu merkezîleşmenin temsilcileri olan prenslerin, mevcut toplumsal ve siyasal ilişkilerdeki her tür değişimden yarar sağlamak zorunda olan tek sınıfı nasıl oluşturduğunu görmüştük. O dönemin Almanya'sının gelişme derecesi o kadar düşük ve aynı zamanda farklı illerde o

kadar eşitsizdi ki, dünyevi prensliklerin yanında ruhani hükümdarlıklar, şehir cumhuriyetleri ve egemen kontlar ve baronlar da varlıklarını koruyabiliyordu; ama bu gelişme derecesi, aynı zamanda, çok yavaş ve soluk bir şekilde de olsa, sürekli olarak *iller düzeyindeki* merkezîleşme, yani diğer imparatorluk sınıflarının[148] prenslere bağımlı kılınması yönünde basınç uyguluyordu. Bu nedenle Köylü Savaşı'nın sonunda sadece prensler kazanabilirdi. Gerçekte de böyle oldu. Rakipleri olan ruhban sınıfının, soyluların, kentlerin zayıflaması yoluyla göreli kazanç sağlamakla kalmadılar, tüm diğer sınıfları yoksun bıraktıkları *spolia opima*'yı (ana ganimeti) elde ederek mutlak olarak da kazançlı çıktılar. Kilise malları onların yararına sekülerleştirildi; soyluların yarı yarıya ya da tümüyle iflas etmiş olan bir bölümü giderek onların otoritesini kabul etmek zorunda kaldı; kentlerin ve köylü topluluklarının ödediği haraçlar kasalarına aktı ve üstüne üstlük çok sayıda kent ayrıcalığının kaldırılması, sevdikleri mali operasyonlar için çok daha geniş bir hareket alanı kazanmalarını sağladı.

Köylü Savaşı'nın ana sonucu, Almanya'nın bölünmüşlüğünün keskinleşmesi ve pekişmesiydi ve bu bölünmüşlük aynı zamanda Köylü Savaşı'nın başarısızlığa uğramasının nedeniydi.

Almanya'nın sayısız bağımsız ve birbirlerine neredeyse tümüyle yabancı illere bölünmüş olmakla kalmadığını, ulusun, bu illerin her birinde, sınıfların ve sınıf kesimlerinin karmaşık bir yapılanması içinde ayrıştığını görmüştük. Prensler ve din adamları dışında, kırda soyluları ve köylüleri, kentlerde ise patricileri, kentlileri ve plebleri buluyoruz; bütün bu sınıfların çıkarları, çelişmedikleri ya da çatışmadıkları sürece, birbirlerine tümüyle yabancıydı. Dahası, bütün bu karmaşık çıkarların üstünde bir de imparatorun ve papanın çıkarları vardı. Bu farklı çıkarların so-

148 1850 baskısında yanlışlıkla "şehirlerinin". *–Almanca ed.*

nunda nasıl güçlükle, eksikli bir şekilde ve yerelliklere göre eşitsiz olarak üç büyük grup oluşturduğunu; zorlukla gerçekleşen bu gruplaşmaya rağmen, her bir sınıfın, ulusal gelişmeye koşullar tarafından verilen doğrultuya nasıl karşı çıktığını, kendi başına hareket ettiğini, böylece sadece tüm muhafazakâr sınıflarla değil aynı zamanda tüm diğer muhalif sınıflarla çatışmaya girdiğini ve sonunda yenilgiye uğramak zorunda kaldığını görmüştük. Sikkingen ayaklanmasında soyluların, Köylü Savaşı'nda köylülerin, bütün o uysal Reform hareketleri sırasında kentlilerin düştüğü durum buydu. Aynı nedenle, köylüler ve plebler bile, Almanya'nın çoğu yöresinde eylem ortaklığı kuramadı ve birbirlerine engel oldular. Sınıf mücadelesindeki (devrimci hareketin tam ve kentli hareketinin yarım yenilgisine yol açan) bölünmüşlüğün hangi nedenlerden kaynaklandığını da görmüştük.

Buraya kadar anlatılanlar, yerel ve iller düzeyindeki bölünmüşlüğün ve bunun kaçınılmaz ürünü olan yerel ve iller düzeyindeki dar kafalılığın bütün hareketi nasıl yıkıma sürüklediğini; kentlilerin de, köylülerin de, pleblerin de topluca ve ulusal ölçekte hareket etmeyi nasıl başaramadığını; örneğin köylülerin her bir ilde nasıl kendi başlarına hareket ettiklerini, komşu isyancı köylülere yardım etmeyi her seferinde nasıl reddettiklerini ve bu nedenle de yalıtık çarpışmalarda çoğu zaman toplam isyancı kitlesinin onda birini bile bulmayan ordular tarafından nasıl art arda yok edildiklerini herkesin anlamasını sağlayacaktır. Tek tek silahlı toplulukların hasımlarıyla yaptıkları ateşkeslerin ve imzaladıkları anlaşmaların her biri ortak davaya ihanetin bir belgesidir ve farklı toplulukların işbirliği yapmalarını, eylemlerinin az ya da çok aynı olmasının değil, sadece, karşısında yenilgiye uğradıkları özel hasmın aynı olmasının mümkün kılması, farklı illerin köylülerinin birbirlerine yabancılıklarının hangi dereceye ulaştığının en çarpıcı kanıtıdır.

1848-1850 hareketiyle benzerlik burada da kendisini açıkça

göstermektedir. 1848'de de muhalif sınıfların çıkarları birbirleriyle çatışmış ve her sınıf kendi başına hareket etmişti. Burjuvazi, feodal-bürokratik mutlakçılığa katlanmaya devam edemeyecek kadar gelişmiş olmasına karşın, henüz, diğer sınıfların hak iddialarını hemen kendi hak iddialarına bağımlı kılabilecek kadar güçlü değildi. Burjuva döneminin üzerinden hızla atlamayı ve kısa bir süre içinde egemenliği eline geçirmeyi bekleyemeyecek kadar zayıf olan proletarya, daha mutlakçılık döneminde burjuva rejiminin hoş yanlarını çok iyi öğrenmişti ve genel olarak o kadar gelişmişti ki, burjuvazinin kurtuluşunda bir an için bile olsa kendi kurtuluşunu göremezdi. Ulusun kitlesi, yani küçük burjuvalar, onların yol arkadaşları (zanaatçılar) ve köylüler, o sırada henüz doğal müttefikleri olan burjuvazi tarafından, daha o dönemde fazla devrimci oldukları için, yer yer de proletarya tarafından, henüz yeterince ileri olmadıkları için yüzüstü bırakıldı; kendi içinde bölünmüş olan bu kitle de hiçbir şey elde edemedi ve hem sağdaki hem de soldaki muhalif yol arkadaşlarına muhalefet etti. Son olarak, 1525 yılında köylüler arasında görülen dar görüşlülük, 1848'de harekete katılan tüm sınıflar arasında görülen dar görüşlülükten daha büyük olamazdı. Yüz yerel devrim, hemen onları izleyen ve yine engellerle karşılaşmadan hayata geçirilen yüz yerel tepki, küçük devletlere bölünmüşlüğün korunması vb. vb., gerçekten çok şey anlatan kanıtlardır. *1525 ve 1848'deki iki Alman devriminin ve bunların sonuçlarının ardından hâlâ federatif cumhuriyet hakkında gevezelik edebilen kim varsa, lâyık olduğu tek yer tımarhanedir.*

Ama biri on altıncı yüzyılda diğeri 1848-50'de gerçekleştirilen iki devrim, tüm benzerliklerine rağmen, özünde birbirlerinden çok farklıdır. 1848 Devrimi, Almanya'nın ilerlemesini olmasa bile Avrupa'nın ilerlemesini gösterir.

1525 Devriminden kim kazançlı çıktı? Prensler. – 1848 Devriminden kim kazançlı çıktı? *Büyük* prensler, Avusturya ve Prus-

ya. 1525'in küçük prenslerinin arkasında, ödedikleri vergilerle onları kendilerine bağlayan küçük burjuvalar vardı; 1850'nin büyük prenslerinin arkasında, Avusturya ile Prusya'nın arkasında, devlet borçları aracılığıyla onları hızla boyundurukları altına alan modern büyük burjuvalar duruyor. Büyük burjuvaların arkasında da proleterler duruyor.

1525 Devrimi Almanya'nın bir iç işiydi. Almanlar kendi köylü savaşlarını yürütürken, İngilizler, Fransızlar, Bohemyalılar ve Macarlar kendi köylü savaşlarını geride bırakmıştı. Almanya bölünmüş durumda idiyse, Avrupa çok daha bölünmüş durumdaydı. 1848 Devrimi Almanya'nın bir iç işi değil, Avrupa'daki büyük bir olayın tek bir parçasıydı. Bütün seyri boyunca, bu devrimin itici güçleri, tek bir ülkenin dar sınırlarını, hatta dünyanın bir kısmının dar sınırlarını aşıyordu. Gerçekten de, bu devrimin sahnesi olan ülkeler, tam da onun yaratılmasına en az katkıda bulunmuş olan ülkelerdir. Bu ülkeler, bugün bütün dünyanın katılmakta olduğu bir hareketin akışı içinde dönüşüme uğratılan az ya da çok bilinçsiz ve iradesiz hammaddelerdir; söz konusu hareket, kuşkusuz, mevcut toplumsal koşullar altında bize sadece yabancı bir güç olarak görünebilir; oysa sonuçta, bizim kendi hareketimizden başka bir şey değildir. 1848-1850 Devrimi işte bu nedenle 1525 Devrimi gibi sona eremez.

Dizin ve Sözlükçe

1789 Devrimi # *bkz.* Fransız Devrimi (1789)

1848-49 Alman Devrimi # Fransa'da 1848 yılının Şubat ayında gerçekleşen ve krallığa son verilerek cumhuriyetin ilan edilmesini sağlayan devrimi, Avrupa'nın farklı ülkelerindeki bir devrimler dalgası izlemişti. Alman Konfederasyonu'nda da aynı yılın Mart ayından itibaren özellikle konfederasyon üyesi Prusya ile Avusturya'nın baskıcı yönetimlerine karşı demokrasi ve Alman birliği yanlısı ayaklanmalar çıktı. Sonunda yenilgiye uğratılan bu ayaklanmalar sırasında işçi sınıfı çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi için mücadele etti (*ayrıca*: Mart Devrimi). 11 13 26 35 47 66 155 156

Alba Dükü Fernando Álvarez de Toledo (1507-1582) # İspanyol generali ve devlet adamı, Hollanda naibi (1567-1573), 1566-1568 Hollanda Devrimini kanlı bir şekilde bastırmıştı. 106

Albililer # 12. ve 13. yüzyıllarda Güney Fransa'da ve Kuzey İtalya'da yaygın olan tarikat. Ana merkezi Güney Fransa'da bulunan Albi kentiydi. Gösterişli Katolik geleneklerine ve kilise hiyerarşisine karşı çıkan Albililer, dinsel bir biçim altında, ticaretle ve zanaatçılıkla uğraşan kent nüfusunun feodalizme yönelik protestosunu ifade ediyordu. Kilise topraklarını dünyevileştirmek isteyen Güney Fransa soylularının bir bölümü onlara katılmıştı. Papa III. Innocentius 1209'da Albililere karşı bir Haçlı Seferi düzenledi. Albililer hareketi, yirmi yıllık bir savaşın sonunda ve çok acımasız saldırılarla bastırıldı. 55-57

Albrecht, III. (1443-1500) # Saksonya Dükü (1464-1500), Hollanda'daki 1491-92 tarihli halk ayaklanmasını ve Frizya köylülerinin 1497 yılındaki ayaklanmasını bastıran askerî birliklerin komutanlığını yaptı. 83

Alman İmparatorluğu (1871-1918) # 1866 yılında Avusturya'yla, 1870-1871 yıllarında Fransa'yla yaptığı savaşları kazanan Prusya, bu ülkelerin kontrolündeki toprakların bir bölümünü ilhak etti ve 1871 yılında Alman İmparatorluğu'nu kurdu. Böylece, Alman Konfederasyonu'nu oluşturan Avusturya dışındaki küçük Alman devletlerinin çoğunluğu tek devlet çatısı altında birleşmiş oldu. Avusturya dışarıda kaldığından, yeni kurulan devlete "Küçük Almanya" da denir. 23

Alınan Konfederasyonu (1815-1866) # Orta Avrupa'daki nüfuslarının büyük bölümü Almanca konuşan ve krallık, prenslik, dükalık türü rejimlere sahip olan küçük devletler, üç gruba ayrılıyordu: Prusya'ya bağlı olanlar, Avusturya'ya bağlı olanlar ve bunların dışında kalanlar. 1815 yılında, 39 küçük Alman devleti, Alman Konfederasyonu'nun çatısı altında birleşti. Bu gevşek konfederasyon, Prusya ile Avusturya'nın rekabetine son vermedi ve Alman birliğini sağlamadı. 1866 Avusturya-Prusya Savaşı, Alman Konfederasyonu'nun sonunu getirdi ve savaşı kazanan Prusya, Kuzey Alman Konfederasyonu'nu kurdu. 13 15

Anabaptistler # Reform hareketinin radikal unsurları arasında yer alan ve reşit bireylerin yeniden vaftiz edilmesi gerektiğini savunan tarikatın üyeleri. 68 76 77 112

Antoine (1489-1544) # Lorraine dükü (1508-1544), Alsace'taki köylülerin ayaklanmasını acımasızca bastırdı; Reform hareketi karşıtı. 145

Arnaldo da Brescia (~1100-1155) # İtalyan kilise reformcusu ve halk sözcüsü, İtalyan kentlerindeki demokrat-cumhuriyetçi hareketin önderi; 1145-1155 yıllarında bir cumhuriyet rejimi olan Roma Komünü'nün liderleri arasında yer aldı, papayla ve kiliseye bağlı feodal beylerle mücadele etti, sapkınlık suçlamasıyla idam edildi. 55 56

Avusturya-Prusya Savaşı # 1866 yılında yapılan ve Prusya ile müttefiklerinin galip geldiği bu savaş, içinde hem Avusturya İmparatorluğu'nun hem de Prusya Krallığı'nın bulunduğu Alman Konfederasyonu'nun

dağılmasına ve Prusya'nın Kuzey Alman Federasyonu'nu kurmasına yol açmıştı. 13-16 18 23 24

Aylva, Sjoerd (~1476-1509) # 1497'de Frizya köylü ayaklanmasının liderliğini yaptı. 83

Baal # Hıristiyanlıkta şeytan benzeri bir varlık. 69

Bach, Walter # Paralı asker, 1525'te Güney Alman köylülerinin ayaklanmasına katıldı, Allgaeu Topluluğunun liderlerinden biri oldu; ayaklanmanın belirleyici anında köylülere ihanet etti ve İsviçre'ye kaçtı. 133 135 136

Bakunin, Mihail Aleksandroviç (1814-1876) # Rus devrimci, anarşizmin kurucularından. 29

Ball, John (~1338-1381) # İngiliz rahip, 1381 yılındaki İngiliz köylü ayaklanmasının (Wat Tyler ayaklanması) önderlerinden; idam edildi. 55 56 58

Bantelhans (Bantel, Hans) # Dettingen'li; Yoksul Konrad hareketinin ve Svabya Alpleri'ndeki 1514 tarihli köylü ayaklanmasının liderlerinden. 91

Barnabás # Macar din adamı, Macaristan'daki 1514 tarihli köylü ayaklanmasının liderlerinden. 94

Bátori (Bátory), István, Kont (?-1535) # Transilvanya'daki feodal kodaman ailelerinden birinin üyesi, 1514'te Macaristan'daki köylü ayaklanmalarını bastıran soylu ordusuna komuta etti. 94 95

Berlichingen, Götz von (1480-1562) # Frankonyalı şövalye, 1525'teki köylü ayaklanması sırasında kişisel çıkarlarını gözeterek köylülere katıldı, Odenwald köylülerinin Açık Renkli Işıklar Topluluğunun komutanlığına getirildi, belirleyici anda ihanet etti. 115-117 127 128

Berlin, Hans # Heilbronn şehir konseyi üyesi. 117 126

bilimsel sosyalizm # 29

binyılcılık # 59 67 68

Boccaccio, Giovanni (1313-1375) # İtalyan yazar, şair ve önemli bir Rönesans hümanisti. 56

Bonaparte, Charles Louis Napoléon (1808-1873) # Napoléon Bonaparte'ın yeğeni, 10 Aralık 1848'de cumhurbaşkanı seçildi, 2 Aralık 1851'de darbe yaptı ve ertesi yıl "III. Napoléon" adıyla imparatorluğunu ilan etti. İkinci İmparatorluk dönemi boyunca başta kaldı, kendisinin başlattığı 1870-1871 Fransa-

Prusya Savaşı'nda esir düşmesinin ardından tahtını kaybetti. 12 17

Bonapartizm # Fransa'da 1852 yılında imparatorluğunu ilan ederek cumhuriyet rejimine son veren Louis Bonaparte'ın kurduğu rejime verilen isim. Engels'in *Konut Sorunu* adlı eserine göre (MEW, Band 18, s. 258), eski mutlak monarşinin temel koşulu, toprak sahibi soylular ile burjuvazinin denk güçlere sahip olmasıyken, modern Bonapartizmin temel koşulu, burjuvazi ile proletaryanın denk güçlere sahip olmasıdır. Ama hem eski mutlak monarşide hem de modern Bonapartist monarşide, gerçek iktidar gücü, özel bir subaylar ve memurlar kastının elinde bulunur. Toplumun dışında ve deyim yerindeyse üzerinde duruyormuş gibi görünen bu kastın bağımsızlığı, devlete, toplum karşısında bağımsız olduğu görüntüsünü verir (*ayrıca*: Bonapartist). 24-26 28

Böheim, Hans (Kavalcı Hans, Davulcu) (?-1476) # Çoban, Niklashausen'de halk vaizi, Würzburg piskoposluk bölgesindeki köylü hareketinin lideri; 1476'da yakılarak öldürüldü. 79-82

Breitenstein, Sebastian von # Kempten'in seçmen prens-başrahibi (1525 civarında). 108 151

Bright, John (1811-1889) # İngiliz fabrikatör ve liberal siyasetçi. 1830'lu ve 1840'lı yıllarda Richard Cobden ile birlikte tarım ürünleri ithalatının serbest bırakılması için mücadele etti. 17

Bundschuh # Almanya'da 1493 yılında başlayan köylü ayaklanmaları sırasında simge olarak kullanılan ve köylü hareketlerine adını veren uzun kayışlı köylü çarığı. 83-86 88-91 93 95-97

Burgbernheim'lı Gregor # 1525'te Ansbach sınır kontluğundaki isyancı köylülerin önderi. 129 130

Calixtinler # Bohemya'da kilise reformu ve Çek ulusal kurtuluşu için mücadele eden Husçuların ılımlı kanadı; Taborlular aynı akımın radikal kanadını oluşturuyordu. 57 58

Charybdis # Yunan mitolojisinde bir deniz canavarı. 64

Csáky, Miklos (Nikolaus) (?-1514) # Csanád piskoposu, 1514'te

Macaristan'daki köylü ayaklanması sırasında isyancılar tarafından öldürüldü. 94

Daniel # Eski Ahit'te peygamber. 69

Der Volksstaat (Halk Devleti) # Almanya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin (SDAP) 1869-1876 yıllarında çıkan merkezî yayın organı. 11 15 28

devlet borçları # 13 14 20 156

Dietrichstein, Sigmund (1515'ten itibaren Freiherr von) (1484-1540) # İmparatorluk yüzbaşısı, 1515-1516'da Avusturya'nın Alpler bölgesindeki köylü ayaklanmasını bastırdı; 1525 ayaklanması sırasında isyancılar tarafından esir alındı ve sonrasında serbest bırakıldı. 96 147 148

Dózsa, Gergely (?-1514) # György Dózsa'nın kardeşi, Macaristan'daki 1514 tarihli köylü ayaklanmasına katıldı. 94

Dózsa, György (~1474-1514) # Transilvanya'daki Sekelistan'da küçük toprak sahibi, Macaristan'daki 1514 tarihli köylü ayaklanmasının liderlerinden. 93-95

Eisenhut, Anton (?-1525) # Din adamı, Eppingen'deki (Palatina) köylü ayaklanmasının önderi. 124

Eitel, Hans # Bermatingen'li köylü, 1525'te Svabya'daki Göl Topluluğunun önderi, Truchsess'le Weingarten Anlaşması'nı imzaladı. 109

Enternasyonal # *bkz.* Uluslararası İşçi Birliği

eşitlik # 57 59 72 72 80 95 139

federatif cumhuriyet # 155

feodal toplum # 48 58 66 97 126

feodalizm # 24-26 42 48 52 55 57 58 83 144

Ferdinand, I. (1503-1564) # Avusturya'nın arşidükü ve Württemberg ile Teck'in dükü; Alman imparatoru (1556-1564). 107 118 133 135 147 149

Feuerbacher, Matern (~1484-~1567) # Bottwar (Württemberg) şehir konseyinin üyesi ve şehirdeki burjuva muhalefetinin önderi, 1525'te Açık Renkli Hıristiyan Topluluğunun başında bulundu; isyancıların yenilgisinin ardından İsviçre'ye kaçtı. 119 120 123 124

Flagellantlar # 13-15. yüzyıllarda İtalya'da ve Almanya'da faaliyet gösteren dinsel-çileci tarikat. Üyeleri, kendilerini kırbaçlayarak günahlarını affettirebileceklerine inanıyordu. 58

Florian # *bkz.* Greisel, Florian

Forner, Anton # İmparatorluk şehri Nördlingen'in (Frankonya) belediye başkanı, 1525'te isyancı köylülere katıldı ve kent halkının devrimci kesimini yönetti. 113

Fourier, François-Marie-Charles (1772-1837) # Fransız ütopyacı sosyalist. 30

François, I. (1494-1547) # Fransa kralı (1515-1547). 105

Fransa-Prusya Savaşı (1870-1871) # Fransa İmparatoru Louis Bonaparte (III. Napoléon) tarafından 19 Temmuz 1870'te Prusya Krallığı liderliğindeki Kuzey Alman Federasyonu'na açılan savaş. Bu savaşı kazanan Prusya, 1871 yılının Ocak ayında Alman İmparatorluğu'nu kurdu. 23 28

Fransız Devrimi (1789) # Monarşinin yerine cumhuriyeti, feodalizme özgü toplumsal katmanlaşmanın yerine "yurttaşlık" hukukunu, din-devlet ayrımını getirdi, ulusalcılığı devletin temel ideolojisi düzeyine yükseltti. Etkisi Fransa sınırlarının çok ötesine uzandı, dünya ölçeğinde bir devrimler (ve karşı-devrimler) dönemini başlattı (*ayrıca*: 1879 Devrimi). 52 54 152

Fritz, Joss (?-~1517) # Yukarı Ren bölgesinde ve Kara Orman'da *Bundschuh* hareketinin yeniden örgütleyicisi. 86-89 96

Frundsberg, Georg von (1473-1528) # Svabya Birliği için çalışan Alman paralı askerlerinin komutanı; 1525-26'da Svabya'daki ve Salzburg piskoposluk bölgesindeki köylü ayaklanmalarının bastırılmasında rol oynadı. 135 148

Geismaier (Geissmayr), Michael (~1490-1532) # Tirol piskoposunun sekreteri, 1525-26'da Tirol'deki ve Salzburg piskoposluk bölgesindeki köylü ayaklanmalarının komutanı, Münzer taraftarı. 147-150

genel oy hakkı # 15 22

Georg (Zengin *ya da* Sakallı) (1471-1539) # Saksonya dükü (1500-1539), 1525'te Türingiya'daki isyancı köylülerin kanlı bir şekilde bastırılmasının örgütleyicilerinden, Reform hareketi karşıtı. 75

Gerber, Erasmus (?-1525) # 1525'te isyancı Alsace köylülerinin liderlerinden; isyancıların yenilgiye uğramasının ardından yakalandı ve asıldı. 144

Gerber, Theus (?-1541) # Stuttgart'lı pleblerden oluşan ve 1525'te

Württemberg'in Feuerbacher yönetimindeki isyancılarına katılan silahlı topluluğun önderi; Württemberg'deki köylü ayaklanmasının yenilgiye uğramasının ardından Esslingen'e kaçtı. 120 124

Geyer, Florian (von Geiersberg) (~1490-1525) # Şövalye, 1525'te isyancı Frankonya köylülerinin tarafında savaştı, Kara Topluluğun önderliğini yaptı. 114-117 127 129-131

Götz # *bkz.* Berlichingen, Götz von

Grebel, Konrad (1489-1526) # Zürih'teki Anabaptistler tarikatının önderi, Münzer taraftarı, Güney Almanya'da devrimci ajitatör. 77

Greisel, Florian # Papaz, 1525'te Svabya'daki köylü ayaklanmasına katıldı, Svabya köylülerinin Weingartener Anlaşması'nı imzalamasından sonra İsviçre'ye kaçtı. 122

Gugel-Bastian (?-1514) # Bühl'deki (Baden) köylü ayaklanmasının önderi, 1514'te Freiburg'da idam edildi. 93

Güller Savaşı # 100

Habern, Wilhelm von # Palatina mareşali, Palatina Seçmen Prensi Ludwig'in başkomutanı, 1525'te Palatina'daki köylü ayaklanmasının bastırılmasında rol oynadı. 118 132

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1770-1831) # Alman filozof, "Alman idealizmi"nin kurucularından. 29 70 71

Helfenstein, Kont Ludwig von (~1498-1525) # Avusturya'nın Weinsberg'deki (Württemberg) idarecisi, köylülere ihanet etmesiyle ve onlara zulmetmesiyle tanınır, 1525'te köylüler tarafından idam edildi. 114 116 126

Hessen, Philipp von # *bkz.* Philipp, I. (Yüce Gönüllü)

Hipler, Wendel (~1465-1526) # Soylu, 1525'te Frankonya'daki köylü ayaklanması sırasında isyancıların tarafında yer aldı, Heilbronn Programının yazılmasına liderlik etti, köylülerin yenilgisinin ardından kaçtı, ama 1526'da tutuklandı ve hapishanede öldü. 113 114 116 125-128

Hizkiya # Eski Ahit'te peygamber. 69

Honstein, Wilhelm (Kont) (~1470-1541) # Alsace sınır kontu, III. Wilhelm adıyla Strazburg piskoposu (1506-1541), 1524'ten itibaren idarecisi olduğu Mainz başpiskoposluk bölgesinde

1525 yılındaki köylü ayaklanmasını bastırdı. 132

Hosszu, Anton # Macaristan'daki 1514 tarihli köylü ayaklanmasının liderlerinden. 95

Hubmaier, Balthasar (~1480-1528) # Waldshut papazı, Münzer taraftarı ve Kara Orman'daki köylü ve kentli ayaklanmasının kışkırtıcılarından, yakılarak idam edildi. 77 104

Hus, Jan (~1369-1415) # Prag Üniversitesi profesörü, Bohemya'daki Reform hareketinin ve Çek ulusal kurtuluş hareketinin önderi; sapkınlık suçlamasıyla yakılarak idam edildi. 57

Husçu Savaşları # 1419 ile 1434 yılları arasında Bohemya'daki Husçular ile Roma Katolik Kilisesi'ne bağlı güçlerin ittifakı arasında gerçekleşen çarpışmalar. Husçuların ılımlı kanadı olan Calixtinler 1423 yılında taraf değiştirerek radikal Husçularla (Taborlular) savaşmaya başlamıştı. Çarpışmaların sonunda radikal Husçular yenilgiye uğratılmış, ılımlı Husçular Roma Katolik Kilisesi'nin otoritesini kabul etmiş ve ılımlı Husçulara kendi istedikleri şekilde ayin düzenleme hakkı tanınmıştı (*ayrıca*: Husçular hareketi). 68 79

Hutten, Frowin von # Ulrich von Hutten'in kuzeni, soyluların 1522 yılındaki ayaklanması sırasında Sickingen taraftarı, Mainz seçmen prensinin sarayında çalıştı, 1525'te köylü ayaklanmasının bastırılmasında rol oynadı. 132

Hutten, Ulrich von (1488-1523) # Hümanist, şair, Soyluların Ayaklanması (1522-1523) döneminde doğrudan doğruya imparatorluğa bağlı olan şövalyelerin teorik temsilcisi. 62 99-103 132

Independent'lar (Bağımsızlar) # 16. yüzyılın sonunda ortaya çıkan, İngiliz mutlakçılığına ve İngiliz devlet kilisesine karşı dinsel bağımsızlık talep eden akımın üyeleri. 80

István, Bátori # *bkz.* Bátori (Bátory), István

İlyas # Eski Ahit'te peygamber. 69

İsa # Hıristiyanların peygamberi. 59 62 67 69 70 76

işçi sınıfı # *bkz.* proletarya

işçi sınıfının kurtuluşu # *bkz.* proletaryanın kurtuluşu

Jakob # Vaiz, Picardie'deki (Fransa) "çobanlar" köylü ayaklanmasının önderlerinden; Macaristan'da doğduğu söylenir. 56

Joachim, Fiore'li (İtalyancada: Gioacchino da Fiore) (~1132-1202) # Gizemci İtalyan başrahibi, Katolik Kilisesi tarafından sapkınlıkla damgalandı. 67

Johann (Değişmez) (1468-1532) # Saksonya dükü, 1525'ten itibaren Saksonya seçmen prensi, Münzer'e zulmetti, 1525'te Türingiya'da isyancı köylüleri bastırdı. 73

Johann, III. (Henneberg-Schleusingen) (1503-1541) # Fulda Manastırı'nın prens-başrahibi (1529-1541). 141 151

Junker # Prusya'da toprak sahibi soylu. 22 24 25

Karl, V. (1500-1558) # Kutsal Roma İmparatoru (1519-1556), I. Carlos adıyla İspanya kralı (1516-1556). 51 62 125

Kasimir (1481-1527) # Brandenburg-Ansbach-Bayreuth sınır kontu (1519-1527), Hohenzollern hanedanının Frankonya kolunun temsilcisi, Ansbach ile Rothenburg'un isyancı köylüleri ve kentlilerini katlettirdi. 127 129 131 133

Kiros, II (Büyük Kiros) (MÖ ~600-530) # Pers kralı (MÖ 558-530), Pers İmparatorluğu'nun kurucusu. 69

komünist # 60 71

komünizm # 59 71 125

Konrad, III., von Thüngen (~1466-1540) # Würzburg prens-piskoposu (1519-1540), 1525'te Frankonya'da isyancı köylüler ile kentli plebleri en acımasız şekilde bastıranlardan biri. 117 131

Kutsal Kitap # Kitâb-ı Mukaddes; Hıristiyanların kutsal kitabı. 66 68 70 71 74 76 107

Kutsal Roma İmparatorluğu (962-1806) # Feodal krallıkların ve prensliklerin, kilise topraklarının ve farklı siyasal yapılara, hukuki standartlara ve âdetlere sahip özgür şehirlerin karışık bir toplamından oluşan "Alman Ulusunun Kutsal Roma İmparatorluğu", farklı dönemlerde, Alman, İtalyan, Avusturya, Macar ve Bohemya topraklarını, İsviçre'yi ve Hollanda'yı kapsamıştı. Takipçisi, 1815 yılında kurulan Alman Konfederasyonu'dur (*ayrıca*: imparatorluk). 23 39-46 50 51 60 62 83 85 89 91 95-101 104 105 125 126 152 153

Kuzey Alman Konfederasyonu (1867-1871) # 1866 Avusturya-Prusya savaşını kazanan Prusya ile onun Alman Konfederasyonu içindeki müttefik-

leri tarafından kuruldu. Takipçisi, Alman İmparatorluğu'dur. 15 24

küçük burjuva demokrasisi # 15

küçük burjuvazi # Asıl olarak, üretim araçlarına (makinelere, aletlere, hammaddelere vb.) sahip olmakla birlikte ücretli emek sömürüsünde bulunmayıp kendi emeğiyle geçinenlerden oluşan katman (küçük dükkân sahipleri, zanaatçılar vb.) (*ayrıca*: küçük burjuvalar). 11 13 18 19 46 49 52 58 80 113 137 155 156

Lamparter, Gregor (1463-1523) # Württemberg Dükü Ulrich'e bağlı konseyin bir üyesi. 92

Lang, Matthaeus (~1468-1540) # Salzburg başpiskoposu ve kardinal (1519-1540), Reform hareketinin taraftarlarına zulmetti, 1525-26'da Salzburg piskoposluk bölgesindeki isyancı köylüler ile kentlileri acımasızca bastırdı. 146

Laurentius # *bkz.* Mészâros, Laurentius

Leubas'lı Knofp # *bkz.* Schmid, Jörg

Lollardlar # 14. yüzyılda Hollanda'da ortaya çıkan, İngiltere'de ve Avrupa'nın başka ülkelerinde faaliyet gösteren, Katolik Kilisesi'nin amansız bir düşmanı olan, İngiliz Reform hareketinin kurucularından Wycliffe'nin öğretilerini devralan, bunlardan daha radikal sonuçlar çıkaran, gizemci bir dinsel biçim altında feodal ayrıcalıklara karşı çıkan tarikat. Bu tarikatın özellikle halktan üyelerinin pek çoğu 1831 yılındaki İngiliz köylü ayaklanmasına (Wat Tyler ayaklanması) katıldı. 58

Lorcher # Württemberg Dükü Ulrich'e bağlı konseyin bir üyesi. 92

Louis, XI. (1423-1483) # Fransa kralı (1461-1483). 39 100

Ludwig, V. (1478-1544) # Palatina seçmen prensi (1508-1544), 1522-23'teki soylular ayaklanmasının bastırılmasında rol oynadı; 1525'te Frankonya'daki isyancı köylülere yönelik şiddet eylemlerini örgütledi (*ayrıca*: Palatina seçmen prensi, seçmen prens). 92 102 116 118 124 126

Luka # İncillerden birinin yazarı olduğu iddia edilen kişi. 69

lumpen proletarya # İşsizliği kabullenmiş ve çalışmadan yaşamanın yollarını bulmaya çalışan yoksullardan oluşan katman. 19 48 110

Luther, Martin (1483-1546) # Re-

form hareketinin başlatıcısı; Almanya'da Protestanlığın (Lutherciliğin) kurucusu. 34 53 60-69 72-78 80 97 98 104

Mantel, Johann (~1468-1530) # Teolog, Stuttgart'ta vaiz, Münzer taraftarı. 77

Marx, Karl (1818-1883) # 11 12 63 139

materyalist tarih anlayışı # 12

Maximilian, I. (1459-1519) # Kutsal Roma İmparatoru (1493-1519). 86 96

Melanchthon, Philipp (1497-1560) # Teolog, Luther'in en yakın çalışma arkadaşı. 74

Menzingen, Stephan von (?-1525) # Soylu, Mart 1525'te Rothenburg'daki küçük burjuvalar ile pleblerin ayaklanmasını yönetti; ayaklanmanın yenilgiye uğramasının ardından idam edildi. 113 132

Meryem # Yeni Ahit'e göre İsa'nın annesi (*ayrıca*: Hanımefendi, Kutsal Bakire). 72 79 81 82 87

Mesih Karşıtı # 62

Mészâros, Laurentius (?-1514) # Transilvanya'daki Sekelistan'da din adamı, Macaristan'daki 1514 tarihli köylü ayaklanmasının liderlerinden (*ayrıca*: Laurentius). 94 95

Metzler, Georg # Ballenberg'de hancı, Odenwald'daki köylü ayaklanmasının liderlerinden ve Açık Renkli Işıklar Topluluğunun önderi, topluluğun yenilgiye uğramasının ardından kaçtı. 113-116 125 128

Musa # Yahudilerin peygamberi. 69 72

Müller, Hans, Bulgenbach'lı (?-1525) # 1525'te Kara Orman köylülerinin önderi, köylüleri yüzüstü bıraktı; ayaklanmanın yenilgisinin ardından idam edildi. 104-106 108 133 134

Münzer, Thomas (~1490-1525) # Reform hareketi döneminde ve Almanya'daki Köylü Savaşı sırasında kentlerdeki pleblerin ve yoksul köylülerin önderi; eşitlikçi ütopik komünizm savunucusu. Kendi döneminde sıklıkla yapıldığı gibi kendi ismini çok farklı şekillerde (Munczer, Muntzer vb.) yazan Münzer, "Müntzer" şeklindeki yazımı da kullanmıştı. 19. yüzyılın ilk yarısında pek çok tarihçi ve biyografi yazarı ismini bu şekilde yazmıştı. Alman Köylü Savaşı hakkındaki eseri Engels tarafından temel alınan Wilhelm Zimmermann da, birinci baskının (1842) ikinci cildinde bu şekli benimsemiş-

ti. Zimmermann, bir yıl sonra yayımlanan üçüncü ciltte Münzer'in ismini ağırlıklı olarak "t"siz yazmaya başlamıştı. İsminin Latince biçiminin de etkisiyle (Muncerus, Moncerus vb.), "Münzer" şeklindeki yazım yaygınlık kazandı ve Marx ile Engels de bunu kullandı. 11 34 49 53 55 59 60 64 67-78 85 98 104 107 110 125 137-143 147

Neue Rheinische Zeitung, Politisch-ökonomische Revue (Yeni Ren Gazetesi. Siyasi-İktisadi Dergi) # Karl Marx'ın Londra'da hazırladığı ve 1850 yılında Hamburg'da yayımlanan aylık dergi. Son sayısı, 5-6 numaralı Mayıs-Ekim 1850 sayısıdır. 11 34

Otuz Yıl Savaşı # 1618-1648 yılları arasında asıl olarak Orta Avrupa'da yürütülen savaş. Kutsal Roma İmparatorluğu'nun Protestan eyaletleri ile Katolik eyaletleri arasında başlayan savaş zamanla Avrupa'nın büyük güçleri arasındaki bir savaşa dönüşmüştü. Savaşın sonunda imzalanan Vestfalya Anlaşması, Kutsal Roma İmparatorluğu'nun parçalanmışlığını tescil etmişti. 151

Owen, Robert (1771-1858) # İngiliz ütopyacı sosyalist. 30

Palatina seçmen prensi # *bkz.* Ludwig, V.

panteizm # Tüm tanrıcılık; "tanrı"nın evrenle ve doğayla özdeş olduğu inancı. 70

Paris Komünü # 30

patriciler # Eski Roma'da, egemen sınıfı oluşturan ayrıcalıklı ailelerin üyeleri. 35 45-47 50 51 57 60 72 85 90 137 150 152 153

Pfeifer (Pfeiffer) (?-1525) # Halk vaizi, Münzer taraftarı; 1525'te Mühlhausen'deki kent halkının ayaklanmasının önderlerinden. 137 143

Philipp, I. (1479-1533) # Baden sınır kontu, 1525'te Güney Almanya'daki köylü ayaklanmasının bastırılmasında rol oynadı. 93

Philipp, I. (Yüce Gönüllü) (1504-1567) # Hessen eyalet kontu, soyluların 1522-23 tarihli ayaklanmasının bastırılmasında rol oynadı; 1525'te Türingiya'daki köylü ayaklanmasını bastırdı (*ayrıca*: Philipp von Hessen). 141 143 151

plebler # Eski Roma'da, egemen sınıfı oluşturan *patrici*lerin ayrıcalıklarından yoksun olan

sıradan (halktan) insanlar. Elinizdeki kitapta, Orta Çağ toplumlarının kentlerde yaşayan ama yurttaşlık haklarına sahip olmayan yoksul insanları (*ayrıca*: plebyen). 35 44 47-49 51 52 56-61 63-67 71 76 78 80 83 85 87-89 91 97 98 113 120 132 135 150-154

Prassler, Kaspar # 1525'te Salzburg piskoposluk bölgesindeki isyancı köylüler ile madencilerin komutanı. 146

Pregizer, Kaspar # Schorndorf'ta (Württemberg) bıçakçı, Yoksul Konrad hareketinin örgütleyicilerinden; 1514'te Württemberg'deki köylüler ile kentlilerin ayaklanmasına katıldı, ayaklanmanın yenilgiye uğramasının ardından kaçtı. 90 91

proletarya # Kapitalist toplumda, üretim araçlarına (makinelere, aletlere, hammaddelere vb.) sahip olmayıp yaşayabilmek için emek güçlerini satmak zorunda olanların oluşturduğu sınıf; *bkz.* tarım proletaryası (*ayrıca*: işçi sınıfı, proleterler, işçiler). 13 15-31 34 48 49 52 54 59 60 66 71 79 80 110 125 139 150 155 156

proletaryanın kurtuluşu (*ayrıca*: işçi sınıfının kurtuluşu) # 28 60 71 155

Proudhon, Pierre-Joseph (1809-1865) # İktisatçı, sosyolog, anarşizmin kurucularından. İşçi sınıfının durumunu düzeltmek için üreticilere düşük faizlerle kredi verecek bir "halk bankası"nın kurulması türü önerileri de vardı. 29

Püritenler # 16. yüzyılda İngiltere'de ve İskoçya'da ortaya çıkan, İngiltere Kilisesi'nin Roma Katolik Kilisesi'ne özgü uygulamalardan tümüyle arındırılmasını savunan Protestan akımın üyeleri. 80

Rabmann, Franz (?-1525) # Griessen'de halk vaizi, Münzer taraftarı, Kara Orman ve Klettgau köylüleri ile pleblerinin ayaklanmalarına katıldı; 1525 yılının sonbaharında yakalandı ve idam edildi. 77

Reform hareketi # Avrupa'da 16. yüzyılda Martin Luther tarafından başlatılan, Roma Katolik Kilisesi'ni hedef alan ve başta Protestanlık olmak üzere yeni mezheplerin ortaya çıkmasına yol açan dinsel reform hareketi (*ayrıca*: reform). 53 55 60 62-65 67 68 74 98 101 137 141 146 147 154

Richard von Greifenklau (1467-1531) # Trier'in seçmen prensi ve başpiskoposu (1511-1531),

Reform hareketi karşıtı, soyluların ayaklanmasının (1522-23) ve köylü ayaklanmasının (1525) bastırılmasında rol oynadı. 102 132

Rohrbach, Jaecklein (~1498-1525) # 1525'te Frankonya'daki köylü ayaklanmasının önderlerinden, soylular karşısındaki uzlaşmaz tutumuyla tanındı; Truchsess'in emriyle işkence edilerek öldürüldü. 114-116 118 119 120 124 125

Rudolf, II., von Scherenberg (~1405-1495) # Würzburg prens-piskoposu (1466-1495), 1476'da Hans Böheim'ın yönettiği köylü ayaklanmasını bastırdı. 82

Sadowa Muharebesi # 3 Temmuz 1866'daki Sadowa (ya da Königgaetz) Muharebesi, Avusturya-Prusya Savaşı'nı Prusya'nın kazanmasını sağlamıştı. 18 23

Saint-Simon, Claude-Henri de Rouvroy, comte de (1760-1825) # Fransız ütopyacı sosyalist. 30

Schappeler, Christoph (1472-1551) # Teolog, Münzer taraftarı; 1524-25'te Memmingen'deki (Yukarı Svabya) pleb hareketinin önderi. 77 135

Schmid, Jörg (~1480-1525) # Yukarı Svabya köylüsü, 1525'te Köylü Savaşı'nın katılımcılarından ve Allgaeu Topluluğunun liderlerinden, topluluğun yenilgiye uğratılmasının ardından idam edildi (*ayrıca*: Leubas'lı Knopf). 136

Schmid, Ulrich # Demirci, 1525'te Svabya köylülerinin oluşturduğu Baltringen Topluluğunun lideri. 108

Schneider, Georg # Fransa'nın hizmetindeki paralı askerlerin eski yüzbaşısı, *Bundschuh* komplosuna ve Yukarı Ren'deki başarısız köylü ayaklanmasının hazırlanmasına katıldı. 87

Schön, Ulrich (?-1525) # Leipheim Topluluğunun liderlerinden; tutsak düştü ve idam edildi. 109 121

Scylla # Yunan mitolojisinde bir deniz canavarı. 64

Sedan Muharebesi # 1 Eylül 1870'teki bu muharebe, 1870-71 Fransa-Prusya Savaşı'nda Prusya'nın üstünlük kurmasını ve Fransa'yı işgal etmeye başlamasını sağlamıştı. Prusya, Ocak 1871'de Alman İmparatorluğu'nu kurdu. 23 27

Sickingen, Franz von (1481-1523)

Şövalye, Reform hareketine katıldı, soyluların 1522 yılındaki ayaklanmasının askerî ve siyasal önderliğini yaptı. 62 99 102

Singerhans (Singer, Hans) # Yoksul Konrad hareketinin ve Svabya Alpleri'ndeki 1514 tarihli köylü ayaklanmasının liderlerinden. 91

Sodom # Tek tanrılı dinlere göre, sapkınca cinsel ilişkilerin kurulması nedeniyle Tanrı tarafından Gomora kenti ile birlikte yakılarak yok edilen kent. 61 65

Spaet, Dietrich (?-1536) # Feodal büyük toprak sahibi, 1525'te Truchsess'in cezalandırma ordusuna bağlı bir kıtanın komutanlığını yaptı. 120 123 128

Spartalılar # Eski Yunanistan'daki bir kent devleti olan Sparta'nın özgür yurttaşları. Sparta'da nüfusun çoğunluğunu özgür olmayan "helotlar" oluştururken, azınlıktaki Spartalılar arasında, Eski Yunanistan'ın başka bölgeleriyle karşılaştırıldığında daha eşitlikçi ilişkiler vardı. 80

Stoffel, Freuburg'lu # 1513 yılında Bundschuh hareketinin Yukarı Ren ve Kara Orman bölgelerindeki örgütleyicilerinden; komplonun açığa çıkarılmasının ardından kaçtı. 88

Storch, Niklas (?-1525) # Zwickau'lu dokumacı, 16. yüzyılın başında oradaki Anabaptist tarikatının başındaydı; Münzer'in etkisi altında, ruhani ve dünyevi feodal beyleri hedef alan halk ayaklanmasının vaizlerinden biri oldu. 68

süzeren # Feodal toplumlarda, himayesi altında vasallar bulunan kişi; üst bey. 141 151

Svabya Birliği # 1488 yılında Güneybatı Almanya'daki imparatorluk şehirlerinin prensleri, soyluları ve patrici üst katmanları tarafından kurulan birlik. Ana amacı köylülerin ve pleblerin hareketiyle mücadele etmekti. Bu gerici birliği yöneten Güney Almanya ve Batı Almanya prenslerinin niyetleri arasında, bu birliği kendi oligarşilerini sağlamlaştırmak için kullanmak da vardı. Birliğin kendi yönetim ve yargı organları ve kendi silahlı güçleri vardı. 1534 yılında iç çatışmalar nedeniyle dağıldı. 85 105-107 110-112 120 121 125 135 148

Száleresi, Ambros # Peşteli; 1514'te Macaristan'daki köylü ayaklan-

masına katıldı, silahlı bir köylü topluluğunun lideri oldu, ardından düşman tarafına geçti. 94

şovenizm # 28 31

Şubat Devrimi (1848) # Fransa'da, Orléans hanedanından Louis-Philippe'i tahttan indiren, Fransa'nın İkinci Cumhuriyet dönemini başlatan devrim. 13 18 54 71 139

Taborlular # Bohemya'da kilise reformu ve Çek ulusal kurtuluşu için mücadele eden Husçuların radikal kanadı; Calixtinler aynı akımın ılımlı kanadını oluşturuyordu. 58 59

tarım proletaryası (*ayrıca*: tarım işçileri) # 21 22

Teleki, István (?-1514) # Transilvanya voyvodası, daha sonra Macaristan'da hazinedar, 1514'te köylü ayaklanması sırasında isyancılar tarafından öldürüldü. 95

Temmuz Devrimi (1830) # Fransa'da, Bourbon hanedanından Kral X. Charles'ı düşüren, Orléans hanedanından Louis-Philippe'in kral olmasını sağlayan ve 1848 yılındaki Şubat Devrimine kadar sürecek olan Temmuz Monarşisi dönemini başlatan devrim. 54

Thumb, Konrad (1465-1525) # Württemberg Dükü Ulrich'e bağlı konseyin bir üyesi. 92

Thunfeld, Kunz von # Şövalye, Würzburg piskoposunun vasalı, 1476'da Niklashausen'deki (Würzburg piskoposluk bölgesi) köylü ayaklanmasının liderlerinden. 81 82

Thunfeld, Michael von # Yukarıdakinin oğlu, 1476'da Niklashausen'deki köylü ayaklanmasına katıldı. 82

tikelcilik # Bütünün değil daha küçük birimlerin gözetilmesi. 118

toplumsal devrim # 140

Truchsess von Waldburg, Georg (1488-1531) # 1519'da Württemberg Dükü Ulrich'e ve 1525'te isyancı köylüler ile kentlere karşı savaşan Svabya Birliği ordularının komutanı. 105 106 109 110 114 120-131 134-136 141 142

Tyler, Wat (*ya da* Walter) (?-1381) # 1831 yılında İngiltere'de patlak veren köylü ayaklanmasının önderi; aynı yıl öldürüldü. 54

Ulrich (1487-1550) # 1498'den itibaren Württemberg dükü, 1519'da Svabya Birliği tarafından kovuldu, 1525'teki köylü ayaklanmasını yeniden iktidara gelmek için kullanmaya

çalıştı; 1534'te Württemberg tahtına yeniden çıktı. 90-93 99 108 110

Uluslararası İşçi Birliği (Birinci Enternasyonal) # 1864 yılında Londra'da, İngiliz sendikacıların ve farklı ülkelerden (çoğu siyasi göçmen) temsilcilerin katılımıyla yapılan bir toplantının sonunda kuruldu. Karl Marx, kuruluşundan itibaren bu örgütte aktif bir rol oynadı. İzleyen yıllarda katılımcı örgüt sayısının artmasına karşın, içinde çok farklı sendikal ve siyasal eğilimler barındırması nedeniyle 1870'lerin ilk yarısında dağıldı, 1876'da resmen feshedildi (*ayrıca*: Enternasyonal). 21

Valdocular # "Lyon'un yoksulları" diye de anılıyorlardı. 12. yüzyılın sonunda Fransa'nın güneyindeki kentlerin en yoksul plebleri arasında örgütlenen tarikat. Söylentiye göre kurucusu, bütün varlıklarını yoksullara dağıtan Lyon'lu tüccar Pierre Valdo'ydu (Petrus Valdus). Valdocular, yoksulluk idealini ve mülkiyetten kaçınmayı vaaz ediyor, Katolik Kilisesi'ndeki zenginlik birikimini mahkûm ediyor ve erken dönem Hıristiyanlık geleneklerine geri dönüş çağrısında bulunuyordu. Başlangıçta Katolik Kilisesi'ne karşı çıkmıyorlardı. Papanın onları aforoz etmesiyle (1184) birlikte muhalefet kampına itilmiş oldular. Sonrasında Valdocular sapkınlığı, özellikle Güneybatı İsviçre'nin ve Savoy'un dağlık bölgelerindeki kır nüfusu arasında yaygınlaştı ve ilkel toplumun kalıntıları ile ataerkil ilişkilerin savunuculuğuna dönüştü. 55 56

Vasco da Gama (1469-1524) # Portekizli denizci, Afrika'nın güneyindeki Ümit Burnu'nu geçerek Avrupa ile Hindistan arasındaki deniz yolunu keşfetti. 38

Wat Tyler ayaklanması # İngiltere'de, feodal beyleri hedef alan, 1381 yılında Kent ve Essex kontluklarında patlak veren, ismini ayaklanmanın Kent'teki önderi Wat Tyler'a borçlu olan ve sonunda bastırılan köylü hareketi. 58

Wehe, Hans Jakob (?-1525) # Leipheim'da papaz, Münzer taraftarı, 1525'te Leipheim Silahlı Topluluğunun liderlerinden, bu topluluğun yenilgisi sonrasında idam edildi. 77 109 114 121

Weigand von Redwitz # Bamberg piskoposu (1522-1556), 1525'te Frankonya'daki köylü ayaklanmasını kanlı bir şekilde bastırdı, Reform hareketi karşıtı. 113 131

Weitmoser, Erasmus # Zanaatçı, 1525'te Salzburg piskoposluk bölgesindeki isyancı köylüler ile madencilerin komutanı. 146

Wilhelm, III., Strazburg Piskoposu # *bkz.* Honstein, Wilhelm

Wycliffe, John (1320'ler-1384) # İngiliz Reform hareketinin kurucuları ve Protestanlığın habercileri arasında yer alan Oxford Üniversitesi profesörü. Roma Katolik Kilisesi'nin dogmalarına karşı çıktı ve İngiliz Kilisesi'nin papanın etkisinden kurtarılarak krala bağlanmasını savundu. 57 58

Yoksul Konrad # 16. yüzyılın ilk yıllarında Almanya'da ortaya çıkan bir köylü hareketi. 83 86 90-93 96

Yoşiya (MÖ ~649-609) # Yehuda kralı (MÖ 640-609); Eski Ahit'e göre dinsel reformlar yaptı. 69

Zápolya, Janos (Johann) (1487-1540) # Transilvanya voyvodası, 1514'te Macaristan'daki köylü ayaklanmasını bastırdı; Macar kralı (1526-1540). 94 95

Zimmermann, Wilhelm (1807-1878) # Tarihçi, demokrat, 1848-1849 Alman Devrimine katıldı, Frankfurt Ulusal Meclisi'nde vekil (sol kanat), 1841-1843 yıllarında yayımlanan *Allgemeinen Geschichte des großen Bauernkrieges*'in (*Büyük Köylü Savaşı'nın Genel Tarihi*) yazarı. 11 12 34 61 62 65-69 72-76 79 82 105 107 109 111

"On altıncı yüzyılın 'din savaşları'nda da her şeyden önce çok somut maddi sınıf çıkarları söz konusuydu ve bu savaşlar, tıpkı daha sonra İngiltere'de ve Fransa'da ortaya çıkan iç çatışmalar gibi, sınıf mücadeleleriydi. Bu sınıf mücadelelerinin o dönemde dinsel işaretler taşıması, tek tek sınıfların çıkarlarının, ihtiyaçlarının ve taleplerinin dinsel bir örtünün altında gizlenmesi, işin özünü hiçbir şekilde değiştirmez ve dönemin koşullarıyla kolayca açıklanabilir."

Friedrich Engels, "1525 Devrimi" diye de andığı Alman Köylü Savaşı'nı incelerken, Karl Marx'a ait olduğunu özellikle vurguladığı materyalist tarih anlayışına yaslanıyor. Dönemin siyasal ve dinsel teorilerinin birer neden değil, ulaşılmış iktisadi gelişim aşamasının sonuçları olduğunu göstermeye çalışıyor.

Protestanlığın kurucusu olan Martin Luther, başlangıçtaki radikal tezlerinden neden vazgeçmişti? Komünizmi sezmiş olan Thomas Münzer'in başarısızlığa uğraması neden kaçınılmazdı? Geniş bir coğrafyada ayaklanan köylüler, görece zayıf hasımları karşısında neden yenilgiye uğramıştı? Materyalist tarih anlayışı, bu tür soruların gerçek cevaplarının açığa çıkarılmasını sağlıyor.

Engels, ilk olarak 1850 yılında yayımlanan eserinin 1870 tarihli ikinci baskısı için yazdığı ve 1875 tarihli üçüncü baskıda genişlettiği önsözde, Almanya'daki 1525 Devrimi ile 1848-49 Devrimi arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ele almanın ötesinde, işçi sınıfının ve önderlerinin o dönemdeki güncel görevlerine de ışık tutuyor.

2018
THG 0505533 LRE

16 TL. KDV DAHİL

ISBN 978-605-172-299-3

Yordam Kitap
YordamKitap YordamKitap YordamKitap